

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra hudební výchovy

Hudební pedagog Jaroslav Herden

Jaroslav Herden: A Music Teacher

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Stanislav Pecháček, Ph.D.

V Praze dne 20. 6. 2014

.....
Bc. Petra Tetourová

Prohlášení

Potvrzuji, že jsem diplomovou práci na téma *Hudební pedagog Jaroslav Herden* vypracovala zcela samostatně pod vedením prof. PhDr. Stanislava Pecháčka, Ph.D. V práci jsem použila jen prameny a literaturu, které uvádím v přiložené bibliografii. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu prof. PhDr. Stanislavu Pecháčkovi, Ph.D. za vedení diplomové práce, cenné připomínky a za vstřícný přístup. Velký dík patří i všem respondentům, kteří mi byli ochotni poskytnout důležité informace a materiály, které výrazně přispěly ke vzniku této práce – děkuji zejména paní Aleně Herdenové, Ing. Aleně Kratochvílové, prof. PaedDr. Jiřímu Kolářovi, PhDr. Jiřímu Laburdovi, Oldřichu Duzbabovi, CSc., doc. PaedDr. Haně Váňové, CSc., PhDr. Stanislavě Střelcové, Mgr. et MgA. Zdeňku Šimanovskému, PaedDr. Aleně Tiché, Ph.D., PaedDr. Janu Prchalovi, Mgr. Lence Vlček, PaedDr. Lence Pospíšilové a dalším. Všem zúčastněným děkuji za příjemnou spolupráci.

Prof. PaedDr. Jaroslav Herden, CSc. (*1931 – †2010)

Obsah

Úvod	7
1 Mládí v Rychnově	9
2 Působení Pedagogické fakultě UK v Praze.....	13
3 Publikační činnost.....	17
3.1 Nové cesty hudební výchovy na základní škole.....	17
3.2 Hudba pro děti I.	19
3.3 Hudba pro děti a mládež II., 1. svazek – Textová část a Hudba pro děti a mládež II., 2. svazek – Notová příloha k textové části.....	21
3.4 Rozhlas – učitel – žák: Hudební vysílání Čs. rozhlasu v teorii i praxi	23
3.5 Sémantický rozbor: Čítanka příkladů	26
3.6 Hudba pro děti	28
3.7 My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky I. stupně	31
3.8 My pozor dáme a nejen posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií	35
3.9 Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím My pozor dáme a posloucháme a My pozor dáme a nejen posloucháme	37
3.10 Hej, pane Datle!: Nové písničky pro hudební výchovu a školní sbory. Zpíváme s YAMAHOU	39
3.11 Úpravy pro školní soubory.....	40
3.12 Elektronické klávesové nástroje v hudební výchově.....	41
3.13 Hudební hodinky pro táty a maminky: Nejen o hudební výchově v rodině.....	43
3.14 Úpravy lidových písní pro školní sbory.....	45
4 Rozhlasová činnost	47
5 Letní škola hudební výchovy	51
6 Herdenův odkaz.....	56
6.1 Cena Jaroslava Herdena	61

6.2 Hudba jako řeč srdce.....	62
6.3 Cena města Rychnov nad Kněžnou	63
Závěr	64
Resumé.....	66
Summary	66
Bibliografie	67
Příloha.....	1

Úvod

Každý vědní obor má jen málo osobností, které opravdu považuje za své stěžejní a k jejichž odkazu se může hrdě hlásit. Jsou to obvykle ty osobnosti, jež položily danému vědnímu oboru základ, dále osobnosti, jež pomohly nazírat na určitou problematiku z jiného, nového úhlu pohledu či třeba úspěšně vyvracely zaběhnuté stereotypy, modernizovaly zastaralé postupy apod.

Pokud se v tomto ohledu budeme zabírat českou hudební pedagogikou, zajisté nemůžeme minout jednu z jejích nejvýraznějších osobností minulého století, kterou byl pan prof. PaedDr. Jaroslav Herden, CSc., jehož pedagogickou činnost jsem si vybrala jako téma své diplomové práce.

K volbě tohoto tématu jsem došla na základě osobní zkušenosti s pedagogickým mistrovstvím prof. Herdena, k němuž jsem docházela na jeho takřka legendární lekce harmonie u klavíru. Dalším motivačním činitelem pro mne bylo, že se před vstupem do své pedagogické praxe budu moci prostřednictvím této práce zevrubněji seznámit s jeho publikacemi a s jeho dalšími pedagogickými aktivitami a dílem, a načerpat tak do svých kantorských začátků určitou dávku motivace a inspirace.

Hlavním cílem mojí diplomové práce je ukázat rozmanitost stěžejních hudebně pedagogických činností prof. Herdena. První kapitola této práce přináší stručný Herdenův životopis s důrazem jeho hudební aktivity, vzdělání, profesní růst a zahrnuje i zmínku o jeho rodinném zázemí. Druhá část práce je hlouběji zaměřena na jeho působení na Pedagogické fakultě UK v Praze, kde vyvrcholil svou pedagogickou, vědeckou i popularizační činnost. Třetí kapitola nabízí přehled stěžejních a dostupných Herdenových publikací s pokusem o vlastní hodnocení, které – nutno podotknout – je z pohledu člověka s minimální hudebně-pedagogickou praxí. Pro tuto kapitolu jsem zvolila řazení publikací dle chronologie vzniku, poněvadž, jak se ukázalo, by dělení do skupin podle jejich obsahu a zaměření nebylo zcela jednoznačné. Kromě zmíněné tvorby publikací psal Herden dlouhá léta také scénáře pro školní rozhlasové vysílání, proto tedy čtvrtá část této práce nabízí malý exkurz do jeho rozhlasové činnosti. Pátá kapitola představuje Herdena jako organizátora oblíbených kurzů s názvem Letní škola hudební výchovy a rovněž nastiňuje i současnou podobu jejího pokračování. Závěrečná část – *Herdenův odkaz* – je naplněna jak vzpomínkami oslovených respondentů na prof. Herdena, tak i aktivitami, které byly podníceny Herdenovou pedagogickou činností.

Tato práce však dostatečně nevyčerpává veškeré Herdenovy pedagogické aktivity. Původně jsem se chtěla věnovat i dalším, ale bohužel kvůli nedostatku důvěryhodných pramenů a informací jsem se jimi hlouběji zabývat nemohla. Jde například o jeho předsednictví ve Společnosti pro hudební výchovu při České hudební společnosti, kterou vykonával do roku 2002, nicméně se mi nepodařilo zjistit, od kterého roku se touto činností zabýval a jakými problémy se tehdy Společnost zaobírala. Jistá souvislost s touto jeho aktivitou by měla být údajně s pořádáním Letní školy hudební výchovy, kterou se zaobírám ve speciální kapitole.

Stejný problém pro mne skýtalo i jeho členství v České hudební radě, kde působil do roku 2001. Také je známo, že se od 1. února 1992 stal členem umělecké rady ministra školství, která se měla v tehdejší době soustředit na aktuální otázky uměleckého školství a vzdělávání prostřednictvím umění – konkrétně se mělo jednat o otázku přípravy učitelů pro umělecké školy a upřesňování kritérií pro jejich atestační zkoušky. Podrobnější údaje se mi však nepodařilo zjistit.

Ve své práci jsem se rovněž chtěla zaměřit i na jeho spolupráci se Symfonickým orchestrem hlavního města Prahy FOK, kde vykonával funkci dramaturga výchovných koncertů, nicméně ani v archivu tohoto orchestru nelze dohledat periodu, kdy Herden tuto činnost vykonával, natož další fakta.

V povědomí některých pamětníků je dále to, že Herden tvořil také videa pro edukační účely a spolupracoval s Československou televizí, pro kterou psal posudky na nahrané skladby. Ani v tomto případě se mi nepodařilo získat dostatek informací, které by mohly moji práci výrazněji obohatit.

Kvůli omezenému rozsahu a časovým podmínkám diplomové práce jsem se nezaobírala do hloubky veškerou Herdenovou publikační aktivitou, která nezahrnuje pouze knižní práce, ale také velké množství studií, odborných a popularizačních článků, které musely zůstat stranou mé pozornosti.

Na tomto místě je nutné podotknout i to, že prof. Herden nebyl pouze pedagogem, ale rovněž i hudebním skladatelem, upravovatelem apod. Nicméně tato témata, jak již vyplývá z názvu mé práce, zůstanou stranou mého zájmu. Mohou se však stát námětem pro další bádání a položit tak společně s mým prvním skromným příspěvkem základ k budoucí herdenovské monografii.

1 Mládí v Rychnově

Jaroslav Herden se narodil 21. ledna 1931 v Rychnově nad Kněžnou¹ do rodiny bankovního úředníka a textilní dělnice.² Jeho vztah k hudbě byl ovlivněn již díky podnětnému rodinnému prostředí – otec Jaroslav hrál na housle v orchestru při tanečních zábavách a na varhany v kostele. Maminka Františka, která později pracovala rovněž jako bankovní úřednice, hrála a zpívala v ochotnickém divadelním spolku. Hudební vliv na Jaroslava Herdena měl také jeho dědeček z matčiny strany, jenž byl houslistou. Kromě rodinného prostředí se Herdenovi dostalo vzdělání v hudební škole v Rychnově nad Kněžnou, kde se od roku 1939 učil hrát nejprve na housle a později, v roce 1942, si přibral ještě klavír.³

V období let 1937 až 1941 navštěvoval Herden chlapeckou obecnou školu a poté Měšťanskou chlapeckou školu v Rychnově nad Kněžnou, a to do roku 1945.⁴ Vzhledem k politickým a společenským změnám v tomto období škola několikrát změnila svůj oficiální název. Následně se Herden stal studentem Pelclova reálného gymnázia⁵ ve svém rodném městě. Na tuto dobu vzpomíná Jiří Kolář, jenž tomtéž čase navštěvoval Masarykovo reálné gymnázium v nedalekém Kostelci nad Orlicí: *„Šlo o gymnázia v blízkém sousedství, která částečně spolupracovala, částečně spolu soutěžila. Potkávali jsme se nejčastěji na studentských plesech nebo ‘Soutěžích tvořivosti mládeže’. Byli jsme studenti téhož ročníku, maturovali jsme tedy oba v témže roce 1950. Jaroslav Herden byl již jako student výborný klavírista, jehož pověst přesahovala hranice Rychnova nad Kněžnou.“*⁶ Koláře v tomto doplňuje Herdenova manželka, paní Alena Herdenová: *„Manžel už jako gymnazista hrával na varhany v kostele a na klavír při tanečních zábavách. Také hrál ve skautském orchestru a při školních vystoupeních kulturního souboru. V septimě dirigoval operetu, asi Perly panny Serafínky.“*⁷ Kromě toho Herden ve svých gymnaziálních letech komponoval rovněž

¹ Rychnov nad Kněžnou je okresní město v Královéhradeckém kraji v severovýchodních Čechách. Leží v Orlické tabuli na řece Kněžné a v dnešní době má přes 11 000 obyvatel. První zmínku o Rychnovu nad Kněžnou máme již z roku 1258. Z četných rychnovských pamětihodností jmenujme např. raně barokní zámek, kostel Nejsvětější trojice, románský kostel sv. Havla či židovskou synagogu. S Rychnovem je spjata i řada významných osobností jako např. spisovatel, historik a filolog František Martin Pelcl, dále spisovatel a novinář Karel Poláček či herec, dramatik a spoluzakladatel divadla Semafor – Jiří Šlitř. K odkazu posledních dvou jmenovaných se rychnovští hlásí např. prostřednictvím festivalů Šlitřovo jaro a Poláčkovo léto. (Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Rychnov_nad_Kn%C4%9B%C5%BEnou a <http://www.rychnov-city.cz/>)

² Viz Přílohu č. 1.

³ Viz Přílohu č. 4.

⁴ Viz Přílohu č. 2 a 3.

⁵ Viz Přílohu č. 5.

⁶ Rozhovor s prof. PaedDr. Jiřím Kolářem (12. 2. 2014, Praha).

scénickou hudbu k adaptacím literárních děl, jež upravovala a se studenty uváděla profesorka češtiny. Z jeho veřejného rychnovského hudebního působení zmiňme např. kapelu *Kulihrášci*,⁸ v níž hrál Herden na klavír.

S Herdenovou hudební činností je úzce spojena i jeho činnost kompoziční. „*Komponovat začal už v mládí, skládal písničky pro skautský orchestr. V soupisu jeho skladeb a úprav vydaném PedF UK⁹ je uvedena jako první skladba z r. 1952 – Klavírní sonáta Es dur. Inspiroval se různě, hodně lidovými písněmi,*“ vzpomíná na jeho skladatelské začátky paní Herdenová.

Herden vždy chtěl být učitelem, i když ho kromě hudby zajímala například literatura, fotografování či vaření. Není proto divu, že se jeho pomaturitním působištěm stala Pedagogická fakulta v Praze, na niž byl přijat ke studiu hudební výchovy a francouzštiny. „*Místo ní mu však byla vnucena ruština, z které později též sešlo, takže mladý adept učitelství vystudoval hudební výchovu sólo,*“¹⁰ píše Václav Drábek v článku vzniknuvším k Herdenovu životnímu jubileu. Jeho aprobace byla zaměřena pro 9.–11. ročník jedenáctiletých středních škol. Pro svou diplomovou práci si zvolil jako téma *Realistické a revoluční prvky v operní tvorbě Giuseppe Verdiho: Příspěvek k novému pohledu na živý odkaz skladatelův*, k němuž ho inspiroval klavírní výtah Verdiho opery Aida, který si přivezl jeho dědeček z fronty z první světové války. V roce 1953 studium úspěšně dokončil jako promován pedagog. Aby si ještě rozšířil a prohloubil svoji kvalifikaci, absolvoval externě obor hudební nástroje, konkrétně housle a klavír, s aprobací pro třetí stupeň. Z pedagogů na fakultě ho ovlivnil zejména dr. Eduard Herzog,¹¹ který se zaměřoval především na hudebně teoretické předměty, a dále Karel Hába,¹² jenž vyučoval na fakultě metodiku a improvizaci a k němuž Herden docházel na soukromé hodiny, čímž si prohloubil i svoji kompoziční průpravu.

⁸ Viz Přílohu č. 6.

⁹BENEŠOVÁ, Eva a DOUŠA, Eduard. *Soupis skladeb a úprav Jaroslava Herdena*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-520-1.

¹⁰DRÁBEK, Václav. Muzikant tělem i duší: K životnímu jubileu prof. J. Herdena. *Hudební výchova*. 2001, roč. 9, č. 1.

¹¹ Eduard Herzog (1916–1997), muzikolog, hudební režisér, organizátor a překladatel. Absolvent Hudební a dramatické akademie v Bratislavě a konzervatoře v Praze – obor dirigování a skladba. Během svého života působil jako hudební režisér v Československém rozhlasu a v Supraphonu a jako odborný asistent na Karlově univerzitě. Kromě toho se Herzog velkou měrou zasloužil o propagaci elektroakustické hudby v Čechách – organizoval skladatelské kurzy a podílel se na přípravách pražských návštěv Karlheinz Stockhausena, Gottfrieda Michalela Koeniga a dalších. Herzog byl čestným členem Společnosti pro elektroakustickou hudbu při Asociaci hudebních umělců a vědců založené v roce 1990. (Zdroj: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=5975)

¹²Karel Hába (1898–1972) – český skladatel, violista a pedagog, bratr skladatele Aloise Háby. Během učitelské praxe studoval housle a skladbu na Pražské konzervatoři, po státních učitelských zkouškách působil v učitelském ústavu ve Sv. Janu pod Skalou, později jako redaktor Čs. rozhlasu, kde se věnoval vysílání pro školy a v r. 1945 založil Rozhlasový dětský sbor. Od r. 1952 učil na Vysoké pedagogické škole a napsal několik pedagogických

Po ukončení studia na Pedagogické fakultě v roce 1953 začal Herden vyučovat na jedenáctileté střední škole v Kralupech nad Vltavou, v níž setrval do roku 1958. V tomtéž roce se přesunul na nové působiště – střední pedagogickou školu v Brandýse nad Labem, kde učil do roku 1960, poněvadž poté plynule přešel na nové působiště v rámci téhož města – na Pedagogický institut. Od roku 1964 spojil svou pedagogickou a tvůrčí dráhu s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, kde vyvrcholil svou pedagogickou, vědeckou a popularizační činností. Kromě Pedagogické fakulty působil jako kantor rovněž v Týnské škole, kde inicioval v roce 1991 založení nového oboru Sbormistrovství chrámové hudby s cílem navázat na tradice chrámové hudby a zpěvu. Vzdělávací instituce Collegium Marianum – Týnská škola zajišťovala pak od roku 1992 tříleté bakalářské studium ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy. Herden zde vyučoval předmět Harmonie a základy kontrapunktu od akademického roku 1992 až do roku 2010. Harmonii také učil v mezidobí let 2005–2010 na Pražské konzervatoři.

Poněvadž mu byl z politických důvodů znemožněn kariérní postup, vědeckou hodnost kandidáta pedagogických věd v oboru teorie vyučování hudební výchově získal až v roce 1981, doktorát (PaedDr.) obdržel v roce 1982. Od 1. 9. 1988 byl ustanoven docentem pro obor didaktika hudební výchovy – habilitoval se na základě souboru prací zaměřených na vnímání hudby dětským posluchačem. Profesuru získal v roce 1997 na Pedagogické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem pro obor didaktika hudební výchovy.

Na profesním růstu se také podílí kvalitní rodinné zázemí, které v Herdenově případě tvořila manželka – paní Alena Herdenová (za svobodna Kotyzová), rodačka z Vamberka,¹³ s níž se seznámil při svých gymnaziálních studiích v Rychnově nad Kněžnou a se kterou se oženil 5. června 1954. 16. května roku 1956 se jim narodila dcera Alena.¹⁴ Ani jedna z nich však nešla ve stopách Jaroslava Herdena – paní Herdenová pracovala po celý život jako úřednice, dcera Alena (provdaná Kratochvílová) po gymnaziálních studiích absolvovala Fakultu stavební na Českém vysokém učení technickém v Praze – obor pozemní stavby, kde získala titul inženýr. V současné době působí na Městském úřadě Benátky nad Jizerou, kde zastává funkci vedoucí odboru správy majetku a rozvoje města. „*O učitelské dráze jsem neuvažovala, moje ostýchavost mi bránila vystoupit před tolik lidí, ale jeden čas se i to stalo a*

prací (např. *Metodika hudební výchovy*, 1953, 1957). Působil v Umělecké besedě v Praze, vystupoval jako violista a komorní hráč. Z jeho kompoziční tvorby jmenujme např. opery *Jánošík* a *Kalibův zločin*. Vedle operní tvorby u Háby můžeme nalézt i klavírní a komorní skladby, sbory, písně, orchestrální skladby či kantáty. (Zdroj: http://www.czechmusic.org/osobnosti.-5.vy_124)

¹³ Vamberk je pětitisícové městečko v Královéhradeckém kraji, pět kilometrů jižně od Rychnova nad Kněžnou. Město leží na úpatí Orlických hor a protéká jím horská říčka Zdobnice. (Zdroj: <http://www.vamberk-city.cz/> a <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vamberk>)

¹⁴ Viz Přílohu č. 7.

já učila na základní škole informatiku. Nicméně doted' vedu děti ve skautském oddíle,“ dodává Kratochvílová.¹⁵

¹⁵Rozhovor s Ing. Alenou Kratochvílovou (7. 3. 2014, Praha).

2 Působení Pedagogické fakultě UK v Praze

V období let 1964–2010 působil Jaroslav Herden na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,¹⁶ z toho v mezičase let 1990–2001 jako vedoucí katedry.

Herden nastoupil na katedru jako odborný asistent v roce 1964, tedy za vedení prof. PhDr. Josefa Plavce, DrSc. Jako pedagog se specializoval zejména na problematiku dětského vnímání hudby, hudbu pro děti, sémantickou analýzu hudby, harmonii a praktickou harmonii u klavíru.

Na Herdenovo působení v tomto období vzpomíná Hana Váňová: „*V době mého studia na Pedagogické fakultě UK v letech 1971–1975 byl Jaroslav Herden mým skupinovým učitelem. V té době byly zavedeny funkce ročníkový učitel (pro celý ročník) a skupinový učitel (v tomto případě pro skupinu Č-HV ve studiu učitelství pro 6.–9. roč. ZŠ). Jako vyučujícího jsem ho zažila v předmětu Harmonie a Hudba pro děti a dále jako oponenta mé diplomové práce. Funkce skupinového učitele a jeho vstřícnost směrem ke studentům způsobila, že jsme mnohdy již v této době řešili nejenom provozní studijní záležitosti, ale byl informován i o soukromém životě celé skupiny. Jeho vztah ke studentům byl tedy spíše kolegiální než autoritativní, což jsme velmi oceňovali.*“¹⁷

O Herdenově činnosti na katedře v předrevolučním období vypovídá i dokument *Kontrola závěrů komplexního hodnocení z roku 1987*,¹⁸ kde se píše, že v té době zastával funkci vedoucího oddělení hudební výchovy pro učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů a pedagogickou praxi. Pozadu nezůstával ani v publikační činnosti – v roce 1988 odevzdal do tisku skriptum *Rozbor skladeb: Čítanka příkladů* a připravoval do tisku učebnici *Poslech hudby pro studium učitelství 1. st. ZŠ*, která nakonec vyšla pod názvem *Hudba pro děti*. Současně se Herden věnoval i skladatelské tvorbě pro děti. Vedle uvedeného se iniciativně zhostil i dalších úkolů a funkcí – byl předsedou celostátní komise pro přípravu učitelů hudební výchovy při České hudební společnosti, měl na starosti studentské pedagogické a vědecké síly na katedře, které mu pomáhaly při vedení gramofonové, kazetové a videokazetové diskotéky. Dokument rovněž vyzdvihuje i Herdenovy zásluhy týkající se modernizace výuky: „*Zajistil vybavení odborných učeben v Brandýse nad Labem, zejména pokud se týká reprodukční techniky. Vytváří a organizačně zajišťuje natáčení videoprogramů z hudební výchovy, kde demonstruje didaktické postupy o hodinách hudební výchovy*

¹⁶ Viz Přílohu č. 8.

¹⁷ Rozhovor s doc. PaedDr. Hanou Váňovou, CSc. (6. 3. 2014, Praha).

¹⁸ Dokument byl zapůjčen pro účely této práce od pí Aleny Herdenové.

*u nejlepších učitelů na základních školách.*¹⁹ K dalším Herdenovým činnostem na katedře patřily i organizační a metodické záležitosti týkající se přehrávek ze hry na klavír jak u studia učitelství 1. stupně základních škol, tak i u oborového studia hudební výchovy, kde dbal, aby se dodržovaly požadavky na klavírní doprovody písní ze školních zpěvníků. Z Herdenovy iniciativy vznikl a za jeho pomoci byl zřízen a vybaven poslechový koutek ve studovně v Brandýse nad Labem apod. Mezi jeho další zásluhy patří i jeho činnost organizátora kurzu hudební výchovy pro studenty gymnázií – uchazeče o studium učitelství 1. stupně základních škol a setkání absolventů oborového studia hudební výchovy. „*Všechny tyto aktivity ukazují hluboký zájem a snahu Herdena o zlepšení hudební výchovy jak na fakultě, tak i na školách. Je příkladem iniciativního a aktivního pracovníka i pro ostatní členy katedry, příkladem pracovníka, který nečeká, až mu někdo přikáže, ale který sám ví, co je potřeba. Je příkladem pracovníka, který ví, že nestačí jen odučit svoje hodiny (...)*“²⁰

1. 1. 1990, tedy po radikálních společenských změnách, nastoupil Herden do čela katedry – nejprve jako její prozatímní vedoucí. Od 1. 1. 1991 byl jmenován do funkce vedoucího katedry hudební výchovy a právě v této funkci osvědčil i své kvality koncepční a organizační. Díky širokému vzdělání a zájmu o vše nové, díky nezdolnému elánu a schopnosti chápat problémy jako výzvu pozvedl společně s dalšími významnými členy katedry v krátkém čase úroveň a prestiž katedry na vynikající úroveň. „*Vzpomínám na jaro 1990, kdy nás seznámil se svou představou nové struktury našeho pracoviště. Prof. Herden nejen přinesl novou ideu, ale byl také ochoten investovat velké množství času, energie a osobního nasazení k jejímu uskutečnění a rozvoji. Zároveň vždy velkoryse ponechal svým spolupracovníkům dostatek prostoru a věnoval plnou důvěru jejich profesionálním a tvůrčím schopnostem,*“²¹ vzpomíná současná vedoucí katedry doc. MgA. Jana Palkovská.

Patrně nejvýznamnějším Herdenovým počinem v té době byl návrh a prosazení nových učebních oborů Sbormistrovství a Hra na nástroj, kde si studenti volí mezi klavírem a houslemi. Katedře se pod Herdenovým vedením podařilo vytvořit atraktivní učební plány, které se staly příkladem pro studium těchto oborů i na dalších pedagogických fakultách, a to nejen na území naší země, ale také na Slovensku. Dále bylo zavedeno distanční studium pro učitele základních uměleckých škol, podařila se i akreditace nových oborů a zahájení doktorandského studia na katedře; Herden se rovněž zasadil i o prosazení výuky předmětu

¹⁹ *Kontrola závěrů komplexního hodnocení z roku 1987*, strojopis ze dne 12. 6. 1989.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Stavitel katedrály zvané Hudba. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 19-21.

Populární hudba. Celkově se výrazně oživila a zatraktivnila práce katedry a vzrostl i zájem o studium jejích oborů. „*Spolupráce Jaroslava Herdena s Československým rozhlasem, Českou hudební společností, orchestrem FOK a dalšími organizacemi provázaly činnost katedry hudební výchovy se současným společenským životem a zvýraznily význam hudby a hudební výchovy ve výchově člověka i v životě společnosti,*“²² zdůrazňuje Herdenův kolega Jiří Kolář, jenž v tom čase vykonával funkci zástupce vedoucího katedry.

„*Katedra byla pro svou pedagogickou činnost v podstatě dostatečně saturována kvalitními osobnostmi,*“ pokračuje Kolář. S otevřením disciplíny „Populární hudba“, přišel na katedru odborník na slovo vzatý – prof. Ivan Poledňák. Houslové oddělení posílil jako externista prof. Jiří Tomášek z AMU. Jako externisté se uplatnili v oboru Sbormistrovství doc. Lubomír Mátl, doc. Jan Maria Dobrodinský, prof. Miroslav Košler, Čestmír Stašek, prof. Jiří Chvála aj.

Mezi Herdenovy další zásluhy v tomto období patří i to, že dokázal obstarat pro katedru finanční prostředky, za něž se pak mohly zakoupit elektronické hudební nástroje, počítače, nahrávací studio a další potřebné vybavení. „*Herden se navzdory věku nebál informačních technologií, byl vždy jeden z prvních na katedře, kdo se naučil tyto vymoženosti používat – notační program Encore, minidisky, keyboardy, vybudoval v Praze v Rettigové ulici nahrávací studio. Později ho k didaktickým účelům zaujala práce s powerpointovou prezentací, se stahováním a krácením zvukových stop (používal program CDex a Sound Forge),*“²³ vzpomíná Hana Váňová.

Vedle funkce vedoucího katedry působil Herden rovněž jako předseda oborové rady doktorandského studia, byl školitelem doktorandů, nositelem několika grantů, z nichž jmenujeme *Možnosti atestace učitelů hudební výchovy* (1995), *Další vzdělávání učitelů hudební výchovy – cesta k systematickému rozvíjení hudebních schopností dětí a mládeže* – participační program UNESCO 2000–2001. Byl rovněž i vedoucím mikrotýmu v hudebním oboru při výzkumném záměru *Multidisciplinární komunikace jako edukační princip humanitních věd a umění*.

Za jeho vedení byla pořádána řada konferencí za účasti domácích i zahraničních expertů. Jako příklad uveďme *Kreativita a integrativní hudební pedagogika v evropské hudební výchově* (1994), *Improvizace* (1996), *Počítačová technika v hudební výchově* (1997), *Poslech hudby* (1998) a *Populární hudba na základní škole* (1999).

²²Rozhovor s prof. PaedDr. Jiřím Kolářem (12. 2. 2014, Praha).

²³ Rozhovor s doc. PaedDr. Hanou Váňovou, CSc. (6. 3. 2014, Praha).

Dalším počinem v tomto období je vznik samostatného časopisu katedry s názvem *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, který je vydáván od roku 1992.²⁴ Herden byl nejen členem redakční rady, ale rovněž i častým přispěvatelem do tohoto periodika. Vedoucím redaktorem byl od vzniku časopisu Jirí Kolář, v roce 2006 ho nahradila Hana Váňová. Časopis vychází čtyřikrát ročně a čtenářům nabízí pestrou nabídku příspěvků, které reflektují společenské dění ve spojitosti s hudební výchovou, zaměřují se na aktuální otázky přestavby hudebního školství, tuzemské i zahraniční srovnávací a přehledové studie o stavu hudebně výchovné problematiky, metodické podněty, osobní zkušenosti autorů s výukou hudební výchovy na různých typech škol, medailónky významných jubilujících osobností atd. Časopis také vždy nabízí notovou přílohu s autorskými počiny v písňové tvorbě pro děti, kterou Herden mnohdy obohatil svou kompoziční prací.

Jaroslav Herden působil jako vedoucí katedry hudební výchovy do roku 2001, kdy se funkce až do roku 2007 ujal prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr. Od roku 2007 doposud je vedoucí katedry doc. MgA. Jana Palkovská. I po složení funkce ale Herden na katedře stále vyučoval.

*„Působení prof. Herdena na Pedagogické fakultě bylo velkým dobrodiním. Nepochybně pro něj samotného – mohl zde koncepčně realizovat svou vizi k poselství hudby, které je obsáhle zušlechťující. Bylo ale neméně dobrodiním pro jeho spolupracovníky, kterým se dostalo charizmatického vedení; znalého věci, důsledného, ale také laskavého a trpělivého. A, samozřejmě, bylo dobrodiním pro studenty, o které šlo na prvním místě: Byl jejich milovaným pedagogem a jeho hodiny výuky harmonie u klavíru, navzdory obtížnosti, se staly legendárními příklady pedagogického mistrovství,“*²⁵ zamýšlí se profesor Zdeněk Helus. K tomu dodává, že Herdenovo dvanáctileté působení v čele katedry bylo velmi přínosné i pro fakultu, poněvadž naplňovalo univerzitní ideu skýtat vědění, které studenty orientuje k tvůrčí samostatnosti a zodpovědnosti, které je oporou jednání a napomáhá cestám dobra mezi lidmi.

Jak je již zřejmé, Jaroslav Herden se do posledních chvil svého života stále se zápalem věnoval své pedagogické činnosti. Bohužel se ale také potýkal se zdravotními problémy, které vyvrcholily nádorovým onemocněním, jemuž nakonec podlehl. Zemřel 1. února 2010 v Praze ve věku 79 let.

²⁴ Tento časopis plynule navázal na periodikum *Estetická výchova*, které bylo společné pro hudební a výtvarnou výchovu a vycházelo v období let 1970–1990.

²⁵ Stavitel katedrály zvané Hudba. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 19-21.

3 Publikační činnost

3.1 Nové cesty hudební výchovy na základní škole

Publikace *Nové cesty hudební výchovy na základní škole* vznikla díky kolektivu hudebních pedagogů pod vedením doc. PhDr. Františka Sedláka, CSc. Poprvé vyšla v roce 1977 a v roce 1983²⁶ vyšlo druhé, částečně doplněné a upravené vydání. Vzhledem k aktualizaci této publikace zde tudíž budeme čerpat z novější verze.²⁷

Kromě Františka Sedláka, jehož autorství se pojí k většině příspěvků, se na publikaci podílel i Jiří Kolář. Do popředí našeho zájmu však spadá autorský vklad Jaroslava Herdena, jenž je podepsán pod dvěma kapitolami v této příručce, která se celkově snaží reagovat na dynamický rozvoj společnosti, vědeckotechnický pokrok a zvýšené nároky na vzdělanost a výchovu, a klade si za cíl ukázat učitelům nové možnosti ve výuce hudební výchovy. Je však namístě i zde znovu poukázat na dobu vzniku této publikace, vezmeme-li v potaz např. technické možnosti doby, jež zatím neznala internet apod. Přesto je ale řada příspěvků i dnes stále aktuální.

První z Herdenových kapitol nese název *Výběr skladeb k poslechu na základní škole*. Výběrem hudebních skladeb je zde myšleno soustředění pozornosti na skladby, které jsou pro žáka atraktivní, a žák se jich může zmocnit aktivní hudební činností či myšlenkovou aktivitou. Volba hudebního materiálu se tak může stát reálnou podmínkou systematického vývoje žákovy hudebnosti a přípravou na jeho samostatný život. Autor apeluje na pedagogy, aby u svých žáků dbali na učení se s porozuměním, protože v případě poslechu je důležité hlavně pochopení vztahů. Měli by chápat, jak je dílo uspořádáno, nalézt jeho dílčí prvky a jejich vztahy k celku. Toho žák může dosáhnout postupným objevováním v průběhu svých aktivních činností a prostřednictvím hudebního myšlení. „*Fakt pronikání do struktury díla za živé spoluúčasti subjektu se tak stává významným předpokladem využití formativního vlivu hudby na utváření osobnosti mladého člověka.*“²⁸

Dále autor naznačuje, jak přistupovat k obecným a metodologickým otázkám pojetí poslechu hudby, a snaží se tak čtenáře nasměrovat k tomu, aby si uvědomil hlediska, která musí brát v úvahu při praktickém provádění výběru skladeb. Kapitola také nabízí návrhy

²⁶ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1983. Odborná literatura pro učitele.

²⁷ Viz Přílohu č. 9.

²⁸ SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1983, s. 87–90. Odborná literatura pro učitele.

širšího výběru skladeb pro poslech v mladším i starším školním věku, kam autor zařadil díla prověřená z hlediska umělecké hodnoty, z hlediska srozumitelnosti pro posluchače daného věku (s ohledem na jeho psychický hudební vývoj) a z hlediska výchovných hodnot. Výběr přihlíží i k ověřeným skladbám z tehdejších platných učebnic hudební výchovy pro základní školy.

Druhým tématem, kterým se Herden v této publikaci zabývá, je *Škola a hromadné sdělovací prostředky*, kde se snaží poukázat na důležitost vztahu technických médií ke škole a na jejich využití ve vyučovacím procesu. Do popředí se pak hlavně dostává obsahové zaměření hudebního vysílání pro školy,²⁹ jeho specifické formy a z toho vyplývající možnosti metodického zpracování. Nejedná se však o vyčerpávající rozbor, ale spíše o řadu podnětů k práci.³⁰ Podnětem a inspirací k této kapitole s velkou pravděpodobností byla Herdenovi jeho praxe v Československém rozhlasu, konkrétně v hudební redakci pro děti a mládež, v níž působil v mezidobí let 1958–1990. V tomto období vytvořil přes 300 rozhlasových pořadů pro školní vysílání.³¹

I když od dob vzniku této publikace uplynul již nějaký čas, a společnost a technický pokrok prošly dalším vývojem, přesto si myslím, že publikace *Nové cesty hudební výchovy na základní škole* dokáže leccos zajímavého a inspirativního svým čtenářům přinést. Konkrétně Herdenův text *Výběr skladeb k poslechu na základní škole* lze považovat za stále aktuální záležitost, ze které může čerpat i „moderní“ učitel hudební výchovy, protože se domnívám, že učení se s porozuměním a pochopením vztahů, nejen co se týče poslechu, mají trvalou hodnotu z pedagogického hlediska. Druhý Herdenův příspěvek s názvem *Škola a hromadné sdělovací prostředky* obsahuje rovněž řadu zajímavých myšlenek, které jsou platné i v dnešní době, a nabízí i řadu podnětů k zamyšlení. Jedině je škoda, že pořady Československého rozhlasu, které Herden připravoval a jimž v této kapitole věnuje větší plochu z hlediska využití hromadných sdělovacích prostředků, nejsou dnes prakticky volně k sehnání, poněvadž jsou uloženy pouze v archivu Českého rozhlasu.

²⁹ Jedná se o rozhlasové pořady ze 70. let minulého století, kde měla hudební výchova jednou za měsíc své pravidelné místo.

³⁰ Tamtéž, s. 260.

³¹ Pro podrobnější informace viz kapitolu č. 4.

3.2 Hudba pro děti I.

Publikace *Hudba pro děti I.*³² je Herdenovou ryze autorskou prací z roku 1978. Jedná se o vysokoškolské skriptum, na které navazují další publikace, a to *Hudba pro děti a mládež II., 1. svazek – Textová část* a *Hudba pro děti a mládež II., 2. svazek – Notová příloha k textové části*.

*Hudba pro děti I.*³³ se skládá ze tří kapitol. První z nich nese název *Úvod – Výchovné aspekty hudby pro děti*, kde se autor snaží vymezit cíle této publikace. Vedle toho, že chce výchovou k hudbě zajistit podmínky k výchově hudbou, doufá, že bude inspirovat učitele k hledání dalších zdrojů poučení a k tvořivému využití ve vlastní pedagogické praxi. Zároveň zde autor zdůrazňuje, že nehodlá v této publikaci poskytovat pouze informace potřebné ke studiu na fakultě. Vedle toho zde vymezuje specifika hudby pro děti, rozvíjí myšlenku, že vývoj uměleckých děl je projevem určitého stadia myšlení i hudebnosti jejich tvůrců, a obecně charakterizuje skladby, které řadíme do kategorie hudby pro děti.

Druhá kapitola, jež je nejobsáhlejší a nejčlenitější z celé publikace, se nazývá *Teoretické předpoklady využití poslechové skladby v hudební výchově dětí*. Herden zde vychází ze situace, která je aktuální i dnes – posluchač je obklopen hudbou na každém kroku a neumí si z ní vybrat, poněvadž mu chybí kritéria. Z toho vyplývají dva základní pedagogické problémy – naučit žáka oceňovat hodnoty a dešifrovat hudební obsah. Hlavním smyslem poslechu hudby ve škole je naučit žáka rozumět hudební řeči a naučit ho chápat hudbu jako prožitý společenský vztah.

Tato kapitola je rozčleněna na pět větších tematických celků, které se dále štěpí. Prvním z nich je *Hledání, zkoumání a klasifikace elementárních výrazových prostředků*, kde se Herden zabývá hierarchií výrazových prvků z různých hledisek, a to konkrétně z hlediska složitosti a funkčnosti. Kromě toho se zabývá i postupným seznamováním dětského posluchače s elementárními výrazovými prostředky.

Druhým tematickým celkem jsou *Možnosti navazování kontaktu dětského posluchače s hudebním prostorem skladby*, v níž Herden vymezuje termín *hudební prostor*, zabývá se etapami úspěšného navazování kontaktů s dílem, uvádí fáze postupného pronikání do prostoru skladby v obecném smyslu. To vše pečlivě vysvětluje a pro lepší pochopení demonstruje na přiloženém diagramu.

³²HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI - I.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 106 s.

³³ Viz Přílohu č. 10.

Následujícím tématem jsou *Možnosti řízení procesu vzniku a rozvíjení hudebních představ při poslechu*. Autor se zde zaměřuje na hudební představy konkrétních tónových útvarů, a to zejména výškového a časového členění, což ukazuje na notových ukázkách. Neopomíná ani představy hloubkového rozměru hudebního prostoru a zaobírá se také vlivem harmonie na výrazovou účinnost hudebních útvarů. Tematický okruh uzavírá pojednání o řízení procesu utváření hudebních představ.

V další části se Herden věnuje základním otázkám výběru skladeb vhodných pro dětské posluchače. V úvodu je středem jeho zájmu proces učení ve vztahu k poslechu uměleckému, poté člení proces učení na jednotlivá stadia a rozebírá a popisuje fáze vlastního poslechu. Následně přechází k proporcím uvnitř souboru skladeb určených pro poslech hudby na základní škole, kde v souvisejících podkapitolách radí, jaké skladby je vhodné zvolit k poslechu, z čeho je vybírat a co by se mělo zohledňovat při jejich výběru. Herden zde také tvrdí, že: „Regulovat vliv živelného nadbytku hudebních podnětů můžeme mimo jiné i cílevědomým výběrem hodnotných děl, s nimiž budou mladí posluchači seznamováni už od dětství. Otvírá se tak před nimi životní perspektiva: poznáním krásy kolem sebe začít chápat i sami sebe.“³⁴

Druhou kapitolu uzavírá téma s názvem *Některé zvláštní formy poslechu, především poslech rozhlasový a jeho význam pro modernizaci vyučovacího procesu*. Nejprve se zde věnuje společenskému a pedagogickému významu sdělovacích prostředků, poté rozvíjí problematiku využití rozhlasu ve škole, konkrétně rozhlasových relací pro děti a mládež, které tehdy vysílal Československý rozhlas a na nichž se sám Herden dlouhodobě autorsky podílel. Aby si čtenář udělal konkrétní představu o rozhlasových pořadech, přiložil autor na ukázkou i rozhlasový scénář. Tematický okruh a vlastně i celou druhou kapitolu zakončuje pojednání o sdělovacích prostředcích, s nimiž souvisí modernizace vyučovacího procesu v hudební výchově.

Poslední, třetí kapitola nese název *Dětský posluchač a hudební řeč, shrnutí*, v níž se autor opět zamýšlí nad vztahem dětského posluchače a hudební řeči, ale zároveň uznává, že smysl těchto úvah ozřejmí až individuální praxe každého učitele. Na úplný závěr zde autor vytyčuje zásadu týkající se oblasti poslechu hudby pro děti: „Nestačí se jen dívat, je nutné i pozorovat, abychom o vážnosti, tragičnosti, optimističnosti apod., zkrátka o opravdovosti hudebního sdělení jen neuvažovali z vnějšího a do hudby vloženého programu, ale abychom opravdovost

³⁴ Tamtéž, s. 65.

sdělení prožívali do hloubky jho pro život jedince i společnosti nezastupitelně závažného obsahu. „³⁵

Publikace je závěrem obohacena o *Rejstřík cizích slov*, kde autor objasňuje cizí názvy užitě v předcházejícím textu. Vedle toho si může čtenář ověřit své poznatky v sekci *Kontrolní otázky a úkoly*.

Toto vysokoškolské skriptum poskytuje teoretickou oporu pedagogům ohledně vedení hudebněvýchovného procesu, což považují asi za největší pozitivum. Kromě určitého teoretického základu také nabízí praktické podněty do výuky a podněty k zamyšlení, které mohou např. začínající učitele navést na správnou cestu. Domnívám se však, že větší oblibě u pedagogů se budou těšit dva následující díly, poněvadž je lze lépe uplatnit při hodinách hudební výchovy.

3.3 Hudba pro děti a mládež II., 1. svazek – Textová část a Hudba pro děti a mládež II., 2. svazek – Notová příloha k textové části

„*Uvést mladého člověka do světa hudby je úkol víc jak obtížný.*“³⁶ Tímto autorovým konstatováním začíná publikace *Hudba pro děti a mládež II.*, která, jak již bylo napsáno výše, navazuje na vysokoškolské skriptum *Hudba pro děti I.* Dle samotného obsahu vyplývá, že publikace není určena pouze studentům pedagogických fakult, ale také učitelům z praxe a dalším zájemcům, ačkoliv to autor sám nijak striktně nevymezil. *Hudba pro děti a mládež II.* sestává ze dvou vzájemně propojených svazků. V prvním naleznou čtenáři pojednání o vybraných autorech a ukázkách z jejich tvorby, druhý svazek³⁷ jim nabídne notový materiál ke zmíněným ukázkám.³⁸

Vlastní text publikace předjímá *Úvodní zamyšlení nad charakterem učebního textu*. V této části autor uvažuje nad tím, jak přiblížit mladému člověku svět hudby, zmiňuje i různá úskalí a vytyčuje zásadní myšlenky: „*Nejde totiž jen o sdělovaná fakta či o metodu podání. Jako daleko závažnější jeví se zásadní postoj, který se skrývá za každou formulací, dílčím postupem, vybranou skladbou, celoročním plánem a konečně i za celoživotním stylem práce*

³⁵ Tamtéž, s. 97.

³⁶ HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ - II.: 1. svazek - Textová část*, s. 3.

³⁷ HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ - II.: 2. svazek - Notová příloha k textové části*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 45 s.

³⁸ Viz Přílohu č. 11 a 12.

učitele hudební výchovy v oblasti poslechu jako nedílné složky výchovy nového člověka.“³⁹ K tomu Herden dodává, že i když učitelská profese vyžaduje zevrubnou znalost problematiky z hlediska teorie i praxe, je nutné si i připustit, že pouhé „vstřebávání katedrálních informací“ nám jen málo napomůže k vykročení ze stávajícího bludného kruhu. Autor zdůrazňuje, že cesta z něho je poměrně náročná, poněvadž předpokládá samostatné přemýšlení o faktech. Dále je důležité neulpívat na výchozím schématu, neskrývat se jen za cizí názory a za každým svým slovem stát s plnou vahou osobní angažované zodpovědnosti. Tyto myšlenky se staly stěžejními a výchozími při vzniku celého souboru *Hudba pro děti I.* a *Hudba pro děti a mládež II.* Vzhledem k tomu, že první díl přinesl obecné pojednání ohledně hudby pro dětského posluchače, věnuje se Herden ve druhém díle již konkrétním autorům a ukázkám, které uvádí do zajímavých souvislostí a rozhodně se neřídí pouhým výčtem biografických nebo vůbec jakýchkoliv jiných informací. Takovou koncepci považuje Herden za správnou například z toho důvodu, že potřebné základní údaje najde čtenář v jiných publikacích a že seznámení s nimi spadá hlavně do dějin hudby.

Co se týče uspořádání této publikace, výběr autorů a rozbor ukázek je sestaven dle abecedního uspořádání jednotlivých hesel, tudíž má ráz pracovní příručky. Vstupní informace o autorech nemají ráz slovníkového charakteru, forma je rozličná – někde stručnější, jinde volnější – ve všech případech je ale velmi čtivá. Jejím smyslem je motivovat vlastní práci učitele, má podněcovat k úvahám o dobové a individuální podmíněnosti skladatelovy hudební výpovědi a o reálných možnostech odhalení této podmíněnosti proniknutím do struktury následujících ukázek.⁴⁰ Jako prvořadé považuje Herden sémantické hledisko. Výběr skladeb je velmi pestrý, obsahuje ukázky od zástupců všech významných uměleckých směrů včetně moderní hudby, ale jak Herden podotýká, i přes poměrně rozsáhlý výběr zde řada běžných titulů chybí, a to jak z důvodu, že se s nimi posluchač setkává v jiných souvislostech, tak i proto, že v daném rozsahu považuje za důležitější ukázat rozmanité přístupy k látce a ponechat dostatečný prostor k dalšímu samostatnému hledání. Inspiraci k dalšímu studiu může čtenář načerpat například ve *Výběru doporučené literatury*, který publikace nabízí v samém závěru. Co se týče notové přílohy s ukázkami, neslouží jen k dokumentaci vyslovených závěrů, ale je zároveň i pomůckou pro praxi.

Sice je tato publikace i její notová příloha staršího data vydání, nicméně se domnívám, že i v dnešní době může jejich využívání napomoci oživení poslechových hodin hudební výchovy, poněvadž obsahují autorem vybrané zajímavosti o daných skladbách či autorech, nikoliv

³⁹HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ - II.: 1. svazek - Textová část*, s. 3.

⁴⁰ Tamtéž, s. 9–10.

běžně dohledatelné informace, které poskytuje řada jiné literatury. Kladně hodnotím i přehledné uspořádání příručky a také to, že notová příloha může dobře posloužit i k rozvoji instrumentálních či vokálních dovedností žáků.

3.4 Rozhlas – učitel – žák: Hudební vysílání Čs. rozhlasu v teorii i praxi

Jaroslav Herden během externí spolupráce s Československým rozhlasem v letech 1958–1990 připravil přes 300 pořadů pro děti a mládež. O tom, jak přistupovat k těmto pořadům, jak je využívat v praxi, o jejich cílech, hlavních úkolech atp. pojednává publikace *Rozhlas – učitel – žák*⁴¹ z roku 1979 s podtitulem *Hudební vysílání Čs. rozhlasu pro školy v teorii i praxi*.⁴²

Spis, jenž vypovídá o vzájemné interakci rozhlasu, učitele a žáka, je určen zejména učitelům hudební výchovy a je rozčleněn do šesti hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly.

V první kapitole s názvem *Společný dialog* se autor snaží navázat kontakt se čtenářem a prostřednictvím otázek mu nastoluje vhodné podmínky k zamyšlení nad vztahem tehdejších moderních technických médií ke škole. Podle Herdena jsou technická média neodmyslitelnou součástí naší doby, a i když je můžeme zatracovat či vynášet, jsme povinni objasnit jejich vztah ke škole. Např. film a televize patřily v sedmdesátých letech minulého století mezi nejoblíbenější a zároveň i nejatraktivnější komunikační prostředky u dětí. I když se domníváme, že tato zmíněná média v současné době vytlačuje internet, tehdy patřila mezi ta nejpopulárnější. Nicméně autor zdůrazňuje jejich zásadní nedostatek – film a televize totiž potlačují význam akustických podnětů. Proto autor prosazuje rozhlas a považuje ho za silný motivační činitel, který nás nutí soustředěně poslouchat, probouzí naši fantazii, chce, abychom reagovali na čistě sluchové podněty, zaujímali vlastní stanovisko, vedli vnitřní dialog, souhlasili s ním či mu odporovali. Kromě toho se Herden v této kapitole snaží zdůraznit poselství celé publikace: „*Jde o pochopení úlohy hudebního rozhlasového vysílání pro školy v nejtěsnějším sepětí s vlastní školní estetickovýchovnou činností, v níž řídicím článkem je a zůstane učitel.*“⁴³ Autor se zde rovněž zabývá společenskými aspekty estetickovýchovného působení rozhlasu pro školy a mapuje stav tehdejšího rozhlasového vysílání pro školy jak v tuzemsku, tak i v zahraničí.

⁴¹HERDEN, Jaroslav. *Rozhlas - učitel - žák: Hudební vysílání Čs. rozhlasu pro školy v teorii i praxi*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1979.

⁴² Viz Přílohu č. 13.

⁴³HERDEN, Jaroslav. *Rozhlas - učitel - žák: Hudební vysílání Čs. rozhlasu pro školy v teorii i praxi*, s. 8.

Jako druhá následuje kapitola *Než zazní znělka hudebního vysílání pro školy*, jež se snaží čtenářům objasnit cíl a hlavní úkoly hudebního vysílání pro školy. Kromě toho také podrobně podává informace o poslechové charakteristice v jednotlivých ročnících základní školy, předkládá čtenářům základní fond skladeb a objasňuje hlediska jejich výběru. Kapitulu uzavírá pojednání o specifikách rozhlasové formy. Čtenáři se zde mohou seznámit s typy rozhlasových relací, s metodami práce s rozhlasovými pořady, s výstavbou rozhlasové relace i s tím, jak ji může učitel využít v průběhu vyučování apod. „*Bohatství typů a forem rozhlasové práce vytváří optimální podmínky k tomu, aby jednotlivé relace i jejich cykly zapadaly vnitřní strukturou do vyučovacího procesu a staly se pro učitele podnětem k tvořivému uplatnění estetickovýchovných metod v jejich harmonické jednotě při zdůraznění metod přímé zkušenosti,*“ dodává Jaroslav Herden.⁴⁴

Po úvodních kapitolách je obrácena hlavní pozornost k mladým posluchačům, a to v obsáhlé části *Zvláštnosti dětského vnímání hudby*, kde jde Herdenovi zejména o to, jak nejlépe zajistit dětskému posluchači vhodné podmínky pro účinné vnímání a prožívání hudby. První podkapitola formou výkladu podává informace o výrazových prostředcích hudebního jazyka, hierarchii prvků a jejich vztahů. Dalším tématem je kontakt dětského posluchače s hudebním prostorem skladby a jeho postupné navazování kontaktu s dílem, což autor rozčleňuje pro přehlednost do jednotlivých etap, přičemž přihlíží ke specifikům dětského posluchače. Herden také tvrdí, že žák by měl mít aktivní podíl na poznání hudebního díla a svoji aktivitu by měl uplatňovat jak během poslechu, tak i po jeho skončení. Obě fáze – před poslechem i po poslechu – jsou zde podrobně vyloženy. Vzhledem k tomu, že proces poznání se prolíná s procesem utváření estetického prožitku, věnuje autor poslední pojednání v této kapitole fázím vzniku estetických prožitků při vnímání hudebního díla.

Čtvrtá část publikace je zaměřena na metodickou aplikaci. Konkrétně se tematicky nejprve zabývá vlivem poslechu hudebních relací na rozvoj hudebnosti žáků jako předpokladu úspěšného využití rozhlasových relací v procesu hudební výchovy. V dalších částech se Herden snaží čtenáře poučit o tom, jak aplikovat teorii učení na hudebně výchovný proces. Žák by se měl učit s porozuměním, tj. aby pochopil, jak je dílo uspořádáno, aby dokázal nalézt dílčí prvky a jejich vztahy vzájemné i k celku. „*Fakt pronikání do struktury díla za živé spoluúčasti subjektu se tak stává významným předpokladem využití formativního vlivu hudby na utváření osobnosti mladého člověka. V tom je vlastní smysl výchovy k poslechu hudby: aby člověk byl schopen chápat krásu v umění i v životě,*“ zdůrazňuje autor.⁴⁵ Po tomto úvodu

⁴⁴Tamtéž, s. 34.

⁴⁵Tamtéž, s. 71.

přechází autor rovnou ke konkrétním věcem – rozebírá jednotlivá funkční stádia poslechu a podrobně se zabývá metodikou rozhlasového poslechu z různých hledisek. Nejprve se zaměřuje na přípravu na poslech, poté se zabývá hlavní částí hodiny s poslechem hudební relace, dále nastiňuje metodický postup v hodině s poslechem relace s převahou prvků aktivizační. Pozornost věnuje také nepřímému poslechu z magnetofonového záznamu, otázce začlenění rozhlasového poslechu do vyučovacího procesu a cyklickému pojetí rozhlasového vysílání z hlediska opakovaného poslechu. Stranou neponechává ani metodické postupy uchování skladby v paměti a také se zabývá využitím prvků soutěživosti při poslechu.

Zapněte přijímače je název páté kapitoly, která nabízí čtenářům na ukázkou pět rozhlasových scénářů. Nabízené pořady jsou buď aktivizačního, nebo emocionálního typu a jsou přiřazeny ke konkrétním školním ročníkům. V přiložených rozhlasových scénářích můžeme spatřit všechny typy rozhlasových relací – tedy cvičné, naukové i poslechové. Jak uvádí autor, tyto ukázky látku nevyčerpávají, pouze naznačují možnosti, jaké se nabízejí v dosahu působnosti rozhlasového hudebního vysílání pro mládež.

Spis uzavírá část *Před závěrečnou tečkou*, v níž Herden rozvíjí myšlenku, že modernost rozhlasu spočívá v principu jeho využití. Zároveň kriticky uznává, že dosavadní systém vysílání a způsob jeho využití se nedá prohlásit za ideální a neměnný. K tomu přikládá i výzkum týkající se využívání dopoledního vysílání pro školy z roku 1977. Publikace je uzavřena obecným zamyšlením nad technickými médii, která jsou neodmyslitelnou součástí našeho věku. Jejich existence nás už dnes nenutí přemýšlet, zda je využívat, ale jak je využívat, aby splnila svou úlohu nejen při výchově muzikanta, ale i člověka.

Na publikaci *Rozhlas – učitel – žák* reagovala ve sborníkové studii *Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena* Eva Jenčková, která se domnívá, že právě toto dílo otevřelo prostor Herdenově celoživotní vědecké specializaci v oblasti vnímání hudby.⁴⁶

Domnívám se, že primárním cílem této práce byla pravděpodobně pomoc pedagogům při využívání rozhlasových pořadů pro školy, které probíhalo v mezidobí let 1958–1990, nicméně tyto pořady se v současné době veřejně nevysílají a jsou uloženy v archivu Českého rozhlasu, tudíž je šance na jejich využití v praxi většího množství pedagogů minimální. Nepochybuji však o tom, že ve své době měla publikace ohlas a že byla využívána. V dnešní době tento spis může částečně posloužit pedagogům jako inspirace a teoretická opora při poslechu skladeb v hodinách hudební výchovy.

⁴⁶JENČKOVÁ, Eva. Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena: Sborníková studie z konference o osobnostech české hudební pedagogiky / Brandýs n. L. září 2006. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní i mimoškolní*. 2010, roč. 18, 3., 37–39.

3.5 Sémantický rozbor: Čítanka příkladů

Skutečnost, že práce s příkladem umožňuje lépe proniknout do podstaty hudební řeči, podnítila vznik Herdenovy publikace *Rozbor skladeb: Čítanka příkladů*,⁴⁷ která byla vydána v roce 1989.⁴⁸ Později – v roce 1997 – vyšlo její nové, rozšířené vydání, a to pod názvem *Sémantický rozbor: Čítanka příkladů*.⁴⁹ Vzhledem k aktualizaci publikace zde tedy budeme čerpat především z novější verze.⁵⁰

Před samotnými „čítankovými“ příklady osvětluje autor v úvodu smysl tohoto spisu, jenž je určen primárně studentům hudební výchovy na vysokých školách. Herden zde prosazuje myšlenku, že rozbor skladeb by měl být chápán tak, aby umožnil realizovat poslech hudby na základní škole jako program, v němž se žáci seznamují s výrazovými prostředky hudební řeči. Díky němu mohou myšlenkově a citově pronikat do souboru hudebních děl a učí se pojmenovat z nich vyčleněné prvky a smysluplné vztahy. Tím vším postupně odhalují hudební řeč jako sémantický systém svého druhu. Dále Herden tvrdí, že v takovém pojetí může poslech hudby přispět k formování psychického i rozumového vývoje dětí, může ovlivnit jejich zájmy, postoje a potřeby.

Z hlediska koncepce nabízí čítanka možnost osvojit si metodu, vytvořit pracovní návyky a přispět k rozvoji hudebního myšlení. To jsou podle Herdena rozhodující předpoklady k tomu, aby mladý učitel postupně v praxi zvládl problém adekvátní didaktické interpretace. „*Znamená to organizovat vyučovací proces tak, aby si žák aktivními činnostmi osvojil normativní zásobu elementárních výrazových prvků svérázné hudební řeči a byl schopen tvořivě rozvíjet její výrazové bohatství, které ovšem netkví jen v prvcích samotných, ale daleko více v jejich vzájemných vztazích.*“⁵¹ K tomu Herden dodává, že interakce dílo – posluchač je podmíněna ze strany posluchače jeho individuální konkrétní smyslovou zkušeností, ze strany uměleckého díla jeho strukturou, v níž jednotlivé prvky jsou smyslově postižitelné a zpracovatelné elementárními psychickými operacemi, především vyčleňováním a srovnáváním.

Prostřednictvím ukázek chce Herden postihnout ve zkratce vývoj hudební řeči od baroka po současnost. Jde totiž o hudbu, která je stále živá na koncertních pódiiích, a její tvůrci k nám

⁴⁷ HERDEN, Jaroslav. *ROZBOR SKLADEB: Čítanka příkladů*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 232 s.

⁴⁸ Viz Přílohu č. 14.

⁴⁹ HERDEN, Jaroslav. *SÉMANTICKÝ ROZBOR: Čítanka příkladů*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. ISBN 80-86039-42-0.

⁵⁰ Viz Přílohu č. 15.

⁵¹ Tamtéž, s. 5.

promlouvají přes hranice staletí. Ještě než čtenář přikročí ke konkrétním ukázkám, kterých publikace čítá 263, vytyčuje autor metodické poznámky k využití notového materiálu v čítance.

Čítanka příkladů, která není obohacena o autorovy komentáře, je rozčleněna do devíti velkých celků, které se dále štěpí. Prvním tématem je *Vyčleňování výrazových a významových prvků hudební řeči*, k němuž Herden nabízí velké množství ukázek na melodický pohyb, pohyb v čase, kinetickou složku, pohyb v hloubkovém rozměru hudebního prostoru a na specifické možnosti zdůraznění hudebního obsahu. Druhým tematickým celkem je *Harmonický rozbor*. Na notovém materiálu v této kapitole Herden ukazuje tonální průběh skladby, tonální centrum, vznik významových představ působením některých harmonických prostředků ve směru vertikálním, vztah akordů k tónice, neakordické tóny, přechod do nové tóniny, oživení tonálního průběhu skladby mimotonálními dominantami a na samotný závěr i některé zvláštnosti harmonického myšlení autorů 20. století. Třetí kapitola je věnována faktuře, a to konkrétně konstrukčním prvkům a výrazovým prostředkům. Část čtvrtá se nazývá *Formotvorné principy, zárodky forem – Podíl formotvorných prvků na celkovém výrazu díla*. Zde můžeme nalézt ukázky skladeb zaměřené na opakování a kontrast. Pátá kapitola je věnována funkčním principům hudby, zejména hudbě expoziční, hudbě evoluční a vedlejším funkcím jako je úvod, spojení či závěr. Šestá část je zacílena na slohové prvky hudební řeči. Herden zde na svých čítankových příkladech demonstruje melodiku, rytmiku, dynamiku a barvu jednotlivých slohových období. V sedmé kapitole se vyskytují ukázky některých stylově žánrových druhů v oblasti hudby užitě – např. folklor, lidovka a dechovka, populární píseň či hudebně zábavné divadlo. Osmá část je věnována ukázkám některých stylově žánrových druhů v oblasti hudby umělecké, a to konkrétně komorní písni, sborové tvorbě, kantátě, oratoriu, opeře, sólovému klavíru a komorní hudbě a symfonické hudbě.

Devátou kapitolu tvoří *Metodická poznámka na okraj jednoho modelového příkladu sémantického rozboru ve školní praxi*, kde naráží na to, že člověk je v dnešní době vystaven hudbě neustále a není schopen si z ní vybrat. Na příkladu Mozartova Benedictus z Korunovační mše ukazuje, jak se skladbou naložit při výuce. V samotném závěru Herden opět zdůrazňuje, že požadavek vyvinout úsilí tedy znamená trpělivě hromadit zkušenosti s hudebně výrazovými prostředky jako základem hudební řeči. Tu si lze osvojit jedině praxí. „Dejme všem příležitost hledat a nalézat, srovnávat a diskutovat, vyjadřovat názory o

slyšeném. Dobrý posluchač hromadí své zkušenosti proto, aby si ze záplavy hudby dovedl vybrat tu svou, jemu vyhovující.⁵²

Nejvíce na této příručce oceňuji, že skýtá řadu reprezentativních hudebně-čítankových příkladů rozmanitých stylových období, jejichž cílem je ukázat uživatelům této publikace podstatu hudební řeči, což vnímám jako její zásadní přínos.

3.6 Hudba pro děti

Publikace *Hudba pro děti*⁵³ je vysokoškolskou učebnicí primárně určenou pro studium učitelství 1. stupně základní školy.⁵⁴ Tato kniha vznikla díky Herdenově spolupráci s Evou Jenčkovou⁵⁵ a s Jiřím Kolářem v roce 1992. Výjimečnost a propracovanost této publikace nezůstala bez odezvy – byla jí udělena cena rektora Univerzity Karlovy za nejlepší učebnici roku 1992 v oboru věd didakticko-pedagogických.⁵⁶

Při letmém prolistování učenicí hned na první pohled zaujme její rozmanitost. Vedle výkladů oplývá notovými ukázkami, přehlednými tabulkami, krátkými motivačními prózami s nádechem uměleckého stylu a v neposlední řadě i výtvarným doprovodem – jak jinak než z dětské tvorby. Při podrobnějším prozkoumání si čtenáře získá zejména svou čtivostí, přehledností, názorností a hlavně svou využitelností v pedagogické praxi.

⁵² Tamtéž, s. 202.

⁵³ HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-522/X.

⁵⁴ Viz Přílohu č. 16.

⁵⁵ Prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc. (*1949) – hudební pedagožka a muzikoložka. Od roku 1972 dosud působí nepřetržitě na Pedagogické fakultě v Hradci Králové jako pedagožka hudební výchovy, kde se specializuje na didaktiku hudební výchovy, hudbu pro děti a hudebně pohybovou výchovu ve studiu učitelství 2. a 3. stupně. V době 1990 – 2008 zároveň působila jako vysokoškolská pedagožka na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde v roce 1994 obhájila kandidátskou disertaci v oboru teorie vyučování hudební výchově na téma *Hudba pro děti v přípravě učitelů hudební výchovy*. V roce 2003 byla jmenována profesorkou pro obor hudební teorie a pedagogika. Vědeckovýzkumná činnost Evy Jenčkové je organicky propojena s pedagogickým působením. Zaměřuje se na oblast „hudba pro děti“ v kontextu teoretických, interpretačních a hudebně pedagogických hledisek. Od devadesátých let 20. století je osou jejích vědecko-pedagogických aktivit integrativní pedagogika. V praktické organizátorské činnosti se významně angažuje v oblasti dalšího vzdělávání učitelů hudební výchovy jednak vydáváním metodických materiálů, jednak pořádání seminářů, kurzů a tvůrčích dílen. Od roku 2004 je odbornou garantkou a lektorkou vzdělávací instituce Tandem, která získala akreditaci MŠMT ČR pro vzdělávání pedagogů hudební výchovy na všech školních stupních. Z její bohaté publikační činnosti si jmenujeme např. *Hudba v současné škole* (Hradec Králové 1996 – 2008; soubor metodických publikací, 21 dílů) a *Hudba a pohyb ve škole* (Hradec Králové 2002, 2005). (Zdroj: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1000083).

⁵⁶ POLEDŇÁK, Ivan. Herden, Jaroslav. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. c 2008 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=8715

Knihy sestává ze šesti kapitol, kterým předchází *Úvodní zamyšlení*, jež osvětluje důvody vzniku této publikace. Podle autora nestačí pěstovat jen vokální aktivity a odkazuje se na usnesení třetí nitranské konference o hudební výchově, která se uskutečnila v roce 1988: „*Stávající způsob organizace učiva a metodika jeho zpracování neumožňují plné rozvinutí tvořivého zacházení s hudbou a nemohou proto účinně přispívat k dosažení cílů vytčených již před dvaceti lety činnostním pojetím předmětu.*“⁵⁷ Třetí nitranskou konferencí byla zakončena jedna etapa nápravných snah, jejíž taktika a strategie byly koncipována s ohledem na mechanismy „reálného socialismu“, a nejsou tedy již aplikovatelné na podmínky nově vznikající. Na toto reaguje právě *Hudba pro děti*, která přináší systém postupného poznávání sémanticky významných prvků a nabízí možnost ověření jeho účinnosti v přípravě na využití konkrétního materiálu v nových podmínkách hudební výchovy na základní škole, zejména na prvním stupni. Hlavní důraz je přitom kladen na školní poslech hudby, přičemž hlavním smyslem je podle autorů to, abychom se nesetkávali s hudbou jen proto, abychom se o ní učili, ale především proto, aby na nás působila a my ji potřebovali a vyhledávali právě pro její nezastupitelná obsahová sdělení.⁵⁸

První kapitola, jejímž autorem je Jaroslav Herden, se jmenuje *Hudební řeč: Emocionální typy hudby a prostorová orientace*. Nejen že zde autor demonstruje na konkrétních příkladech emocionální typy, ale zároveň se snaží čtenářům ukázat, jak s touto problematikou naložit při školní výuce.

Nejobsáhlejší částí celé publikace je druhá kapitola *Žánry a druhy hudby: Funkční typy hudby*, na níž se podílejí postupně všichni autoři. Prvním tématem, jež bylo zpracováno Jiřím Kolářem, je *Vokální hudba*. Kolář se zde zabývá nejen vokální hudbou obecně, ale zaobírá se konkrétně lidovou a umělou písní, a dále sbory a kantátami – to vše je zaměřeno na dětského posluchače. Kromě čtivě podaných výkladů překládá Kolář notový materiál se svými komentáři k daným ukázkám z vokální hudby.

Protipólem vokální hudby je hudba instrumentální, jíž navazuje Herden na předchozí téma. Autor se ještě před samotným ponořením do tématu kapitoly snaží čtenáře povzbudit k další četbě vlastní autorskou motivační prózou. Poté svým svěžím výkladovým stylem vypráví o instrumentální hudbě, o funkčně vyhraněných typech hudby a zaměřuje se také na komorní a orchestrální hudbu. To vše je prodchnuto Herdenovým zaujetím, které se odráží v jeho

⁵⁷HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992, s. 9. ISBN 80-7066-522/X.

⁵⁸ Tamtéž, s. 10.

výkladech a komentářích k vybraným notovým ukázkám. Čtenář zde také kromě využitelnosti praxi jistě ocení i několik praktických tabulek, díky kterým je text ještě srozumitelnější.

Posledním tématem druhé kapitoly je *Hudba na jevišti*, kterou pro tuto publikaci zpracovala Eva Jenčková. Po obecném pojednání o jevištní hudbě přechází hlavní pozornost k opeře. Téma opery je zde z velké části opřeno o Dvořákovu *Rusalku*, k níž se vztahuje nejen výklad a notové ukázky, ale také soubor různorodých aktivit pro děti, který autorka nazvala *Rusalka – hrajeme si na operu*, jenž nabízí učitelům velké množství prakticky upotřebitelné inspirace pro jejich výuku. V závěru operní části se Jenčková věnuje i jiným operám – hlavně těm dětským. Dalším zástupcem jevištní hudby je balet, který autorka v celkovém duchu této knihy zprostředkovává velmi poutavě, a čtenář tak nenásilnou formou proniká do jeho podstaty. I tato kapitola je zaměřena výhradně na „prvostupňové“ děti, což se odráží i ve výběru ukázek. Stejně jako u opery zde můžeme nalézt další náměty do hodin hudební výchovy.

Následující kapitoly jsou již výhradně autorským vkladem Jaroslava Herdena. Třetí kapitola nese název *Formotvorné principy: Uspořádání hudebních myšlenek*. Kapitola opět uvádí motivační text o panu Notičkovi a následně Herden přechází k samotnému tématu. Zejména se autor zabývá tématem opakování a kontrastu, dále pak hudební formou jako prostorem k setkání hudebních myšlenek. Celá kapitola je složena z výkladů, ukázek, komentářů, tabulek a mimo jiné přináší i metodické postupy, kde autor radí, jak využít látku ve školní výuce.

Čtvrtá kapitola *Stylotvorné prvky: Čím se liší hudba různých období* se zaměřuje na vymezení pojmů sloh a styl. Kromě toho se věnuje podrobně i tématu stylových zvláštností v zorném poli dětského posluchače. Nejen že zde autor vše podrobně vysvětluje a dokládá na ukázkách, ale také doporučuje vhodné skladby pro děti a motivuje budoucí učitele k tomu, jak mohou látku pojmout, aby to děti bavilo a aby si spojovaly různé souvislosti. Nicméně však klade důraz na užitečnost sledování proudu hudby prostřednictvím sluchu a na všímání si jednotlivých prvků a jejich vztahů. K tomu dodává, že provedené analýzy by měly potvrdit, že noty samy neznamenaají nic, pro kontakt skladatele s posluchačem a pro „doručení zprávy“ je rozhodující jejich uvedení do života. Teprve interpretační praxe může způsobit, že umělecké dílo bude na nás působit svou krásou a setkání nám poskytne uspokojení.

V páté kapitole *Hudba ve škole: Zážitek a poznání* jde především o umění uspořádat vyučovací proces tak, aby žák postupně získal zkušenosti potřebné k dešifrování hudebního sdělení. Kapitola se zabývá konkrétně podmínkami pro dialog mezi dětským posluchačem a hudbou, který je vázán na zážitek. Herden zde radí, jak s tím správně naložit ve výuce, co

do ní zařadit a podobně. Opět je vše podloženo notovými ukázkami, komentáři a tabulkami. Kapitola uzavírá část *Co nenajdeme v didaktice* přinášející pohled na problematiku z hlediska praxe.

Poslední kapitola nese název *Čítanka literárních motivací: Fakta a fantazie* a nabízí příklad netradičních forem setkání žáků s poznatky, historickými fakty a jejich hodnocením. Jejím cílem podle autora také inspirovat „tvořivé rezervy“ učitelů. Některé z těchto literárních motivací mohou čtenáři nalézt i v Herdenově pozdější publikaci – *Hudební hodinky pro táty a maminky*. Publikaci na samotný závěr uzavírá soupis notových příkladů, které tato učebnice obsahuje.

Celkově vzato považuji tuto Herdenovu publikaci za jednu z nejzdařilejších, poněvadž v ní nesporně předvedl jak své pedagogické kvality, tak i svůj bravurní psaný projev, díky kterému publikace nepůsobí strohým akademickým dojmem, ale velmi dobře se čte a přitom je i velmi poučná. Nesporným kladem publikace je rovněž i její názornost, přehlednost a hlavně využitelnost v praxi. Dále bych ráda vyzdvihla vklad Herdenových spoluautorů – Evy Jenčkové a Jiřího Koláře, kteří své příspěvky pojali ve stejném duchu – zpracovali je rovněž kvalitně a čtivě. Myslím si, že pokud se budoucí či současní učitelé hudební výchovy s touto publikací někdy setkali, budou se k ní určitě rádi vracet a čerpat z ní inspiraci pro svoji praxi i po několika letech, poněvadž tato vysokoškolská učebnice je založena na trvalých pedagogických hodnotách, které jen tak „nevyjdou z módy“.

3.7 My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky I. stupně

Mezi nejznámější a zároveň i nejoblíbenější Herdenovy publikace bezesporu patří jeho soubor učebnic *My pozor dáme a (nejen) posloucháme* s metodickou příručkou *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma*.⁵⁹

První díl učebnice – *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky I. stupně*,⁶⁰ je obohacen i o kazetu s poslechovými skladbami.⁶¹ Dodatečně, v roce 2000, vyšly

⁵⁹HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. 1. vyd. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7183-126-3.

⁶⁰HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky I. stupně základní školy*. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1994. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-85827-56-5.

ukázky i na CD. Na publikaci se kromě Jaroslava Herdena podílela i Jana Šulistová, která ji obohatila svým výtvarným doprovodem.

Neobvyklost této učebnice spočívá například již v tom, že není pedantsky rozčleněna podle školních tříd, jak bývá zvykem, ale je napsána volně a autor ji určil plošně pro celý první stupeň základních škol. Ač by se mohl na první pohled zdát Herdenův přístup příliš volný, autor zde předkládá promyšlený a ucelený systém poslechu hudby, který vede žáky od motivovaného získávání elementárních zkušeností se skladbou k postupnému objevování její struktury a k poznávání konkrétních prostředků hudební řeči.⁶²

Učebnice je rozčleněna do pěti kapitol a kromě nich obsahuje i další dodatky. První kapitola se nazývá *Chvilky pro rodiče s dětmi*, kde autor apeluje na rodiče, aby strávili společně s dětmi rodinné hudební chvíle. Oslovení rodičů je užitečné proto, že na počátku školní docházky děti neumějí pracovat s knihou a většinou samostatně ani nečtou. Autor zde pro tato rodinná posezení nabízí čtyři náměty, v nichž nechybí poslech, zpěv a pohybové aktivity. Kapitola je zajímavá také po literární stránce, poněvadž obsahuje například i Herdenovu autorskou pohádku, která je inspirovaná lidovou písní *U panského dvora*.

Druhá kapitola se jmenuje *Co slyšíme kolem sebe*. Zde Herden žákům otevírá dveře do světa kolem nás, který je plný rozmanitých zvuků. Prostřednictvím pestrých a hlavně tvořivých úkolů představuje autor dětem jim známý svět, ale v jiném světle. Děti si v něm mohou zkusit například zahrát v „kuchyňské kapele“, ocitnou se na Žabím koncertu či plní úkoly „pro kočku“, a to prostřednictvím pěveckých, instrumentálních, poslechových a dalších aktivit. Autor si zde nenápadně, ale přesto systematicky a cíleně připravuje živnou půdu pro to, aby žáci mohli vstoupit do následující kapitoly.

*„Až dosud jsme maličko předstírali, že poslouchané zvuky nám do cesty nastražila náhoda. Hráli jsme si s nimi, hráli jsme si proto, abychom se je naučili pozorovat a abychom si o výsledcích svého pozorování mohli povídat,“*⁶³ přiznává Herden ve své metodické příručce. Ve třetí kapitole s názvem *Tajemství hudební řeči* se snaží své úsilí, které postupně vede k objasnění podstaty hudební řeči, posunout dál. Na úvod zde opět motivuje žáky příběhem o psech, ke kterému se vztahuje řada rozmanitých úkolů, prostřednictvím nichž děti postupně pronikají např. do hudební nauky. Vedle činností, které jsou obsaženy v celé učebnici, jako

⁶¹ Viz Přílohu č. 17.

⁶² JENČKOVÁ, Eva. Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena: Sborníková studie z konference o osobnostech české hudební pedagogiky / Brandýs n. L. září 2006. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní i mimoškolní*. 2010, roč. 18, 3., 37–39.

⁶³ HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. 1. vyd. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1998, s. 26. ISBN 80-7183-126-3.

např. poslech, zpěv, pohyb atd., se zde autor snaží rovněž propojit hudební výchovu i s výchovou výtvarnou či dramatickou. Vidět to můžeme např. ve hře *Jak tři královští synkové hledali nevěstu*, která má sloužit jako příprava na poslech Hurníkovy *Pohádky o princezně žabce*. Dále je zde řada úkolů v části *Kdo má hlavu, přemýšlí* a *My pozor dáme a posloucháme*, kde se žáci zábavnou formou seznamují se stupnicí, tempem a rytmem. V této rozmanité části také Herden žáky pozve do divadla na operu, s čímž souvisí další řada pracovních činností. Několik dalších témat uzavírá kapitolu o hudební řeči, kde si žáci například ověřují tempové kontrasty na dvou ukázkách z Karnevalu zvířat Camilla Saint-Saënsa, vyčleňují barevné a dynamické detaily trojrozměrného tónového prostoru a na samotný závěr pochopí systém výrazových prostředků hudby.⁶⁴

Slovo, věta, souvětí je souhrnným názvem čtvrté kapitoly, která v sobě ukrývá podnětná cvičení vedoucí k pochopení výstavby hudební řeči, což se nejdříve děti učí na písničkách, a pozorují na nich podobnosti a rozdíly v melodii. Kapitola rovněž přináší i řadu poslechových cvičení, která korespondují s přiloženou nahrávkou na kazetě, dále opakuje probrané a nově seznamuje žáky s malou písňovou formou. Podobnosti s hudební řečí se snaží dětem přiblížit různými způsoby – například to, že píseň má určitou strukturu, přirovnává ke struktuře při psaní dopisu či při hraní divadla. Kromě integrace s výše zmíněnými obory se zde snaží Herden propojit hudební výchovu i se slohovou výchovou – žáci zde mají upravit strukturu chybně napsaného dopisu.

Poslední kapitolu této učebnice tvoří *Hudba do života*. Prostřednictvím novinové zprávy, obrázků a především hudby se žáci přenesou do atmosféry vodních slavností, zámeckých serenád či se poučí o tom, jak se dá troubit na žesťové nástroje. Úkoly opět podněcují fantazii a tvořivost. K tomu slouží např. *Plechová písnička*, kterou složil sám Herden.

Jak je již zmíněno v úvodních odstavcích této kapitoly, tato učebnice obsahuje i několik doplňujících materiálů. Prvním z nich je *Malý slovníček*, v němž autor vysvětluje řadu hesel, která se tematicky pojí k této publikaci. Hesla jsou řazena abecedně a jejich výklad slouží k lepšímu porozumění obsahu učebnice. Dále publikace obsahuje *Rejstřík skladatelů: Abecední seznam autorů poslechových skladeb*, kde autor vypsál všechny autory, jejichž skladby v učebnici použil, uvedl jejich životní data a národnost. Poté obdobným způsobem sestavil obsah poslechových skladeb na kazetě a seznam lidových písní, které odkazují na stránky v učebnici či do *Minizpěvníčku*, jenž je závěrečnou součástí doplňujících materiálů této publikace a obsahuje celkem osm písní.

⁶⁴ Tamtéž, s. 30.

V metodické příručce *Hudba jako řeč* se Herden ohlíží za prvním dílem učebnice a konstatuje, že všech pět kapitol věnuje pozornost řešení všech základních otázek školního poslechu, v každém bloku jsou dílčí kroky srovnány od jednodušších ke složitějším, postupovat můžeme i v několika současně. Učebnice podle autora spolu s dětskými encyklopediemi obohacuje možnosti domácích cvičení. Na závěr ale zdůrazňuje, že: „*Ústředním cílem všech činností je vyvolat zájem, podělit se o zážitek, uvědomit si svědivý pocit potřeby nových kontaktů s hudebními sděleními a jejich prostřednictvím i s lidmi všech dob a národností.*“⁶⁵

I když tato publikace vznikla již v roce 1994, přesto musím podotknout, že je stále moderní a mezi ostatními učebnicemi na trhu jednoznačně vyčnívá. Sice jsem zmínila, že jde o moderní učebnici, ale je zde nutné i poukázat na to, že moderní učebnice vyžaduje i moderně smýšlejícího a zapáleného pedagoga. *My pozor dáme a posloucháme* totiž neposkytuje jednoznačný návod, jak dané aktivity během učebního procesu se žáky vykonat – vlastně není ani rozčleněna podle jednotlivých školních tříd. To, co nabízí učitelům, je určitý model, při němž pedagogové mohou, ba dokonce i musí uplatnit vlastní fantazii a vůbec i schopnost přemýšlet.

Pozitivně hodnotím i to, že publikace má řadu příloh, které slouží jako opora nejen kantorům, ale i samotným žákům – jedná se např. o poslechové CD či o slovníček pojmů.

K současným pedagogickým trendům patří i integrace různých oborů, což tato učebnice jednoznačně splňuje – Herden zde propojuje hudební výchovu hned s několika obory, o nichž jsem se již zmínila výše. Dalším kladem je i to, že se učebnice neomezuje na sáhodlouhé výklady, k nim přidružená cvičení apod. Je tomu zcela opačně – úkoly jsou hravé a tvořivé, neprosazují pouze vokální aktivity, ale také činnosti instrumentální aj. To vše je provázeno Herdenovým slovem, které žáky – čtenáře provází světem hudby, někdy až skoro pohádkovým, což je uskutečňováno zejména pro radost a prožitek ze společného muzicírování, přičemž se žáci naprosto nenásilnou formou seznamují i s hudebně-teoretickými základy.

⁶⁵ Tamtéž, s. 33.

3.8 My pozor dáme a nejen posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií

Na úspěšnou učebnici pro první stupeň plynule navázal Herden publikací další, a to s názvem *My pozor dáme a nejen posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*⁶⁶ z roku 1997, která má stejný systém uspořádání jako ta předchozí.⁶⁷ Učebnice sestává ze šesti kapitol, příloh a s poslechových ukázek na kazetách. O výtvarný doprovod v této publikaci se postarala Jana Holečková.

První kapitola se nazývá *Hudba kolem nás* a je inspirována tematikou počasí, k čemuž se vážou různorodé hudební aktivity včetně poslechových. Vedle obvyklých hudebních činností, s nimiž jsme se v hojné míře setkávali v prvním dílu, které vedly například k pochopení hudební nauky, zapojuje Herden čím dál více aktivity s historickými, literárními, výtvarnými či pohybovými podněty. Pro tuto kapitolu také autor složil dětskou píseň *Sluníčko pláče*.

Poté autor plynule navazuje druhou kapitolou *Co slyšíš, když posloucháš*. Úkol je podle Herdena stále stejný: vytvořit ve třídě didaktickou situaci, ve které žák porozumí hudebnímu sdělení a bude připraven vnímat hudbu jako řeč.⁶⁸ Kapitola je opět bohatá na řadu kreativních úkolů pro žáky, kteří prostřednictvím nich postupně pronikají do hudební struktury jednotlivých poslechových skladeb, jež zde autor nabízí.

Pořádek v diskotéce je název třetí kapitoly, která nabízí žánry a druhy v „poetickém balení“, a to v částech *Není pochod jako pochod*, *Folklorní inspirace*, *Domácí muzicírování*, *Hudba pro orchestr*, *Hudba pro hlasivky* a *Hudba na jevišti*. Touto kapitolou chce autor dětem položit řadu otázek v souvislosti s funkcí hudby v životě. Jak ale autor dodává: „*Ovšem teprve značná zásoba konkrétní živé hudby a časté kontakty s ní umožňují zevšeobecňující úvahy typu „k čemu hudba slouží a proč?“*“⁶⁹ Jak naznačují názvy jednotlivých částí kapitoly, hudební žánry jsou vázány na prostředí, kde hudba zní, v nich jednotlivé druhy pak převážně na obsazení. Pojetí této kapitoly je opět „herdenovsky“ pestré a originální a žáci se zábavnou formou seznamují jak se slavnými díly a jejich autory, tak i např. s obsazením orchestru či se

⁶⁶HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1997. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-7183-087-9.

⁶⁷ Viz Přílohu č. 18.

⁶⁸HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. 1. vyd. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1998, s. 36. ISBN 80-7183-126-3.

⁶⁹ Tamtéž, s. 39.

vzájemnými souvislostmi hudebního vývoje s vývojem obecně kulturním, s populární hudbou apod.

Čtvrtou kapitolu této publikace autor pojmenoval *Procházka staletími*, kde se snaží jít proti zažitým pravidlům, která spočívají ve výkladu a zkoušení. Herden stále klade důraz na to, aby byl poslech spojován s ostatními aktivními činnostmi v hudební výchově, a chce vytvořit optimální podmínky pro vznik zážitku z poslechu, a to tím, že si žáci budou sluchem všimát výrazových prvků a jejich rozmístění ve zvukovém prostoru a dále že si budou ověřovat souvislosti – jednak aktivním muzicírováním, jednak konfrontací materiálů z různých uměleckých oborů, jako je např. architektura, výtvarné umění, literatura apod.⁷⁰

Pátou kapitolu tvoří *Hudební čítanka*, v níž můžeme nalézt soubor literárních textů, ke kterým odkazují již předchozí kapitoly v této učebnici. Čítanka poskytuje prozaické texty převážně od českých, ale také od světových autorů. Úkolem textů je dokreslit a zpestřit probíranou látku.

Poslední kapitolou s názvem *Dějiny hudby v příkladech* chce autor poskytnout uživatelům této učebnice soubor dvaceti úprav pro školní sbory a kapely. Kromě Herdena se na úpravách skladeb jak uměleckých, tak nonuměleckých, podíleli Jiří Holubec,⁷¹ Jan Prchal a J. Vereb.

Do příloh autor zařadil soupis 71 ukázek k poslechu a obsah zvukové přílohy k učebnici, která vyšla na dvou MG kazetách, později i na kompaktním disku.

„Tato netradiční učebnice o poslechu hudby, moderně obsahově a metodicky řešená, je učebnicí preferující integrativní přístup k vnímání hudby s akcentem na rozvoj emocionality a hudebního myšlení žáků. Možná i proto najde svou „rezonanční strunu“ především mezi učiteli odborně a metodicky dobře vybavenými a zároveň otevřenými ke kreativně pojaté dramaturgii vyučování,“ uvádí Eva Jenčková ve své studii *Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena*.⁷²

⁷⁰ Tamtéž, s. 48.

⁷¹ Prof. PaedDr. Jiří Holubec, Ph.D. (*1959) působí na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Odborně se zaměřuje na hudebně-teoretické předměty a na úpravy skladeb. V současné době je také místopředsedou Společnosti pro hudební výchovu České republiky, je členem Oborové rady doktorského studia na Hudební fakultě AMU Praha v oboru Hudební teorie, Vědecké rad Ústavu teorie a dějin hudby HAMU Praha, Vědecké rady Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity a také ediční rady MUSICA VIVA v nakladatelství TOGGA Praha, periodika Živá hudba na HAMU Praha a periodika AURA MUSICA na UJEP. Holubec působí rovněž jako sbormistr pěveckého souboru Chorea academica a jako umělecký vedoucí orchestr Big Band Bonit. Z Holubcovy bohaté publikační činnosti jmenujme např. publikaci *Česká hudební teorie 20. století: Sondy do stěžejních disciplín*. Acta universitatis 103, Studia Musica, UJEP Ústí n.L. 2004, ISBN 80-7044-619-6 (228 str.). (Zdroj:

http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=149&Itemid=1202)

⁷² JENČKOVÁ, Eva. Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena: Sborníková studie z konference o osobnostech české hudební pedagogiky / Brandýs n. L. září 2006. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní i mimoškolní*. 2010, roč. 18, 3., 37 - 39.

Mé hodnocení této publikace je takřka identické s hodnocením učebnice předchozí, tudíž se ve stručnosti zaměřím na přednosti, které tato publikace nabízí. Ráda bych vyzdvihla zejména větší důraz autora na integraci různých předmětů – proto mne velmi oslovila třeba např. *Hudební čítanka*, díky které může kantor své hodiny hudební výchovy výrazně oživit a propojit je zároveň s hodinami literatury. Výrazným přínosem jsou zajisté i *Dějiny hudby v příkladech*, které umožňují u žáků pěstovat instrumentální a vokální činnosti a propojovat je s hudební historií. Celkově působí publikace velmi uspořádaně, přehledně a hlavně má opět kvalitní náplň, což je její největší předností.

3.9 Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím *My pozor dáme a posloucháme* a *My pozor dáme a nejen posloucháme*

V roce 1998 doplnil Herden svůj soubor učebnic o metodickou příručku,⁷³ která nese název *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím *My pozor dáme a posloucháme* a *My pozor dáme a (nejen) posloucháme*.⁷⁴*

Publikace je složena z pěti kapitol. Kromě vlastního textu Herden opatřil svůj osobitý výklad i o poznámky po stranách, jež mají různý charakter. Někdy obsahují vysvětlivky, jindy jsou jejich náplní ukázky z literárních děl, doplňkové informace – např. k životu a dílu zmíněných autorů, náměty k opakování, úkoly pro žáky, či dokonce humorné perličky ze školního prostředí.

Svět hudby kolem nás je název první části, kde Herden přátelsky, někdy až skoro žertovně rozpráví se čtenářem a klade mu otázky k zamyšlení. Tematicky se zde zaměřuje na přípravu na poslech, odkazuje k učebnicím a vyjadřuje se ke konkrétním poslechovým ukázkám, které zastřešuje tematika znějící přírody. Herdenovým cílem je zde to, aby čtenáři – učitelé chápali přípravu na poslech jako výcvik specifických poslechových dovedností, které poté mohou vést k aktivnímu osvojování vnímaného díla.

Druhou kapitolou je *Hudební dílna*, v níž autor zdůrazňuje fakt, že dnešní člověk je zahlcen zvukovými podněty a s nimi i hudbu bere jako kulisu, aniž by registroval

⁷³ Viz Přílohu č. 19.

⁷⁴ HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. 1. vyd. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1998, s. 36. ISBN 80-7183-126-3.

informativní či estetickou hodnotu. Úkolem hudební výchovy je podle Herdena naučit žáky naslouchat svému okolí a naučit je reagovat na významné podněty, kterých je požehnaně. Východisko z této situace vidí v aktivních tvořivých činnostech, z nichž vokální, instrumentální a pohybové dávají zásobu praktických zkušeností pro ty poslechové.⁷⁵

Kromě tohoto autorova zamyšlení může čtenář v kapitole nalézt několik příkladů vztahujících se k oběma učebnicím, kde autor nastiňuje, jak výcvik poslechových dovedností, teoretická průprava či ověřování kapacity a trvanlivosti paměti mohou fungovat jako škola hrou.

Ve třetí kapitole se jménem *My pozor dáme a posloucháme* se zprvu Herden podrobně věnuje metodickým poznámkám k jednotlivým kapitolám obou učebnic. Poté přechází do části, jejíž zaměření spočívá v modelování didaktických situací při poslechu hudby ve třídě. Po obecném úvodu se snaží problematiku konkretizovat na několika vybraných poslechových ukázkách. Na závěr kapitoly poznamenává, že: „*Problém poslechu hudby na základní a střední škole opravdu nelze vtěsnat do žádné šablony.*“⁷⁶

V kapitole *Ze školní fonotéky* se zaměřuje Herden na věcné a metodické poznámky k vybraným skladbám ze souboru zvukových ukázek, které jsou řazeny v abecedním pořadí a mají usnadnit orientaci v konkrétní metodické a historické problematice. Co se týče výběru, autor zde použil nejvíce frekventované skladby a osobnosti vyskytující se v obou učebnicích.

Poslední kapitolu nazval autor *Na cestě do života*, v níž shrnuje zásadní myšlenky této publikace a dává poslední tipy, jak se vypořádat s didaktickou situací před poslechem, při poslechu a po skončeném poslechu. V samotném závěru ještě autor navrhuje čtenářům výběr doporučené literatury.

Pokud celkově zhodnotím tuto publikaci, musím konstatovat, že v pozitivním slova smyslu vybočuje z řad obvyklých metodických příruček, poněvadž je napsána volně a nenabízí jasný a přesný návod, který by vedl k jednoznačně úspěšnému cíli. Tato metodická příručka totiž vyžaduje učitele, jenž je schopen přemýšlet nad danou poslechovou problematikou a který si je vědom toho, že poslech nelze dle autorových slov „vtěsnat do šablony“. K tomu, aby učitel nazíral na poslech jinak, byl schopen vlastního úsudku a snažil se zapojovat svoji fantazii, ho Herden nejen zahrnuje řadou všetečných otázek, ale dává mu i mnoho podnětných rad a tipů do výuky, které by měly vést ke kýženému cíli. Autor zde v podstatě ukazuje pedagogům možnou cestu, jak zajímavě a tvořivě naplnit jejich hodiny hudební výchovy, jejichž cílem by mělo být chápání hudby jako řeči, což je zcela zásadní myšlenkou této publikace.

⁷⁵ Tamtéž, s. 11.

⁷⁶ Tamtéž, s. 58.

3.10 Hej, pane Datle!: Nové písničky pro hudební výchovu a školní sbory. Zpíváme s YAMAHOU

Publikace *Hej, pane Datle!*⁷⁷ vznikla z Herdenovy spolupráce s hudebním pedagogem Josefem Říhou⁷⁸ v roce 2000⁷⁹ a byla schválena MŠMT ČR, které ji zařadilo do seznamu učebnic pro základní školy a víceletá gymnázia.⁸⁰

K učebnici, která má funkci zpěvníku, patří rovněž notová příloha a CD. Co se zpěvníku týče, obsahuje tucet zhudebněných poetických obrázků do hodin hudební výchovy i do praxe školních sborů a může se pyšnit pestrou paletou žánrů, a to „od prázdninové „oddechovky“ až po hudbu inspirovanou džezem či folklorem.“⁸¹ Každý z autorů přispěl do zpěvníku šesti písněmi, které kromě dvou případů opatřili i vlastním textem. Vedle ryze autorských písní zde můžeme najít i texty V. Fischera a M. Kratochvíla zhudebněné Josefem Říhou. Písně obsažené v publikaci neslouží primárně jen ke zpěvu, některé z nich totiž také hledají nové postupy v přípravě na poslech oblíbených dětských cyklů (např. Herdenova dětská sborová píseň *Sen pana Sensána* na motivy z Karnevalu zvířat C. Saint-Saëns).

Příložená notová příloha se skládá z identických písní, nicméně jejich zápis sestává z melodie s akordickými značkami. Součástí publikace je rovněž CD, které obsahuje elektronickou verzi doprovodu písniček, čehož mohou využít nejen ti, kteří nemají doprovazeče, ale i ti, kteří touží po barevně a výrazově pestřejším zvuku. Autoři ve svém *Úvodním zamyšlení* rovněž předestírají, že v této publikaci je vše posuzováno s ohledem na podmínky školy. Za rozhodující proto považují praktické poslechové činnosti, na základní škole realizované během fázovitého procesu navozování kontaktů s hudbou.

⁷⁷HERDEN, Jaroslav a ŘÍHA, Josef. *Hej, pane Datle!: Nové písničky pro hudební výchovu a školní sbory. Zpíváme s YAMAHOU*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000, 36, příloha, CD ROM. ISBN 80-7290-010-2.

⁷⁸ prof. PhDr. Josef Říha (*1934) je univerzitním profesorem, jenž v současné době působí na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, kde se odborně zaměřuje zejména na didaktiku hudební výchovy, sbormistrovství a harmonii. Vedle členství ve vědeckých radách UJEP je rovněž členem porot sbormistrovských soutěží, věnuje se přednáškové činnosti na mezinárodních konferencích, publikuje ve sbornících, je sbormistrem smíšeného sboru Chorea academica a zabývá se také kompoziční činností, která zahrnuje zejména sborové a instruktivní skladby. (Zdroj:

http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=151&Itemid=1199)

⁷⁹ Podle soupisu publikací prof. Josefa Říhy (zdroj:

http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=151&Itemid=1199) by měla existovat i verze z roku 2002, avšak prakticky není k sehnání v žádné ze sítí pražských i mimopražských knihoven apod.

⁸⁰Viz Přílohu č. 20.

⁸¹HERDEN, Jaroslav a Josef ŘÍHA. *Hej, pane Datle!: Nové písničky pro hudební výchovu a školní sbory. Zpíváme s YAMAHOU*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000, s. 5. ISBN 80-7290-010-2.

Hlavní funkcí této publikace je především obohacení repertoáru žáků, v čemž spatřuji jeden z jejích hlavních kladů. Zvláště oceňuji, že řada písní je líbivá z hlediska melodie či mnohdy humorného textu. Zejména to, že některé z písní slouží jako dobrá příprava a motivace k poslechu skladeb, považuji za velké pozitivum. Méně zdařilé je podle mého názoru CD s nahranými podklady k jednotlivým písním, poněvadž působí poněkud uměle, zvláště na dnešní dobu, která jde ve vývoji technických vymožeností stále dopředu. Nicméně uznávám, že i dnes může ve škole, jež není dostatečně vybavena nástroji, či pedagogům, kterým dělají doprovody písní obtíže, dobře posloužit.

3.11 Úpravy pro školní soubory

Ze spolupráce Jaroslava Herdena s hudebním pedagogem Janem Prchalem⁸² vzešla v roce 2001 publikace *Úpravy pro školní soubory*.⁸³ Je určena především těm učitelům hudební výchovy, kteří ve své výuce preferují činnosti, tvořivost a chtějí čerpat i podněty z nejrůznějších uměleckých oblastí.⁸⁴ Jak uvádí autoři, publikace je výběrem zkušeností, které učitele mohou vést přes počáteční úskalí k prvním úspěchům, členy žakovských nebo studentských souborů pak k prohloubení zájmu o kolektivní muzicírování. Autoři v této publikaci doporučují jimi osvědčenou cestu a vymezují body, kterých se mohou uživatelé publikace držet či se jimi inspirovat. Hlavní důraz je kladen zejména na to, aby uživatel příručky „vedl dialog s textem“.⁸⁵

⁸² PaedDr. Jan Prchal (*1957) je hudební pedagog, který se odborně soustřeďuje zejména na začlenění současné populární hudby do hudebněvýchovného procesu a tento trend uplatňuje v práci ve školách, ve spolupráci s pedagogickými fakultami, v lektorské činnosti a v publikační aktivitě. V současné době působí jako zástupce ředitele na ZŠ a ZUŠ Jabloňová v Liberci a jako odborný asistent na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, kde se zaměřuje především na úpravy skladeb pro školní praxi a na práci s notačním programem. V roce 1999 obdržel cenu České hudební rady za tvůrčí a příkladnou práci v oblasti hudební pedagogiky, byl členem mezirezortní komise MŠMT ČR a MK ČR (2002–2005) a je lektorem MŠMT ČR pro schvalování učebnic a učebních textů. Od roku 2002 je předsedou Společnosti pro hudební výchovu v rámci České hudební společnosti. Je autorem několika publikací, z nichž je patrně nejvýraznější *Populární hudba ve škole* (Praha, 1998 a Liberec, 2007). Některé publikace vydal ve spolupráci s Jaroslavem Herdenem či s Jiřím Holubcem – např. *Nebojme se klasiky!* (Praha, 2007). (Zdroje: http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=883&Itemid=1208 a http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1001633)

⁸³ HERDEN, Jaroslav a Jan PRCHAL. *Úpravy pro školní soubory*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2001, 177 s. ISBN 80-7290-052-8.

⁸⁴ Viz Přílohu č. 21.

⁸⁵ HERDEN, Jaroslav a Jan PRCHAL. *Úpravy pro školní soubory*, s. 5.

Publikace se skládá ze dvou výrazných a zároveň i odlišných celků – z části textové a z části příkladové. Autorem textové části je Jaroslav Herden, na příkladové části, která obsahuje notový materiál, se podíleli oba autoři.

V textové části publikace nabízí autor čtenářům praktické rady, tipy a nápady vedoucí k aranžování skladeb, improvizaci doprovodu k lidové písni, jeho stylizaci a další možnosti, jak se skladbami či písněmi nakládat při rozpisu do partů. Vše je stručně a jasně vysvětleno, výklad bývá často podpořen příkladnou ukázkou v notovém materiálu, kde autor znázorňuje jevy, o nichž se zmiňuje v textu. Publikace také věnuje pozornost instrumentálním souborům ve školní praxi, upozorňuje jak na úskalí, která jsou s instrumentální praxí spjatá, tak i uvádí praktické rady a připomínky. Autor se zde podrobněji zabývá houslovými komorními soubory, soubory zobcových fléten a smíšenými komorními skupinami, dále uvádí poznámky k renesanční hudbě, k možnostem obohacení repertoáru školních komorních orchestrů a ke skupinám populárních žánrů.

Obsahem příkladové části je notový materiál, který je rozčleněn dle jednotlivých souborů, o nichž se pojednávalo v textové části. Publikace nabízí notové party širokého rozpětí – od lidové písně přes renesanční tance až po populární hity. Dle autorů by jednotlivé příklady skladeb měly posloužit pro rozhled a jako zdroj k prvnímu vykročení k vlastní aranžérské tvorbě. Publikace rovněž nabízí k jednotlivým partům i stručný komentář, v němž autoři upozorňují na úskalí při praktické realizaci, navrhují další možnosti práce, podávají zajímavé informace ke skladbám atd.

Úpravy pro školní soubory jsou přínosnou publikací hlavně ze dvou hledisek: jednak nabízí řadu rozepsaných partitur pro různorodé soubory, jež mohou učitelé využít při své výuce, jednak nabízí řadu impulzů, inspirací a tipů, které jsou podníceny hudebně-pedagogickou praxí obou autorů a vedou k tomu, aby si uživatelé této příručky tvořili partitury vlastní, což považují za největší klad této publikace.

3.12 Elektronické klávesové nástroje v hudební výchově

Stejně jako ostatní obory prochází i hudební výchova postupným vývojem a modernizací, na což reaguje útlá Herdenova publikace *Elektronické klávesové nástroje v hudební výchově*⁸⁶ z roku 2003, jejímž středem pozornosti je problém aktivního vnímání hudby v širokých

⁸⁶HERDEN, Jaroslav. *Elektronické klávesové nástroje v hudební výchově*. Praha: Sdružení MAC, spol. s r. o., 2003, s. 1. Nové metody vzdělávání. ISBN 80-86015-88-2.

souvislostech školní praxe.⁸⁷ Vzhledem k tomu, že modernizace vyučování hudební výchovy pokulhává a praktická výuka je stále založena na klasických postupech s „arzenálem zděděných pomůcek“, snaží se autor čtenářům zprostředkovat jinou cestu k rozvoji hudebního myšlení, která bude otevírat nové perspektivy hudební výchovy. Tato cesta vede podle autora přes porozumění dnešním technickým prostředkům.

Obsah publikace je členěn do třech kapitol, přičemž první se stručně zabývá zvláštnostmi současné koncepce hudební výchovy a jejím rozporu s praxí, což je nastíněno v prvním odstavci této kapitoly.

Druhá kapitola, která je pilířem celé příručky, se zabývá vztahem elektronických klávesových nástrojů a moderního učitele, a to v šesti oblastech vyučování hudební výchovy. Mezi ně patří sluchová výchova, hlasová výchova, doprovod písní, práce v instrumentálním souboru, v pohybové a taneční výchově a v přípravě na poslech. Každá z těchto oblastí je podrobněji rozpracována v samostatné kapitole. Autor v nich nabádá čtenáře k přemýšlení nad problematikou, uvádí konkrétní situace ze školního prostředí, navrhuje možná uchopení tématu např. prostřednictvím aktivit a her pro žáky a přikládá notový materiál, který lze nejen prakticky využít při výuce, ale také ukazuje další možnou cestu využití kláves v hudební výchově.

Publikaci uzavírá třetí kapitola, kde autor shrnuje poslání této příručky, jež má široké spektrum využití. Je určena jak pro zkušené kantory, kterým může být inspirací pro tvoření nových didaktických situací, tak i pro méně zkušené učitele, jimž může pomoci při překonávání počátečních nejistot.

Příručka je doplněna i o seznam doporučené literatury, v němž autor odkazuje na další inspirativní publikace vedoucí k rozvoji moderního vyučování hudební výchovy, a o věcný rejstřík.

Elektronické klávesové nástroje v hudební výchově jsou srozumitelnou a vzhledem k jejímu obsahu i poměrně nadčasovou publikací. Nicméně je ale nutné podotknout, že se vývoj elektronických klávesových nástrojů od doby vydání této příručky opět posunul. Například dnes se již nevyužívá disketová jednotka, s níž Herden ještě pracuje a navrhuje možnosti jejího využití. Současné elektronické klávesy již nabízejí větší nabídku z hlediska technického vybavení a lze je přes USB konektor rovnou propojit s počítačem, čímž se pravděpodobně budou otevírat další možnosti využití v hodinách hudební výchovy. To ovšem nic nemění na kvalitě této příručky, jejímž nesporným kladem je autorův zápal pro věc a jeho

⁸⁷ Viz Přílohu č. 22.

osobité podání, které je vystavěno na základě bohatých zkušeností. Velkým přínosem je ale také to, že publikace přináší řadu nápadů do výuky, což hudební pedagogové v praxi jistě ocení.

3.13 Hudební hodinky pro táty a maminky: Nejen o hudební výchově v rodině

Do hudebně popularizační tvorby pro laickou veřejnost spadá Herdenova publikace *Hudební hodinky pro táty a maminky*⁸⁸, jejímž prostřednictvím se autor snaží hudebně vychovávat ty nejmenší, a to v jejich přirozeném prostředí – v rodinném kruhu.⁸⁹

Eva Jenčková spatřuje v této publikaci návaznost na významný spis *Rozhlas – učitel – žák* z roku 1979, kde se Herden zabývá nejen teorií a praxí rozhlasového hudebního vysílání pro školy, ale i problematikou pedagogicky řízeného poslechu hudby v širším mezioborovém kontextu. „*Herdenův obdivuhodný dar vidět svět nejen očima, ale hlavně srdcem, mu nezřídka velel rozšířit „poslechové téma“ o další „živné“ prostředí. Tak se logicky a naprosto přirozeně přenášel jeho zájem od dětí také na jejich rodiče a prarodiče,*“ shrnuje Jenčková Herdenův záměr, který ho vedl k napsání „Hudebních hodinek“.⁹⁰

Kniha je rozčleněna do jedenácti částí, v nichž se autor snaží dát rodičům inspiraci pro společně prožité hudební chvíle s dětmi v podobě veselých dětských písní, říkadel a hudebních her, poetických hudebních příběhů či poutavých pohádek – a zároveň využít této šance k nastartování přirozeného kontaktu dětí s hudbou, k jejich potencionální přípravě na poslech ve školním období.

První z kapitol nese název *A proč hudba? Vyložme si karty na úvod*, v níž se autor snaží přivést rodiče k zamyšlení nad významem hudby a pozitivně je motivovat k dalším činnostem, které tato publikace nabízí.

Následuje kapitola *Máminy písničky: Říkaneky a písničky pro nejmenší*, kterou uvádí krátké povídky s aktivitami na zhudebňování říkanek, otázek a odpovědí. Základním stavebním kamenem této kapitoly je však soubor osmi Herdenových autorských písní, který nese název *Máminy písničky*. Ke každé písni autor přikládá krátké prozaické povídky a návrhy možných

⁸⁸HERDEN, Jaroslav. *Hudební hodinky pro táty a maminky: nejen o hudební výchově v rodině*. 1. vyd. Praha: Rodiče s. r. o., 2004. ISBN 80-86695-46-8.

⁸⁹ Viz Přílohu č. 23.

⁹⁰Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena. JENČKOVÁ, Eva. *Reneta music: Herden* [online]. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: http://www.renetamusic.cz/herden/j_herden.pdf

činností, obvykle formou zhudebněného říkadla, rytmického cvičení apod. Tato kapitola odkazuje k notové příloze, která je součástí publikace, a k CD obsahujícímu hudební doprovod ke zmíněnému souboru písní.

V části *Hudební nástroje na doma i do kapely: Písničky beze slov* Herden nabádá čtenáře k hudebním aktivitám jak s klasickými či elektronickými hudebními nástroji, tak i s nástroji, které primárně za hudební nepovažujeme – např. skleničky, vařečky apod. Kapitola je rovněž proložena Herdenovými autorskými prózami, notovým materiálem, příklady aktivit – pohybových i poslechových, poznámkami ke zmíněným skladbám⁹¹ apod.

Základem všeho je pohyb: Tancujeme s mámou, tátou nebo všichni dohromady je část, jejíž autorkou je Lenka Drnovská.⁹² Tato kapitola se opírá o již zmíněné *Máminy písničky*, které nyní obohacuje o pohybové činnosti.

V části *Čtení o hudbě: Pohádkový svět hudby kolem nás* mohou čtenáři nalézt čtrnáct autorských pohádek s hudební tematikou. Některé pohádky jsou doplněny o notový materiál, jiné odkazují na poslech doporučených skladeb. Obdobně je tomu i u následující kapitoly *Příběhy muzikantů: Epizody ze života*, kde autor poutavě líčí patnáct krátkých příběhů ze života známých českých i světových skladatelů. Ke každému příběhu se opět pojí poslech doporučené skladby.

Kulatý je svět: Malujeme při hudbě je část vztahující se opět k *Máminým písničkám*, tentokrát se zaměřením na výtvarnou výchovu. Kromě vlastní výtvarné tvorby při hudbě a s hudbou nabízí kapitola ke zhlédnutí i ukázky reprodukcí slavných výtvarných děl.

Kapitola *Hrajeme si s tóny: Úsměvné hry s prvky improvizace* přináší několik tvořivých hudebních činností pro celou rodinu. Další náměty k hudebním činnostem s důrazem na jejich integraci je kladen v následující části *Roční doby: Jak se tváří v kalendáři*.

Knihu uzavírá kapitola *Několika slovy: Ohlédnutí pro budoucnost*. Jak již název napovídá, autor se zde zpětně ohlíží za náplní knihy a zdůrazňuje poslání a přínos hudby a hudební výchovy pro jedince a společnost. Poslední tečku za knihou tvoří soupis doporučených skladeb k poslechu.

Prostřednictvím hudebních činností v této publikaci se autor snaží systematicky rozvíjet nejen hudební myšlení, ale zároveň i posiluje vazby v rodinných vztazích, což zajisté patří k nesporným kladům této knihy.

⁹¹ Vybrané ukázky k poslechu nejsou součástí přiloženého CD.

⁹² Mgr. Lenka Vlček (Drnovská) – absolventka Pedagogické fakulty v Ostravě (obor český jazyk – hudební výchova). Vedle svého pedagogického působení byla také často lektorkou Herdenových kurzů v Rychnově nad Kněžnou, kde se zaměřovala na pohybové aktivity. V současné době působí jako pedagožka na Gymnáziu Postupická v Praze.

Publikace je celkově velmi kvalitně zpracovaná a primárně se snaží pomoci rodičům, kteří chtějí dopřát svým dětem hudební vyžití již v předškolním věku. Hudební hodinky ale rovněž mohou posloužit i v prvních ročnících základní školní docházky, poněvadž nabízí nejen řadu zajímavých a tvořivých úkolů, ale také spoustu zajímavých příběhů. Vyzdvihnout bych rovněž chtěla vklad Herdena – skladatele, který vytvořil pro tuto publikaci speciální soubor písniček pro děti nazvaný *Máminy písničky*, k nimž se důmyslně pojí již zmíněné aktivity. Publikace prakticky nemá žádné nedostatky, nicméně je škoda, že příložené CD neobsahuje ukázky skladeb, o nichž se v publikaci mluví a které jsou v ní doporučovány.

3.14 Úpravy lidových písní pro školní sbory

Stěžejní součástí naší kultury je bezesporu lidová píseň, která i v současné době dokáže oslovit širokou veřejnost, a to jak hudbou, tak i svými nadčasovými tématy odrážejícími se v jejích textech. V oblasti sborového zpěvu se s úpravami lidových písní setkáváme nejen na koncertních pódiiích, ale také často tvoří povinnou součást soutěžního repertoáru. „Z kompozičního hlediska bývá upravování lidových písní někdy podceňováno, představuje však umění, s jehož nároky se dovede vyrovnat málo skladatelů,“⁹³ říká Jiří Kolář, spoluautor Herdenovy publikace *Úpravy lidových písní pro školní sbory*.⁹⁴ Důvodem vzniku a zároveň i hlavním cílem této příručky je podpořit více či méně zkušené aranžéry. Přínos publikace ale také tkví v souboru původních úprav, které sbormistrům pomohou omladit repertoár a nabídnout kombinace různých možností využití.

Problematicke aranžování je věnována samostatná kapitola, v níž Herden poskytuje čtenářům návod na postup od harmonizace lidové melodie k její stylizaci pro vybraný typ souboru, typ, který odpovídá hlasovým, případně i nástrojovým možnostem tělesa. Výklad je demonstrován na notových ukázkách, k upevnění poznatků slouží tzv. *náměty k procvičení* zahrnující různorodé úkoly týkající se problematiky aranžování. Po obecných informacích Herden obrací pozornost ke 34 písním, které upravil, a přikládá k nim svůj komentář.

Další kapitola, jejímž autorem je Jiří Kolář, se zaměřuje na nácvik a interpretaci. Autor se problematice nejprve věnuje obecně – zaobírá se skladbami po technické stránce, a to konkrétně častými pěveckými, intonačními a rytmickými problémy. Dále se věnuje využití

⁹³HERDEN, Jaroslav a Jiří KOLÁŘ. *Úpravy lidových písní pro školní sbory*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2006, s. 43. ISBN 80-7290-271-7.

⁹⁴ Viz Přílohu č. 24.

hudebně výrazových prostředků, zejména práci s dynamikou a tempy. Po obecných informacích se v kapitole přechází ke konkrétním případům – autor opatřil všechny úpravy lidových písní, jež se v publikaci vyskytují, přehledně strukturovanými poznámkami k jejich nácviku a interpretaci. V nich upozorňuje na úskalí, která mohou nastat, a také navrhuje, jak se s nimi lze zdárně vypořádat.

Dále následuje soubor 34 Herdenových partitur, jež lze považovat za stěžejní část této příručky. Soubor nabízí modelové příklady vedoucí k naznačení možného postupu v procesu vedoucího k získání dovedností potřebných k tvorbě úprav pro školní sbory. Tyto modelové příklady vznikaly jednak během dlouhodobé spolupráce se sbory, jednak z potřeby doplnit jejich soubor tak, aby tvořil reprezentativní výběr nejběžnějších typů podle počtu hlasů, podle použitých harmonických a stylizačních prostředků i podle požadavků kladených na případný doprovod jako nedílnou součást výrazu.

Publikace je ukončena *Závěrečným ohlédnutím*, v němž autoři konstatují, že v tuto chvíli není zdaleka všechno zvládnuto – publikace totiž naznačuje „pouze“ cestu, kudy se mohou aranžéři ubírat. Pro připomenutí snah této publikace zde ale čtenáři také mohou nalézt krátké shrnutí základních pravidel.

Úpravy pro školní sbory jsou Herdenovou poslední knižní publikací, která poskytuje svým adresátům jak řadu praktických informací ohledně aranžování skladeb, jejich nácviku a interpretace, tak i několik úprav lidových písní, které mohou pedagogové použít při své sborové praxi. Jde v podstatě o období předchozí publikace *Úpravy pro školní soubory*, která vznikla z Herdenovy spolupráce s Janem Prchalem. Kniha je podle mého mínění přínosná jak proto, že obsahuje penzum základních informací, v nichž by se měl začínající aranžér orientovat, tak i proto, že poskytuje mnoho podnětů k přemýšlení ohledně této problematiky. Jak autoři zdůraznili v závěru publikace, je zde naznačena pouze cesta, po níž se mohou čtenáři ubírat, tudíž se domnívám, že začínající aranžéři by měli současně čerpat další, prohlubující informace i ze sekundární literatury, a pokud možno i vše propojovat se svou sbormistrovskou praxí. Nicméně si myslím, že *Úpravy pro školní sbory* jsou velmi vhodným odrazovým můstkem pro tyto účely.

4 Rozhlasová činnost

Jednou z dalších aktivit, v nichž Herden uplatnil svůj pedagogický talent, je činnost rozhlasová. S Československým rozhlasem sice nejprve začal spolupracovat jako student vysoké školy, když vykonával funkci korepetitora rozhlasového souboru, ale v popředí našeho zájmu stojí jeho činnost spjatá s tvorbou rozhlasových pořadů pro děti a mládež, kterou vykonával v časovém rozpětí od roku 1958 do roku 1990 jako externista. Z tohoto období vzešlo přes 300 pořadů pro školní vysílání,⁹⁵ jejichž autorství je spojeno právě s Jaroslavem Herdenem, a také publikace *Rozhlas – učitel – žák*.⁹⁶

Rozhlasové pořady hudební výchovy se snažily pomáhat pedagogům při výuce, nikdy ale nebylo jejich ambicí suplovat kantorskou práci. Z hlediska výběru témat usilovaly o to, aby přinášely více než osnovy, ukazovaly možnosti variability základních témat a přinášely nové hodnoty, které vývoj společnosti předkládá. Forma zpracování relací propagovala především progresivní vyučovací metody. Kromě toho byly pořady zacíleny i na působení v oblasti, kde učitel svými dostupnými prostředky pracovat nemůže – poskytovaly např. reportáže, interview, hlasy nežijících skladatelů nebo jejich pamětníků. Relace rovněž nabízely učitelům zásobu zvukového materiálu, který pro ně byl technicky nedostupný – šlo např. o zkratky rozsáhlých děl, literární montáže, komentáře a verše v podání předních herců apod. Podle Stanislavy Střelcové,⁹⁷ která s Herdenem pracovala v hudební redakci v roce 1990, se nejednalo jen o popularizační pořady, často to byly hudebně literární útvary – např. hudební

⁹⁵ Viz Přílohu č. 25.

⁹⁶ HERDEN, Jaroslav. *Rozhlas - učitel - žák: Hudební vysílání Čs. rozhlasu pro školy v teorii i praxi*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1979.

⁹⁷ PhDr. Stanislava Střelcová (*1955) – muzikoložka a redaktorka, dcera hudebního vědce a pedagoga Bohumíra Štědrone. Vystudovala hudební a divadelní vědu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V roce 1982 obdržela doktorát v oboru divadelní věda. Postupně získávala zkušenosti v kulturní rubrice deníku, v divadelním časopise, jako spolupracovník lexikografického centra na hudební vědě MU, jako lektor Janáčkovy opery v Brně a jako dramaturg hudební redakce Československé televize v Praze. Po krátkém působení v bývalém Československém rozhlasu v Praze (1980, 1987) se v roce 1990 opět vrátila jako redaktorka hudebního vysílání pro děti a mládež v Českém rozhlasu v Praze. Od reorganizaci roku 1993 je členkou redakce vážné hudby stanice Český rozhlas 3 – Vltava. Zaměřuje se zde na hudbu pro děti a mládež: podílí se na přípravě mezinárodních rozhlasových soutěží mladých hudebníků Concertino Praga, byla spoluzakladatelkou národní soutěže studentských a žákovských orchestrů Concerto Bohemia, pravidelně spolupracuje s Dětským pěveckým sborem Českého rozhlasu, podílí se na vysílání z Evropské vysílací unie atp. Kromě redakční spolupráce spolupracuje na dramaturgii koncertů Studio live, autorsky moderuje pořady, vybírá hudbu a komentuje nahrávky na digitální stanici Český rozhlas – D dur. Nadále se zabývá publicistickou činností, stejně jako autorskou, při tvorbě divadelních a televizních scénářů či přednášek doma i v zahraničí. Věnuje se zejména soudobé hudbě a dílu B. Martinů a L. Janáčka. V současnosti je členkou správní rady Nadace Bohuslava Martinů, Nadace Zuzany a Viktora Kalabisových, umělecké rady Hudební fakulty Akademie múzických umění a stálé komise mezinárodní soutěže Pražské jaro. (Zdroj:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1003277 a http://www.martinu.cz/t_page.php?ID=39&IDS=83

pohádky či jiné příběhy, které byly modifikovány pro určitou věkovou kategorii. Více než o publicistický útvar šlo tedy o formu hudebně literární.

Co se týče hlavních úkolů hudebního vysílání pro školy, ve středu zájmu relací stálo především pěstování návyku soustředěného poslechu, snaha rozvíjet hudební představivost či prohloubení estetického zážitku z poslechu. Pořady se také zaměřovaly na elementární prostředky hudebního vyjádření, elementární prvky hudební formy a na základní poučení o hudebních nástrojích a hudebních žánrech. Relace rovněž chtěly vybavit žáky zásobou elementárních odborných pojmů a otevřít jim cestu k poznání reprezentativních děl národní a světové hudební kultury, přiblížit jim tvorbu nejvýznamnějších hudebních skladatelů i umění reprodukcí umělců. Školní vysílání těchto pořadů se snažilo dětské posluchače připravit k pozdějšímu samostatnému sledování hudebního života společnosti a podílelo se na plnění obecných úkolů mravní a ideové výchovy.

Rozhlasové pořady hudební výchovy pro školy měly v Československém rozhlase jednou za měsíc své pravidelné místo, přičemž dopolední vysílání v 10 hodin bylo určeno pro žáky prvního stupně – v pondělí pro první ročník, v úterý pro druhý. Seriál dopoledních pořadů postupně pomáhal budovat základy poslechových návyků u dětí. Na tuto řadu navazovalo vysílání pro 6.–9. ročník, avšak pouze do školního roku 1973/74. Tyto pořady se vysílaly každou středu v podvečerních hodinách na stanici Vltava a byly svou metodickou koncepcí i rozhlasovou formou určeny k nahrání na magnetofonový pásek. Poté se mohly buď jako celek, nebo po částech zařazovat do vyučovací hodiny podle podmínek třídy. Každý z ročníků od 1. do 9. třídy měl vlastní obsahový cyklus, např. ve školním roce 1973/74 se autoři snažili v prvním ročníku dosáhnout, aby se děti učily vnímat nejdůležitější výrazové prostředky hudební řeči a dovedly uvědoměle sledovat jednotlivé složky, a to pomocí motivačních příběhů, kterými provázel školní skřítek Chytrýsek. Z pořadů určených pro druhý stupeň zmíníme např. programovou řadu pro osmý ročník, která nesla název *Hudba a její tvůrci* a poskytovala soubor informací pro kulturní a společenskou orientaci žáků, například formou reportážních záběrů.

Učitelé dostávali přehled o programovém a metodickém zaměření půlročního cyklu relací vždy s pololetním předstihem. Díky těmto metodickým listům se poté mohli rozhodnout, zda a do jaké míry využijí nabízenou látku. Kromě toho metodické listy poskytovaly jak materiál k přípravě na hodinu, tak i k přípravě výhledového plánu. Do školního roku 1974/75 byly ještě kombinovány s komentovanými předpremiérami pro učitele, které nabízely kromě hlavních částí relace také zvukový materiál fonotékového charakteru, zásadní metodické poznámky a nástin možností při individuální práci učitele.

Na tvorbě rozhlasových pořadů Herden spolupracoval s řadou osobností, nejvíce však s hudebním pedagogem a publicistou Vratislavem Beránkem,⁹⁸ který působil v redakci hudebního vysílání pro děti a mládež v Československém rozhlase od roku 1961, a podílel se na jejich dramaturgii a tvorbě, která vycházela mj. z principů metody Carla Orffa Schulwerk. Podle Stanislavy Střelcové měla redakce štěstí na autory – kromě Herdena a Beránka v redakci působili např. Helena Karásková, Viktor Kalabis, František Kovaříček, Ivan Medek, Václav Holzknicht, Pavel Jurkovič, Ilja Hurník, dále skladatelé, kteří psali pro pořady hudbu, jako např. Petr Eben, Lukáš Matoušek, Eduard Douša a další. Za zmínku stojí rovněž i to, že redakce měla možnost nahrávat pro pořady skladby s rozhlasovým orchestrem, který byl na vysoké úrovni.

Finální délka pořadů byla různá, většinou trvaly kolem dvaceti minut, a to proto, aby mohl učitel ve zbývajícím čase vyučovací hodiny se žáky pracovat a využít podněty z rozhlasové relace. Co se týče samotného natáčení pořadů, délka byla značně rozrůzněna, poněvadž některé z nich byly složité na realizaci – často se k nim skládala hudba, kterou musel dramaturg zvláště nahrát. Poté se natáčel samotný pořad, který musel autor nejprve napsat, a natočenou hudbu v něm použít. Podle Stanislavy Střelcové měla hudební redakce vždy krédo, že hudba použitá v pořadech musí mít nejlepší interpretační úroveň, a to nejen z důvodu profesionální hrdosti, ale také proto, že je předkládána právě dětským posluchačům. Finální stáčení pořadu, například půlhodinového, při bezproblémových situacích může trvat zhruba 50 minut. Stává se však, že nahrané ukázky v kombinaci s mluveným slovem nemusí být vyhovující, proto musí tvůrci pořadu hledat jiná řešení, což dobu vzniku pořadu ještě prodlužuje. Jak dodává Střelcová: „*Není to marná práce, je to tvořivá práce.*“⁹⁹

Na Herdenovu činnost v rozhlase vzpomíná také jeho kolega z katedry hudební výchovy – Oldřich Duzbaba: „*Myslím si, že Herden pořady chápal jako doplněk a inspiraci pro práci hudební výchovy ve školách. Vytvářel jedinečné pořady, které víceméně zastupovaly to, co on*

⁹⁸ Vratislav Beránek (1926–2012) byl český pedagog a publicista. Po absolutoriu reálného gymnázia v Praze vystudoval obor hudební výchova na Pedagogické fakultě UK u Josefa Plavce. Současně soukromě studoval hru na klavír u Niny Štechové a vykonal státní zkoušky učitelské způsobilosti (1950). U Jaroslava Řídkého soukromě studoval skladebné disciplíny (1942–46). Od roku 1950–1961 působil jako učitel a ředitel hudebních škol, od roku 1961 až do odchodu do důchodu (1988) pracoval v hudebním vysílání pro děti a mládež v Československém (od 1993 Českém) rozhlase. Od 1988 byl tamtéž zaměstnán v částečném pracovním úvazku a do roku 2005 externě spolupracoval s uvedenou redakcí. V rozhlasových pořadech se věnoval převážně dramaturgii a tvorbě hudebních pořadů pro základní školy. Byl spoluzakladatelem Mezinárodní rozhlasové soutěže Concertino Praga (1965) a soutěže orchestrů Concerto Bohemia (1992), od roku 1995 vedl ekologické sdružení při České hudební společnosti, které se zabývalo problematikou hudebního hluku. Příležitostně též komponoval instruktivní skladby. Byl členem redakční rady časopisu Hudební výchova a členem České hudební společnosti. (Zdroj:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=417

1)

⁹⁹ Rozhovor s PhDr. Stanislavou Střelcovou ze dne 25. 3. 2014, Praha.

později uplatnil v učebnicích. Poslechové učebnice korunovaly jeho dílo.¹⁰⁰ Dále dodává, že Herden byl spontánním muzikantem, jenž měl současně vztah k literární tvorbě, byl schopen fabulovat a celkově měl obrovskou fantazii, kterou uplatnil právě při tvorbě rozhlasových pořadů pro děti a mládež. Za nejzajímavější z pořadů považuje Duzbaba cyklus o J. S. Bachovi, kde Herden předložil polyfonii jako posluchačský problém. Dříve se totiž rozhlasové pořady soustředily na skladby melodického charakteru, ale Herden si podle Duzbaby v tomto kladl čím dál větší nároky. Hudebně výchovné pořady také oceňuje Alena Tichá: „*Byl to živý příběh, ze kterého vyplynula hudební ukázka,*“¹⁰¹ K tomu dodává, že v pořadech je patrná Herdenova zásada, která říká, že je třeba vycházet ze zkušeností dětí. Ze své pedagogické praxe Tichá uvádí, že pořady měly u dětí úspěch. Na jejich ohlas vzpomíná rovněž redaktorka Stanislava Střelcová, která připravovala od roku 1998 více než deset let hudebně popularizační pořad pro děti s názvem *Sluchátko*: „*Ještě ke Sluchátku se nám ozývali učitelé a rodiče, kteří nás upozorňovali na to, že by bylo potřeba, aby se vrátily hudebně výchovné pořady.*“¹⁰²

Herden pracoval v Československém rozhlase do roku 1990. Podle Střelcové hudebně výchovné pořady postupně zanikaly v devadesátých letech. „*Asi se mělo za to, že to nebylo potřeba, ale myslím si, že to bylo a je potřeba pořad.*“¹⁰³ Dále se domnívá, že velkou roli zde hrály finance.

Hudební redakce pro děti a mládež včetně Jaroslava Herdena dělala vždy vše pro to, aby posluchače zaujala, což je podle Střelcové velmi důležité. „*Zvlášť veřejnoprávní média by měla dbát na děti formou hudebně výchovných pořadů. Na to by společnost neměla rezignovat, protože hudba je umění, a to člověka vnitřně obohacuje, ale kromě toho umění a kultura vychovává – k toleranci a k tomu, že jsme empatictější a dovedeme pochopit toho druhého. Myslím si, že společnost, která je orientovaná pouze na peníze, je o něco nesmírně ochuzena.*“¹⁰⁴

¹⁰⁰Rozhovor s Oldřichem Duzbabou, CSc. ze dne 24. 2. 2014, Praha.

¹⁰¹ Rozhovor s PaedDr. Alenou Tichou, Ph.D. ze dne 24. 3. 2014, Praha.

¹⁰² Rozhovor s PhDr. Stanislavou Střelcovou ze dne 25. 3. 2014, Praha.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

5 Letní škola hudební výchovy

Díky Jaroslavu Herdenovi vznikly různé vzdělávací aktivity a modernizační kurzy pro učitele, z nichž je patrně nejpopulárnější Letní škola hudební výchovy (LŠHV), která se poprvé konala v Herdenově rodném Rychnově nad Kněžnou v roce 1991. Od té doby byla pořádána každoročně a díky Janu Prchalovi plynule pokračuje doposud, avšak v Liberci,¹⁰⁵ a to od roku 2006. Tento kurz je určen především pro učitele hudební výchovy mateřských, základních, středních a základních uměleckých škol. Před rychnovskými kurzy mohli učitelé hudby navštěvovat letní kurzy pořádané Českou hudební společností ve Znojmě, kterou Herden navštívil jednou jako host se svojí přednáškou. Po revoluci ale tyto kurzy zanikly, což podnítilo Herdena k tvorbě kurzů nových, a to s originální koncepcí, o níž bude řeč později.

Podnětem k pořádání těchto akcí byla podle Oldřicha Duzbaby snaha najít optimální způsob vyučování hudební výchovy, a také podněty, které vycházely z koncepce nového pojetí hudební výchovy. „*Speciální cíl, který si kladl Herden v oblasti poslechové, byl vzhled do hudební struktury – porozumění hudbě na základě vlastní hudební činnosti, což se prolíná i v jeho učebnicích,*“¹⁰⁶ upřesňuje Duzbaba. „*Vzniklo to možná z jeho pocitu, že školní – univerzitní výuka pedagogů má i některé nedostatky. Myslím si, že ta slabá místa chtěl zaplnit tím, že udělal letní školu, kam si zval lidi, kterým věřil,*“ zamýšlí se nad důvody vzniku LŠHV Zdeněk Šimanovský, který na tomto kurzu působil jako lektor hudebně-dramatické výchovy. „*Zvlášť v poslední době jsem nabyl přesvědčení, že tento typ propagace tvořivého myšlení učitelů je neúčinnější. Vysoké školy to dnes mají těžké, jsou jako zaoceánské parníky; přece jen to chvíli trvá, než změni směr. Zato pracovní atmosféra za letní pohody je bezprostřední a nakažlivá, každý si při ověřování na vlastní kůži může vybrat ze široké nabídky vpravdě výběrového zboží,*“¹⁰⁷ píše Herden o LŠHV ve sborníkovém *Slovu po čtyřicítce*, který se celkově ohlíží za čtyřicetiletou érou pořádání letních hudebněvýchovných kurzů v mezidobí let 1969–2009.

Herden pořádal LŠHV v Rychnově nad Kněžnou v letech 1991–2005, kromě jedné výjimky v roce 1996, kdy se kurz konal v nedalekém Opočně. S organizačními záležitostmi Herdenovi pomáhala paní Alena Všetičková. Původně se v Rychnově pořádalo zhruba šest kurzů ročně – např. se zaměřením na starou hudbu či varhanní hudbu, hru na kytaru, semináře pro učitele mateřských škol a 1. stupně ZŠ, 2. stupně ZŠ a pro pedagogy středních škol.

¹⁰⁵ V roce 2013 byl změněn oficiální název kurzu na Letní dílna hudební výchovy.

¹⁰⁶ Rozhovor s Oldřichem Duzbabou, CSc. ze dne 24. 2. 2014, Praha.

¹⁰⁷ HERDEN, Jaroslav. *Slovo po čtyřicítce. Společnost pro hudební výchovu České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: http://www.shvcr.cz/sbornik/07_herden.pdf

Všechny tyto kurzy Herden organizoval, zval na ně odborníky. Postupem času však kurzů ubývalo, do roku 2002 se pořádaly kurzy dva – jeden červencový pro pedagogy v mateřských školách, srpnový pro zbývající typy škol, kde se vyučuje hudební výchova. Nakonec zbyl jen jeden kurz – LŠHV, která se koná každoročně předposlední týden v srpnu.

Rychnovské kurzy, jejichž hlavním dějištěm byla tamní základní umělecká škola, navštěvovalo kolem šedesáti učitelů a učitelek, kteří byli rozděleni do několika skupin podle pedagogické specializace. Počet skupin byl v průběhu konání jednotlivých ročníků proměnlivý z důvodu počtu přihlášených účastníků – většinou byly tři až čtyři (MŠ, 1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ, rozšířená HV a ZUŠ).

Dopolední program účastníků naplňovaly semináře jednotlivých lektorů, které byly uzpůsobeny dle pedagogické specializace jednotlivých skupin. Výuka na seminářích probíhala ve formě workshopu zhruba po dvaceti účastnících. Je zde důležité zmínit, že lekce lektorů na sebe navazovaly a podle pamětníků zde byla patrná větší míra spolupráce, než je tomu dnes. Spolupráce spočívala např. ve společné písni, která se na hlasové výchově s účastníky nastudovala po hlasové stránce, na pohybové výchově byla opatřena pohybovými prvky atp. Odpoledne se všichni účastníci podíleli na společných aktivitách – hra v orchestru a sborový zpěv, kde se nacvičovalo na závěrečné vystoupení, které bylo vyvrcholením celé letní školy a probíhalo na nádvoří zámku v Rychnově nad Kněžnou, později v nedalekých Častolovicích. Večerní program byl – jak jinak – naplněn hudbou, a to v podobě kolektivního muzicírování.

Zcela zásadní složkou každé LŠHV je lektorský tým, který v Rychnově v průměru čítal pět až šest osobností z hudebně pedagogické sféry. Je samozřejmé, že se Jaroslav Herden nepodílel na kurzu pouze jako hlavní organizátor, ale rovněž zastával funkci lektora, který byl navíc mezi účastníky velmi oblíben pro svůj osobitý styl výuky. Na LŠHV se zaměřoval především na problematiku poslechu u dětí, dále na hudební formy a instrumentální hru. Za celou éru LŠHV v Rychnově se zde kromě Herdena vystřídala řada významných lektorů. Pohybovou výchovu na kurzech pravidelně zajišťovala Lenka Drnovská (Vlček) či Božena Viskupová. Na didaktiku pro mateřské školy se zaměřoval Petr Jistel. Novou perspektivu písni z pohledu hudebně dramatického představoval účastníkům kurzu muzikoterapeut Zdeněk Šimanovský. Stálou členkou lektorského týmu je od roku 1993 Alena Tichá, která na LŠHV působí doposud a vyučuje na ní hlasovou výchovu. Na populární hudbu se specializoval Jan Prchal – současný organizátor a lektor LŠHV, dnes již Letní dílny hudební výchovy v Liberci. Významným obohacením rychnovských kurzů byl i přínos profesora Wolfganga Mastnaka, který pro kurz připravoval semináře zaměřené na muzikoterapii,

aktivizační formy poslechu hudby a různorodé hudební projekty. V Rychnově působily rovněž i metodičky Eva Jenčková a Anna Velanová. Častým členem LŠHV v Rychnově byl Jiří Holubec, který vedl orchestr a semináře zabývající se úpravou písní a skladeb pro školní orchestr. Jenčková, Velanová a Holubec jsou i nadále stálou součástí lektorského týmu v libereckém pokračování tohoto kurzu, kde se věnují stejným aktivitám. Z rychnovské LŠHV nesmíme opomenout ani vedení sboru pod taktovkou Josefa Říhy či souboru zobcových fléten, který zajišťoval Jaroslav Koutský. Na prvních ročnících rychnovských kurzů působil i Pavel Jurkovič, jehož semináře byly určeny zejména pro učitelky mateřských škol a vycházely především z Orffovy školy. Rychnovské kurzy obohatila řada dalších lektorů, ale třeba pouze jednou jako např. Jiří Kolář, Hana Váňová a další.

LŠHV se konala v Rychnově nad Kněžnou pod Herdenovým vedením do roku 2005, avšak následující ročník se kvůli náhlým organizačním problémům nemohl již v Rychnově uspořádat, proto se Herden rozhodl, že se v roce 2006 LŠHV vůbec neuskuteční. Nicméně díky Janu Prchalovi se pravidelná linie kurzů nepřerušila a LŠHV se plynule přesunula do Liberce do prostor Základní školy a základní umělecké školy v Jabloňové, kde se koná dodnes, avšak s mírně pozměněnou koncepcí. Jaroslav Herden se účastnil již pouze dvou libereckých ročníků.¹⁰⁸

V současné době je liberecký kurz akreditovaný Pedagogickou fakultou Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a navštěvuje jej kolem sta účastníků, kteří se mohou přihlásit prostřednictvím webových stránek Společnosti pro hudební výchovu ČR. Kurz provází několik změn v původní „rychnovské“ koncepci. Nově LŠHV v Liberci poskytuje návštěvníkům podvečerní volitelné kroužky různého zaměření – např. práce s notačním programem Sibelius, aranžování, hra na boomwhackers, zpěv na mikrofon, hlasová výchova, nácvik muzikálového představení, hra na perkuse apod. Hlavní organizátor Jan Prchal také letní dílnu oživuje tím, že na ni zve zajímavé hosty – do Liberce již zavítal např. jazzman a flétnista Jiří Stivín, hudebník, skladatel a pedagog Luboš Andršt, zpěvačka a skladatelka Zuzana Lapčíková, hudební publicista Jiří Černý, dirigent Jakub Hruša a řada dalších. Tento nový podnět velmi oceňuje lektorka Alena Tichá: *„Učitelé ve škole používají písničky či nahrávky současných skladatelů a interpretů a najednou je tento člověk přímo před nimi, mohou mu klást otázky, blíže poznat jeho osobnost – a to si myslím, je senzační.“* K tomu dodává, že i v Rychnově se dělaly kulturní pořady, ale nyní je více podnětů z venku. *„Každý host rozšíří kurz o novou dimenzi,“* upřesňuje Tichá.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Viz Přílohu č. 26.

¹⁰⁹ Rozhovor s PaedDr. Alenou Tichou, Ph.D. ze dne 24. 3. 2014, Praha.

V poslední době jsou díky stálému zájmu účastníků naplněny čtyři hlavní skupiny, přičemž největší zájem je o tu, která je zaměřena na výuku pro základní umělecké školy, což organizátoři řeší otevřením další paralelky.

Lektorský tým se od dob rychnovských kurzů zčásti obměnil, zčásti zůstal stejný, jak již bylo naznačeno výše, i když hlavní lektor a iniciátor těchto kurzů – Jaroslav Herden – v něm již bohužel chybí. Díky většímu zájmu účastníků se počet lektorů na jednu letní dílnu zvýšil přibližně na dvanáct členů. Stávající lektorský tým byl doplněn o nové tváře. Každoročně vyučuje na LŠHV muzikolog a pedagog Miloš Hons, na sborový zpěv a základy taktovací techniky se specializuje Dagmar Zemánková. Velmi zajímavé a poutavé přednášky např. o hudebních skladatelích má hudební popularizátor Vladimír Hrdina. Výrazným přínosem je v posledních dvou ročnících i působení lektorky České Orffovy společnosti Rafealy Drgáčové. Marie Nová se zaměřuje zejména na populární zpěv a zpěv na mikrofon. Lektorskou stálicí libereckých kurzů je i slovenský pedagog Belo Felix a řada dalších.

Co se týče organizační činnosti současných kurzů, zajišťuje ji z velké části přímo Jan Prchal, ať už jde o rozsáhlou administrativu, shánění lektorů, sestavování programu a rozvrhu pro účastníky, úpravu materiálů na CD, vlastní lektorskou činnost atd. Ohledně akreditace Prchalovi pomáhá Jiří Holubec. Webové stránky má na starosti Josef Kurfířt, který rovněž dokumentuje průběh letní dílny jako fotograf. Program jednotlivých seminářů je v kompetenci lektorů.

Hlavním ukazatelem, proč je letní dílna tak oblíbená, je velký počet účastníků, kteří se na tato hudební setkání i opakovaně vrací. „*Je to jediný kurz, který reflektuje současný trend hudební výchovy komplexně a může obohatit jak začínajícího učitele, který se s tím na své škole neseťká, tak i ty, kteří jsou v praxi a dostanou zajímavý impuls,*“¹¹⁰ zamýšlí se Jan Prchal. „*LDHV směřuje k tomu, aby se učila hudební výchova zajímavě, aby to bylo zajímavé pro kantory i žáky, aby to bylo přínosné a tedy – slovy Jaroslava Herdena – ‘to bylo k užítku’.* *Taková hudební výchova umožňuje lidem nacházet cestu k muzice právě prostřednictvím činností, které do ní přirozeně patří,*“ dodává Prchal. Stručně a výstižně definuje LŠHV účastnice Dita Lorencová z Chebu ve sborníkovém příspěvku: „*LŠHV je pro mě: ZDROJ nápadů, materiálů a kontaktů. ÚŽAS, že leckdy stačí málo a ...VZTEK – TOHLE nás měli učit na fakultě. NAKAŽLIVOST nadšení a elánu a naděje, že to jde a má to smysl.*“¹¹¹ Hana Váňová považuje za největší přínos těchto kurzů, že se stmelují lidé se stejnými zájmy,

¹¹⁰Rozhovor s PaedDr. Janem Prchalem ze dne 24. 3. 2014, Liberec.

¹¹¹LORENCOVÁ, Dita. *Budu stručná. Společnost pro hudební výchovu České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-19]. Dostupné z: http://shvcr.cz/sbornik/20_lore.pdf

navážou se mnohá přátelství a dlouhodobější spolupráce a modernizuje se vyučování hudební výchovy – např. průniky do praxe, seznámením s výraznými hudebně pedagogickými osobnostmi. „*Setkání budí v lidech entuziasmus, nadšení pro nové způsoby práce,*“¹¹² dodává Váňová. Podle Zdeňka Šimanovského je zde velmi důležitý pozitivní sociální aspekt: „*Byla tam vždy hezká a přátelská atmosféra. Některé učitelky ztrácejí v práci optimismus, jsou vyhořelé – na kurzu získaly kuráž a radost do života díky atmosféře soudržnosti, která tam panovala.*“¹¹³

¹¹²Rozhovor s doc. PaedDr. Hanou Váňovou, CSc. (6. 3. 2014, Praha).

¹¹³Rozhovor s Mgr. et MgA. Zdeňkem Šimanovským ze dne 17. 3. 2014, Praha.

6 Herdenův odkaz

Jaroslav Herden byl osobností mnoha kvalit, jež dodnes oceňují ti, kteří se setkali přímo s ním či s jeho dílem. Důkazem o tomto faktu jsou jak vzpomínky oslovených respondentů, tak i ocenění, která Herden získal in memoriam, a aktivity, jež byly Herdenem inspirovány – konkrétně se jedná o *Cenu Jaroslava Herdena* a o projekt *Hudba jako řeč srdce*.

Prof. Zdeněk Helus spatřuje v Herdenově osobnosti a jeho profesním zaměření paralelu s příběhem, který vypráví Antoine de Saint-Exupéry ve své *Citadele*, kdy se cestovatel, který prochází stavenišťem katedrály, ptá dělníků, co vlastně ten který koná. Jeden odpovídá, že tesá kámen, druhý opracovává dřevo v trámy, třetí přesívá písek... Avšak jeden, konající něco podobného jako ti ostatní, s napřimující hrdostí praví: „Stavím katedrálu!“ Vyjádřil tak přesah svého života účastenstvím na něčem velkém, posvátném a zavazujícím. „*Prof. Herden byl stavitelem katedrály. Jeho katedrálou byla hudba. Přesněji řečeno výchova dětí k hudebnosti. Snad ještě přesněji: souznění s dětmi tak, aby hudbu přijaly jako oslovení, obohacující je prožitkem krásy, ale také aktivitou jejího spoluvytváření, byť to bylo jen zaujatým poslechem. Souznění s dětmi tak, aby hudbu přijaly jako prožitek řádu a sounáležení. Vždyť – v Herdenově pojetí – hudbu neposlouchá dítě samo, ale se spolužáky, maminkou a tatínkem, babičkou a dědečkem, učitelem, který mu dokáže brány poselství hudby láskyplně otevírat.*“

Podle Heluse dítě v Herdenově pojetí hudební výchovy po svém rozumí hudbě – umí ji sdílet se svými blízkými, umí ji vyjadřovat prostřednictvím pohybu či hry, dokáže s ní spojovat obrazy, které se mu vynořují v mysli či které vytváří – zkrátka se samo hudebně vyjadřuje.

„*V tom smyslu je příznačný Herdenův slogan 'my pozor dáme a posloucháme' s dodatkem 'a nejen posloucháme',*“ shrnuje Helus.¹¹⁴

„*Měl jsem to velké štěstí, že mne Jaroslav pozval ke spolupráci. Za těch zhruba sedmnáct let jsem měl možnost jej poznat jako člověka dobrého, čestného a spolehlivého, člověka s hlubokou erudicí a obrovským přehledem i nadhledem, člověka neuvěřitelně kreativního a pracovitého a v neposlední řadě jako člověka velmi vtipného a veselého, který dovedl dávat věci do zcela nečekaných souvislostí,*“¹¹⁵ vzpomíná na Herdena PaedDr. Jan Prchal. „*Jsem přesvědčen, že kdo se s Jardou jedinkrát setkal, tak na něj nemůže zapomenout, protože to byl*

¹¹⁴Stavitel katedrály zvané Hudba. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 19-21.

¹¹⁵Tamtéž.

vždy zážitek a zábava. Myslím si, že je to jedna z nejvýznamnějších osobností české hudební pedagogiky minulého století,“ uvažuje Prchal. „Byl bych rád, kdyby jeho stopa nezmizela, osobně se o to velmi snažím,“ dodává.¹¹⁶

Lidské i odborné Herdenovy kvality oceňuje i Mgr. Lenka Vlček, která ho charakterizuje jako pozitivního člověka s obrovskou životní silou, jenž dokázal oslovit velkou spoustu lidí. „Vážila jsem si ho jako člověka. Vážila jsem si jeho optimismu, jeho zapálení. Byl to dobrý člověk, který dokázal dávat. Dávat do textů, do hudby, do knížek – své srdce. On nepřijímal – on dával.“¹¹⁷ Lenku Vlček v tomto doplňuje i Mgr. et MgA. Zdeněk Šimanovský: „Herden dovedl do práce dát srdečnost a nestavěl pedagogiku, techniku a teorie nad lidství, lidské cítění,“ zamýšlí se. Podle něj viděl Herden hudbu jako nadstavbu, radost – zkrátka to, co může lidi potěšit a povzbudit. „Nedělal z hudby něco většího, než je člověk,“ vysvětluje. Dále vyzdvihuje Herdenovu pokoru k jeho oboru, ke klasické hudbě, k pedagogice, laskavost vůči lidem, radost ze života a také kritičnost vůči tomu, co se mu nezamlouvalo.¹¹⁸

Na Jaroslava Herdena vzpomíná jeho studentka a kolegyně doc. Hana Váňová, která si z odborného hlediska vážila jeho obrovského teoretického rozhledu, přirozeného muzikantství, odvahy experimentovat, argumentovat, prosazovat myšlenky, koncepčně myslet a předvídat. „Z hlediska lidského jsem si velice vážila jeho přátelství a v podstatě 'otcovského' vztahu ke mně, i toho, že navzdory všem kvalitám jeho odborné osobnosti vystupoval v soukromí jako normální člověk (...). Tyhle dimenze vtiskovaly jeho osobnosti punc lidskosti, nehledě na jeho poetickou duši a smysl pro humor, který ho provázel na každém kroku. Mrzí mne, že už zde není, myšlenky na něho ve mně ještě stále vyvolávají smutek. O to více, že dostudovala generace jeho 'Marušek' a pro některé současné studenty se stává neznámou osobností,“ dodává Váňová, která největší přínos Herdenovy pedagogické činnosti spatřuje v buzení kladných emocí při kontaktu s posluchači, ve kterém byl opravdu mistr, a potažmo v získávání učitelů pro didaktickou interpretaci poslechu podle jeho modelových situací. K tomu dodává, že dodnes využívá jeho myšlenky při výuce didaktiky hudební výchovy na fakultě v otázkách didaktické interpretace hudební skladby. Dále Váňová zdůrazňuje, že ji Herden naučil základům praktické harmonie u klavíru.¹¹⁹

„Jaroslav Herden byl rozený kantor s talentem k tomuto poslání, s jakým se setkáváme v praxi jen opravdu výjimečně,“ hodnotí svého kolegu prof. Jiří Kolář. „Dokázal najít ten správný vztah mezi učební látkou, učitelem a žákem.“ K tomu dodává, že Herden díky své

¹¹⁶ Rozhovor s PaedDr. Janem Prchalem (24. 3. 2014, Liberec).

¹¹⁷ Rozhovor s Mgr. Lenkou Vlček (24. 3. 2014, Praha).

¹¹⁸ Rozhovor s Mgr. et MgA. Zdeňkem Šimanovským (17. 3. 2014, Praha).

¹¹⁹ Rozhovor s doc. PaedDr. Hanou Váňovou, CSc. (6. 3. 2014, Praha).

bohaté pedagogické praxi poznal na vlastní kůži hlavní problémy výuky hudební výchovy na základní škole, což se pak odrazilo v jeho vysokoškolském působení, kde se pak tyto problémy snažil teoreticky i prakticky řešit. Podle Koláře byl Herden přímo předurčen k tomu, aby se věnoval problematice didaktiky hudební výchovy. *„Objevilo se nové pojetí činnosti hudební výchovy a s ním potřeba nového pohledu i na význam poslechu hudby a jeho využití ve vyučovacím procesu, problému vnímání hudby, hudebního díla, hledání „hudby pro děti“. V tomto smyslu považuji za stejně významné a v tomto oboru novátorské publikace 'My pozor dáme a posloucháme' (1994), 'My pozor dáme a nejen posloucháme' (1997) a 'Hudba jako řeč' (1998). Jejich význam spatřuji v dovedení teoretických úvah až k jejich praktickým východiskům,*“ zamýšlí se Kolář, který Herdena oceňuje i jako hudebního skladatele. Podle něj Herden neusiloval o „novátorský“ způsob kompozice, spíše ctil tradice a díky své praxi věděl, co se dá zazpívat a co bude dobře znít. *„Jeho pro mne nejmilejší skladbou zůstane však navždy 'Teče voda, teče'. Myslím si, že kdyby nic jiného v životě nenapsal, zůstal po něm jako po skladateli nádherný, upřímný sborový odkaz,*“ zdůrazňuje Kolář.¹²⁰

„Vážil jsem si, že uměl propojit aspekty práce muzikanta a hudebního skladatele s požadavky kantora,“ zamýšlí se Oldřich Duzbaba, který kromě toho také oceňoval Herdenovu erudici a jeho písemné vyjadřování. K tomu dodává, že se Herden neustále zajímal o svůj obor a sledoval nové trendy ve světě. *„Splynul jednoznačně s požadavky hudebně výchovné praxe,*“ dodává.¹²¹

„Byl znamenitý muzikant, proto jsem si ho velice vážil,“ zamýšlí se Herdenův kolega PhDr. Jiří Laburda. *„Řekl bych, že měl jedno životní štěstí – mohl dělat obor, který miloval – tj. nejen hudbu, ale především hudební kantorství, které dělal dobře a dokázal ho realizovat na nejvyšší úrovni.*“ Laburda velmi oceňuje jak jeho publikace, tak i působení ve školním vysílání a jeho organizátorské schopnosti, ve kterých byl podle něj stejně nedostižný. *„Vše dělal s naprostým nasazením a dokázal to dotáhnout i do konce. Zanechal spoustu věcí, které se úspěšně uplatnily. Vraceli se mu studenti, kteří ho měli rádi, a to je pro kantora to nejcennější,*“ dodává Jiří Laburda.¹²²

„Byl jeden z mála pedagogů, kteří živě komunikovali se studenty a dokázali svou výuku obohatit praxí,“ oceňuje na Herdenovi jeho bývalá studentka Lenka Pospíšilová. K tomu přidává svůj názor, že Herden se snažil, aby ve studentech vzbudil touhu a zájem o to, co

¹²⁰ Rozhovor s prof. PaedDr. Jiřím Kolářem (12. 2. 2014, Praha).

¹²¹ Rozhovor s Oldřichem Duzbabou, CSc. (24. 2. 2014, Praha).

¹²² Rozhovor s PhDr. Jiřím Laburdou (20. 2. 2014, Praha).

dělají. „*Dokázal nadchnout pro věc, a to byl jeho pedagogický přínos,*“ dodává. Dále zdůrazňuje, že Herden mluvil se studenty vždy jako s partnery, ne jako s podřízenými, a byl ochoten jim naslouchat.¹²³

„*Jestli umím učit, tak proto, že Jaroušek Herden byl úžasný didaktik,*“ prohlásila Herdenova studentka a kolegyně Alena Tichá. „*Nasměřoval mě k didaktickému myšlení – ukazoval mi, jak mám přemýšlet a jak komunikovat se žákem, aby to pochopil. A může to být i žák, který není moc nadaný a chtivý hudby. Přesto je mým úkolem ho pro hudbu získat. Nejen aby se něčemu naučil, ale hlavně aby dokázal hudbu vnímat a prožívat,*“ upřesňuje Tichá, která Herdena považuje za svůj lidský i pedagogický vzor. „*Byl nesmírně lidský a otevřený komunikaci se všemi – vždy hledal v druhém člověku to lidské,*“ doplňuje. K tomu dodává, že Herden byl velký pedagogický talent – dovedl předávat a své studenty učil i didaktickému myšlení.¹²⁴

„*Dodnes vzpomínám na jeho hodiny aktivního poslechu a sémantického rozboru skladeb v učebně katedry hudební výchovy v Brandýse nad Labem,*“ uvedla Mgr. Magdaléna Štaffová, která stále čerpá z jeho námětů, myšlenek a skladeb při vlastní práci se žáky. „*Nezapomenutelná byla Letní hudební dílna v Opočně, kde působil jako hlavní lektor a organizátor. Nejenže nám – studentům a učitelům hudební výchovy – předával řadu inspirativních námětů do školní praxe, ale učil nás komplexně vnímat hudební dílo, nebát se vyjadřovat své prožitky a emoce též pohybem, literárními a výtvarnými aktivitami, vedl nás ke kreativitě, radosti z muzicírování a porozumění řeči hudby,*“ upřesňuje Štaffová, která Herdena obdivovala zejména pro jeho obrovský nadhled, činorodost, neúnavnost a elán, s jakým zvládal tolik činností.¹²⁵

„*Jaroslava Herdena jsem poznala před lety jako studentka oboru Čj – Hv,*“ vzpomíná PaedDr. Alena Morávková. „*Vyučoval nás harmonii, a ač tento předmět nepatří mezi studenty k vyhledávaným, díky jemu jsme se na jeho hodiny těšili. Přehledně, srozumitelně, s humorem a temperamentem jemu vlastním nás uváděl do tajů spojů akordů, vyučoval s nakažlivým zaujetím pro to, co přednášel. Vyučoval rád, měl pochopení pro studenty a jejich trampoty, sám byl a zůstal duchem mlád,*“ zamýšlí se Morávková.¹²⁶

¹²³ Rozhovor s PaedDr. Lenkou Pospíšilovou (10. 3. 2014, Praha).

¹²⁴ Rozhovor s PaedDr. Alenou Tichou, Ph.D. (18. a 24. 3. 2014, Praha).

¹²⁵ ŠTAFFOVÁ, Magdaléna. Vzpomínka na Jaroslava Herdena. *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2010 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/7933/VZPOMINKA-NA-JAROSLAVA-HERDENA.html/>

¹²⁶ Stavitel katedrály zvané Hudba. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 19-21.

Herdena jako tvůrce rozhlasových pořadů pro děti a mládež pamatuje jeho kolegyně z hudební redakce - paní Stanislava Střelcová, jež ho vždy obdivovala pro jeho nesmírnou aktivitu, zájem o veškeré dění apod. „*Na mě působil tím nejlepším aktivním dojmem – nic pro něj nebyla potíž. Myslím si, že to byl člověk, který se nikdy nenudil a který vždycky až do pozdního věku přicházel s novými nápady.*“¹²⁷

Herden neovlivňoval svým profesním zaměřením jen své žáky či kolegy, ale také své nejbližší. „*Vždycky jsem měla hudbu ráda, učila jsem se hrát klavír, na gymnáziu jsem zpívala ve sboru. Manžel mě nasměroval více k vážné hudbě, také jsem díky němu získala nějaké znalosti z jeho oboru. Ovlivnil mě na celý život (...),“* vzpomíná Alena Herdenová, která ho v jeho činnosti vždy velmi podporovala. „*Snažila jsem se ho nezaměstnávat přízemními věcmi, jako různými opravami v domácnosti, vyřizováním na úřadech apod. Profesně jsem mu pomáhat nemohla, na to jsem nestačila, ale podporovala jsem ho ve snaze se zdokonalovat a také uplatňovat, co umí. V době, kdy nesměl z politických důvodů dělat docenturu, jsem ho přesvědčila, aby si udělal doktorát. Zpočátku jsem mu dělala korektury textů,*“ vzpomíná paní Herdenová. „*Byla jsem pyšná na všechny jeho úspěchy, jak je postupně dosahoval. Myslím, že se dá říci, že na jeho pedagogickou činnost, protože všechno, co dělal, dělal proto, aby byl dobrým učitelem. Ale i na jeho kompoziční činnost. Už když nežil, nastudoval tři části jeho skladby Missa cotidiana pan Valášek a při provedení v kostele sv. Salvátora to byl jeden z mých nejsilnějších zážitků,*“ dodává.¹²⁸

Své profesní zaměření Herden nezapřel ani při výchově dcery. „*Myslím, že každý svým způsobem přenáší svou profesi do rodinného prostředí,*“ zamýšlí se Herdenova dcera – paní Alena Kratochvílová. „*Tatínek byl hlavně vždycky ochotný mi s čímkoliv poradit a pomoci, všechno vysvětlit, případně mě nasměroval, kde tu kterou informaci najdu. Také mi přímo radil, jak se učit, a dbal na to, abych svoje úkoly plnila vždy a pečlivě,*“ vzpomíná Kratochvílová, která však nešla v otcových pedagogických šlépějích a zvolila si jiný profesní obor – vystudovala Fakultu stavební na ČVUT v Praze. „*Samozřejmě mě tatínek ovlivnil i co se týče hudby. Od malička jsem ráda zpívala s jeho klavírním doprovodem, nějaký čas mě učil hrát na klavír, umožnil mi vyzkoušet si různé hudební nástroje. Myslím, že ať bych si vymyslela jakýkoliv nástroj, vždy by mi poradil, jak se s ním skamarádit. Později mi radil, jak hrát na kytaru a učil mě i hudební teorii, abych si dokázala vymyslet, jaké akordy k písničce patří. Každou písničku, o kterou jsem si řekla, mi napsal v notách a vymyslel k ní doprovod.*“

¹²⁷ Rozhovor s PhDr. Stanislavou Střelcovou ze dne 25. 3. 2014, Praha.

¹²⁸ Rozhovor s paní Alenou Herdenovou (19. 2. 2014, Brandýs nad Labem).

K tomu dodává, že díky svému otci má ráda jak lidové písničky, tak i vážnou hudbu. Nerozmlouval jí ale ani jiné žánry, např. folk. „*Spiš mi ukazoval, které kapely a zpěváky považuje za dobré,*“ dodává. Kromě dcery se Herden věnoval po hudebně pedagogické stránce i svým dvěma vnukům. „*Vždycky, když jsme s dětmi přijeli k rodičům na návštěvu, za chvíli se děda ztratil s mým mladším synem ke klavíru a spolu tam zkoušeli hrát. Také koupil dětem i mně zobcové flétny, napsal nám jednotlivé party a my pak na Vánoce hráli vícehlasně koledy s jeho klavírním doprovodem.*“ Oproti jeho působení na ni a na její syny spatřuje rozdíl v tom, že u svých vnuků kladl Herden ještě větší důraz na radost z muzicírování na úkor teorie. Nejvíce na svém otci obdivuje, že se nedal odradit tím, že mu po roce 1968 znemožnili pracovní postup, a hned, jak to bylo po revoluci možné, pokračoval dál a dopracoval se až k titulu profesora. „*Vím, že ho studenti měli velmi rádi. Pokaždé, když se někde setkám s nějakým učitelem hudebky a dojdeme na to, že ho učil můj tatínek, každý ho chválí. Sama vím ze studia na vysoké škole, že zdaleka ne všichni učitelé jsou na tom takhle,*“ zamýšlí se Alena Kratochvílová.¹²⁹

Jak již vyplývá z výše napsaných řádků, Jaroslav Herden byl význačnou osobností a můžeme pevně věřit, že – podle slov Jana Prchala: „*Stopa, která nám tu po něm zůstala, je natolik hluboká a nadčasová, že jako malé sluničko zůstane zářit v duších a srdcích žáků, studentů a pedagogů, v učebnách hudební výchovy a sborových zkušebnách ještě velmi, velmi dlouho.*“¹³⁰

6.1 Cena Jaroslava Herdena

Od roku 2010 předává Společnost pro hudební výchovu České republiky pod záštitou Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky Cenu Jaroslava Herdena. Otcem myšlenky udělovat tuto cenu je PaedDr. Jan Prchal, který je současně i předsedou SHV ČR. Cena nemá žádné speciální kategorie, je udělována pedagogům a osobnostem umělecké sféry za dlouhodobou úspěšnou pedagogickou a uměleckou činnost v oblasti regionálního školství, za propagování a přínos předmětu hudební výchova po stránce odborné i společenské.

¹²⁹ Rozhovor s Ing. Alenou Kratochvílovou (7. 3. 2014, Praha).

¹³⁰ Stavitel katedrály zvané Hudba. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní.* 2010, roč. 18, č. 2, s. 19-21.

V roce 2010 obdržel Cenu Jaroslava Herdena Mgr. Jaroslav Číhal,¹³¹ v následujícím roce Mgr. Věra Číhalová a Pavel Jurkovič. Držiteli Ceny se v roce 2012 stali prof. PhDr. Josef Říha a Mgr. Adolf Škarda.¹³² V roce 2013 byli oceněni prof. PhDr. Tomáš Fiala, CSc., Mgr. Jaroslav Koutský, Božena Viskupová a PhDr. Petr Jistel (in memoriam).

6.2 Hudba jako řeč srdce

V roce 2010 vznikl projekt inspirovaný Herdenovým pojetím výuky hudební výchovy, a to s názvem *Hudba jako řeč srdce*. Projekt vzešel ze spolupráce České filharmonie a katedry hudební výchovy Pedagogické fakulty UK a nabízel cyklus edukativních programů pro žáky 1. stupně základních škol, který se odehrával v Sukově síni, Dvoraně a kavárně Rudolfiny. Hlavní organizátorkou projektu byla Markéta Vejvodová, roli dramaturgyně, lektorky a moderátorky zastávala Eliška Bendová.¹³³

Podle Bendové cyklus cíleně navazoval na odkaz Jaroslava Herdena. „*Typické pro jeho pedagogický koncept například je, že děti dostávají během poslechní ukázků úkoly, aby dokázaly o hudbě mluvit a opravdu ji vnímat srdcem. Bývá to pro ně docela obtížné, protože se o svých pocitech stydí mluvit. Já se jim snažím vysvětlit, že není špatné, když každý z nich vnímá hudbu jinak. V hudbě neexistuje jen jedna správná odpověď, co je správné a hezké,*“¹³⁴ uvedla východisko projektu pro internetový časopis *iForum*, kde i přiblížila celkovou koncepci projektu. Projekt byl rozčleněn na čtyři jednotlivé tematické celky,¹³⁵ které se odehrály v průběhu roku – každý ve dvou termínech. Díky velkému zájmu byl přidán další, třetí termín.

¹³¹ Mgr. Jaroslav Číhal (*1949) – hudební pedagog a sbormistr, jehož hudební působení se spjato především s městem Bruntál. Číhal je kromě Ceny Jaroslava Herdena držitelem i Ceny Bedřicha Smetany za rok 2009 a dalších ocenění. (zdroj: http://www.ucps.cz/portal/cz/03-01-heslo.php?chci_heslo=35)

¹³² Mgr. Adolf Škarda (*1942) – pedagog, hudebník, sbormistr, organizátor hudebních akcí. Ve školství pracoval 44 let, z toho 20 let vedl ZŠ v Křešicích (Ústecký kraj), kde založil dětský pěvecký sbor Sluníčko. Sborové činnosti se věnuje také v Litoměřicích, a to jako předseda Pěveckého sdružení litoměřických učitelů a jako člen Chrámového sboru. V současné době – již jako důchodce – učí na ZUŠ v Lovosicích a v ZUŠ v Roudnici nad Labem. (Zdroj: http://litomericky.denik.cz/zpravy_region/adolf-skarda-20120202.html)

¹³³ Mgr. Eliška Bendová (*1985) vystudovala obor Hudební výchova a Sborníctví na Pedagogické fakultě UK v Praze. V letech 2010–2012 spolupracovala s Českou filharmonií na přípravě edukativních programů pro děti. V současné době působí jako učitelka sborového zpěvu na Mezinárodní konzervatoři Praha, učí hudební výchovu na Fakultní ZŠ Trávníčkova na Praze 13 a je sbormistryní pražského smíšeného pěveckého sboru 440 Hz.

¹³⁴ Eliška Bendová učí děti vnímat hudbu srdcem. KETTNEROVÁ, Lucie. *iForum: Časopis Univerzity Karlovy*[online]. 2012 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-12303.html>

¹³⁵ Např. v roce 2011 byla témata: *Hudba a život, Hudba a barvy, Hudební skládačky a Hudební příběhy*.

Na základě témat připravila Bendová jako dramaturgyně odpovídající scénáře. Inspirací pro jejich tvorbu jí byly jak informace, které získala jako studentka na Herdenových seminářích na fakultě, tak i jeho publikace *Hudba pro děti*, učebnice *My pozor dáme a (nejen) posloucháme* či *Hudební hodinky pro táty a maminky*.

Jednoho představení se účastnilo přibližně 90 až 100 dětí, pro něž byl připraven jak hromadný, tak i skupinový program.¹³⁶ V první části, která trvala 45 minut, se děti seznamovaly hravou formou s náplní předem daného tématu. „*Povídání prokládáme hudebními ukázkami s úkoly, kdy se snažíme děti zaktivizovat a zapojit,*“¹³⁷ doplnila Bendová. Po společné části se děti rozdělily do skupin a absolvovaly krátké lekce u specializovaných lektorů – např. u Egliho Priftiho či Hany Kadlecové. Poté, co všechny děti absolvovaly workshopy u všech lektorů, následovala opět společná lekce, která měla formu výstupu. V roce 2011 byl program obohacen i o další zajímavé hudební hosty – např. zde vystoupila houslistka Julie Svěcená.

Projekt, který přímo odkazoval k Jaroslavu Herdenovi, skončil v roce 2012. Nyní Česká filharmonie nabízí obdobné pořady pro prvostupňové i starší děti, avšak již bez přímého odkazu k Herdenově osobnosti, k jeho hudebně pedagogickému dílu a myšlenkám.

V současné době působí ve vzdělávacích projektech České filharmonie i studenti a bývalí absolventi Pedagogické fakulty UK, kteří se podílejí na workshopech nazvaných souhrnně *Kápneme si do noty?! Aneb čeští muzikanti odtud i odjinud*. Tyto workshopy jsou určeny pro žáky 1.–5. tříd základních škol a jejich prostřednictvím se děti mohou seznámit se židovskou, orientální, ukrajinskou a romskou hudbou.

6.3 Cena města Rychnov nad Kněžnou

Na Herdenovy zásluhy nezapomíná ani jeho rodné město, které je spojeno nejen s jeho mládím a hudebními začátky, ale také s oblíbenými hudebními kurzy pro učitele. Proto mu byla udělena *Cena města Rychnov nad Kněžnou*, kterou město oceňuje od 7. listopadu 2005 významné osobnosti za jejich mimořádné zásluhy, činy nebo přínos městu. Herdenovi byla udělena tato cena in memoriam – za rok 2009.

¹³⁶ Viz Přílohu č. 27.

¹³⁷ Eliška Bendová učí děti vnímat hudbu srdcem. KETTNEROVÁ, Lucie. *IForum: Časopis Univerzity Karlovy*[online]. 2012 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-12303.html>

Závěr

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo představit osobnost prof. PaedDr. Jaroslava Herdena, CSc. jako pedagoga a poskytnout přehled jeho stěžejních pedagogických aktivit, které sahají od tradičního kantorství přes činnost publikační, vědeckou, popularizační, rozhlasovou až k činnostem organizačním.

Domnívám se, že se mi tento cíl víceméně podařilo splnit, ale ráda bych na tomto místě podotkla, že rozsah a časové možnosti diplomové práce nejsou schopny dostatečně obsáhnout veškerou Herdenovu činnost, jež je více než rozsáhlá. Pokud pomíneme jeho aktivity kompoziční, které by tematicky spadaly do této práce jen částečně (vezmeme-li v potaz jeho skladatelskou tvorbu pro děti) a zajisté by vydaly na několik samostatných prací, dalo by se Herdenovo pedagogické téma ještě rozšířit o několik aspektů. V této práci jsem se zaobírala výhradně stěžejními Herdenovými publikacemi, nicméně je nutné zmínit, že Herden je i autorem řady časopiseckých článků a studií nejrůznějšího zaměření, publikovaných v různých odborných periodikách, jež zůstaly stranou mé pozornosti a jež by mohly budoucí herdenovskou monografii výrazně obohatit. Prohloubit by se dala i část zabývající se rozhlasovou činností, jež by se mohla více zaměřit na konkrétní Herdenovy rozhlasové pořady a jeho scénáře, které jsou v současné době k dispozici v archivu Českého rozhlasu, a dle mého mínění by rozhodně stály za hlubší prostudování a zpracování. Byla by zde i možnost rozšíření tématu ohledně jeho organizátorských aktivit, poněvadž Herden nepořádal pouze kurzy Letní školy hudební výchovy, ale připravoval také doktorandské konference, o nichž jsem se v této práci jen stručně zmínila v rámci jeho působení na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze. V úvodu této práce jsem také naznačila, že se mi nepodařilo některé informace ověřit, rozšířit či doplnit – např. se to týká jeho činnosti dramaturga výchovných koncertů se Symfonickým orchestrem hlavního města Prahy FOK, která údajně spočívala v tvorbě metodických listů a v pozici spíkra. Dalším námětem na rozšíření práce by mohlo být bližší prozkoumání jeho předsednictví ve Společnosti pro hudební výchovu České republiky a jeho členství v prezidiu České hudební rady a dalších institucích, poradních orgánech, vědeckých a redakčních radách.

I když téma této práce je velmi široké a snaží se „jen“ poukázat na hlavní Herdenovu pedagogickou činnost ve velké šíři záběru jeho různorodých aktivit, při nichž se nejde příliš do hloubky, přesto se domnívám a v podstatě i doufám v to, že tato práce přináší řadu informací a materiálů, které nejsou běžně dostupné a dohledatelné. Týká se to zejména

výpovědí mnou oslovených respondentů a získaných fotografií, které jsou obsahem přílohy této práce.

Ještě před závěrečnou tečkou bych ráda zmínila, že zpracování tématu *Hudební pedagog Jaroslav Herden* pro mne bylo velmi zajímavým a obohacujícím počinem. Jsem velice ráda, že jsem se prostřednictvím své diplomové práce mohla více seznámit s životem člověka, který mne – byť jen tři semestry – učil a kterého jsem si vážila nejen já, ale zároveň i široká hudebně-pedagogická veřejnost. Velkým přínosem pro mne bylo i to, že jsem se díky této práci mohla setkat a spolupracovat se zajímavými osobnostmi, a to nejen z kruhů české hudební pedagogiky. Poučné pro mne bylo také pročitání Herdenových publikací, z nichž bych ve své budoucí pedagogické praxi chtěla čerpat, a pokusit se tak udržovat alespoň v rámci vlastních možností jeho odkaz.

Pevně věřím, že existuje řada kantorů, kteří se o Herdenův pedagogický odkaz snaží stále pečovat, a že stopa, kterou nám tu zanechal, bude přínosná i pro následující generace. Zároveň bych si přála, aby se našel někdo, kdo po mně převeze pomyslný štafetový kolík a rozšíří tak práci, kterou jsem započala.

Resumé

Diplomová práce představuje jednu z nejnápadnějších osobností české hudební pedagogiky minulého století – pana prof. PaedDr. Jaroslava Herdena, CSc., přičemž jejím hlavním cílem je poukázat na širokou škálu pedagogických aktivit, které vykonával. Práce sestává ze šesti hlavních kapitol, jež nabízí Herdenův životopis s důrazem na jeho hudební aktivity, vzdělání a profesní růst, dále jsou zaměřeny na jeho působení na Pedagogické fakultě UK v Praze, na jeho publikační a rozhlasovou činnost. Práce neopomíjí ani Letní školu hudební výchovy, jejímž duchovním otcem je právě Herden. Závěrečná část je zaměřena na odkaz této výjimečné osobnosti.

Klíčová slova: Jaroslav Herden, pedagog, hudební výchova, katedra hudební výchovy, publikační činnost, rozhlasové pořady, Letní škola hudební výchovy.

Summary

The thesis introduces one of the most important personalities of the Czech musical pedagogy of the last century – professor PaedDr. Jaroslav Herden, CSc. Its aim of the thesis is to present the wide range of pedagogical activities he practiced. The thesis consists of six main chapters dealing with Herden's life with the focus on his musical activities, his education and professional growth. The chapters analyse Herden's experience at the Faculty of Education at Charles University in Prague and his publication and broadcast activities. This work also mentions the Summer School of Music, as Herden was its founder. The last part of the thesis focuses on the heritage of this extraordinary personage.

Keywords: Jaroslav Herden, pedagogue, music education, Department of Music, publication activity, broadcast programme, Summer School of music.

Bibliografie

Prameny

- **tištěné:**

- SEDLÁK, František, Jaroslav HERDEN a Jiří KOLÁŘ. *Nové cesty hudební výchovy na základní škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. Na pomoc učitelů.
- HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI - I*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 106 s.
- HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ - II.: 1. svazek - Textová část*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 155 s.
- HERDEN, Jaroslav. *HUDBA PRO DĚTI A MLÁDEŽ - II.: 2. svazek - Notová příloha k textové části*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979, 45 s.
- HERDEN, Jaroslav. *Rozhlas - učitel - žák: Hudební vysílání Čs. rozhlasu pro školy v teorii i praxi*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1979.
- SEDLÁK, František, Jiří KOLÁŘ a Jaroslav HERDEN. *Nové cesty hudební výchovy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1983. Odborná literatura pro učitele.
- HERDEN, Jaroslav. *ROZBOR SKLADEB: Čítanka příkladů*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 232 s.
- HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-522/X.
- HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a poloucháme: Posloucháme hudbu se žáky I. stupně základní školy*. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1994. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-85827-56-5.
- HERDEN, Jaroslav. *My pozor dáme a nejen posloucháme: Posloucháme hudbu se žáky 2. stupně ZŠ a nižších ročníků osmiletých gymnázií*. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1997. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-7183-087-9.
- HERDEN, Jaroslav. *SÉMANTICKÝ ROZBOR: Čítanka příkladů*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997. ISBN 80-86039-42-0.
- HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: O poslechu ve škole i doma. Metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. 1. vyd. Praha: Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7183-126-3.

- HERDEN, Jaroslav a Josef ŘÍHA. *Hej, pane Datle!: Nové písničky pro hudební výchovu a školní sbory. Zpíváme s YAMAHOU*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2000, 36, příloha, CD ROM. ISBN 80-7290-010-2.
- HERDEN, Jaroslav a Jan PRCHAL. *Úpravy pro školní soubory*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2001, 177 s. ISBN 80-7290-052-8.
- HERDEN, Jaroslav. *Elektronické klávesové nástroje v hudební výchově*. 1. vyd. Praha: Sdružení Mac, spol. s r. o., 2003. Nové metody vzdělávání. ISBN 80-86015-88-2.
- HERDEN, Jaroslav. *Hudební hodinky pro táty a maminky: nejen o hudební výchově v rodině*. 1. vyd. Praha: Rodiče s. r. o., 2004. ISBN 80-86695-46-8.
- HERDEN, Jaroslav a Jiří KOLÁŘ. *Úpravy lidových písní pro školní sbory*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2006, 118 s. ISBN 80-7290-271-7.
- **rozhovory:**
 - Rozhovor s prof. PaedDr. Jiřím Kolářem (12. 2. 2014, Praha).
 - Rozhovor s paní Alenou Herdenovou (19. 2., 14. a 17. 4. 2014, Brandýs nad Labem).
 - Rozhovor s PhDr. Jiřím Laburdou (20. 2. 2014, Praha).
 - Rozhovor s Oldřichem Duzbabou, CSc. (24. 2. 2014, Praha).
 - Rozhovor s doc. PaedDr. Hanou Váňovou, CSc. (6. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s Ing. Alenou Kratochvílovou (7. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s PaedDr. Lenkou Pospíšilovou (10. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s Mgr. Eliškou Bendovou (12. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s Mgr. et MgA. Zdeňkem Šimanovským (17. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s PaedDr. Alenou Tichou, Ph.D. (18. a 24. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s Mgr. Michaelou Královou (20. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s PaedDr. Janem Prchalem (24. 3. 2014, Liberec).
 - Rozhovor s Mgr. Lenkou Vlček (24. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s PhDr. Stanislavou Štřelcovou (25. 3. 2014, Praha).
 - Rozhovor s Mgr. Pavlou Semerádovou (28. 5. 2014, Praha).
 - Personální oddělení Pražské konzervatoře.

Literatura

- **tištěná:**
 - DRÁBEK, Václav. Muzikant tělem i duší: K životnímu jubileu prof. J. Herdena. *Hudební výchova*. 2001, roč. 9, č. 1.

- Stavitel katedrály zvané Hudba. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2010, roč. 18, č. 2, s. 19-21.
- VÁŇOVÁ, H. O knize plné písniček, fantazie, moudra a myši. *Hudební výchova*, 2005, roč. 13, č. 4, s. 70-72. ISSN 1210-3683.
- *Kontrola závěrů komplexního hodnocení z roku 1987*, strojopis ze dne 12. 6. 1989.
- BENEŠOVÁ, Eva a Eduard DOUŠA. *Soupis skladeb a úprav Jaroslava Herdena*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-520-1.
- JENČKOVÁ, Eva. Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena: Sborníková studie z konference o osobnostech české hudební pedagogiky / Brandýs n. L. září 2006. *Hudební výchova: Časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní i mimoškolní*. 2010, roč. 18, 3., 37–39.
- **internetové zdroje:**
 - Česká filharmonie. *Kápneme si do noty?! Aneb čeští muzikanti odtud i odjinud*. [online]. c 2014 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: <http://www.ceskafilharmonie.cz/kapneme-si-do-noty-!-aneb-cesti-muzikanti-odtud-i-odjinud-p61.html>
 - Česká hudba. *Karel Hába* [online]. [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.czechmusic.org/osobnosti.-5.vy_124 Český hudební slovník osob a institucí. POLEDŇÁK, Ivan. *Prchal, Jan* [online]. c 2008 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1001633
 - Český hudební slovník osob a institucí. POLEDŇÁK, Ivan. *Střelcová, Stanislava* [online]. c 2008 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1003277
 - Český hudební slovník osob a institucí. STEINMETZ, Karel. *Jenčková, Eva* [online]. c 2008 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1000083
 - Český hudební slovník osob a institucí. ZAHŘÁDKOVÁ, Šárka. *Herzog, Eduard* [online]. c 2008 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=5975

- Eliška Bendová učí děti vnímat hudbu srdcem. KETTNEROVÁ, Lucie. *IForum: Časopis Univerzity Karlovy* [online]. 2012 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://iforum.cuni.cz/IFORUM-12303.html>
- HERDEN, Jaroslav. Slovo po čtyřicítce. *Společnost pro hudební výchovu České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-17]. Dostupné z: http://www.shvcr.cz/sbornik/07_herden.pdf
- Litoměřický deník. *Adolf Škarda, známý litoměřický hudebník a pedagog slaví sedmdesátiny* [online]. c 2005–2014 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://litomericky.denik.cz/zpravy_region/adolf-skarda-20120202.html
- LORENCOVÁ, Dita. Budu stručná. *Společnost pro hudební výchovu České republiky* [online]. 2009 [cit. 2014-05-19]. Dostupné z: http://shvcr.cz/sbornik/20_lore.pdf
- *Město Vamberk* [online]. © 2009-2014 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: <http://www.vamberk-city.cz/>
- Nadace Bohuslava Martinů. *Nadace: Správní rada* [online]. c 2012 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.martinu.cz/t_page.php?ID=39&IDS=83http://www.martinu.cz/t_page.php?ID=39&IDS=83
- Pedagogická fakulta: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. *Prof. PhDr. Josef Říha* [online]. c 2011 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=151&Itemid=1199
- Pedagogická fakulta: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. *PaedDr. Jan Prchal* [online]. c 2011 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=883&Itemid=1208
- Pedagogická fakulta: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. *Prof. PaedDr. Jiří Holubec, Ph.D.* [online]. c 2011 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.pf.ujep.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=149&Itemid=1202
- POLEDŇÁK, Ivan. Herden, Jaroslav. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. c 2008 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=8715

- Poslech hudby ve škole v pojetí Jaroslava Herdena. JENČKOVÁ, Eva. *Reneta music: Herden* [online]. [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: http://www.renetamusic.cz/herden/j_herden.pdf
- *Rychnov nad Kněžnou: Oficiální web města* [online]. 2014 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: <http://www.rychnov-city.cz/>
- *Společnost pro hudební výchovu ČR* [online]. ? [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: <http://shvcr.cz/>
- Společnost pro hudební výchovu České republiky. *Cena Jaroslava Herdena* [online]. 2010 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: <http://www.shvcr.cz/herden/cena.pdf>
- ŠTAFFOVÁ, Magdaléna. Vzpomínka na Jaroslava Herdena. *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2010 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/7933/VZPOMINKA-NA-JAROSLAVA-HERDENA.html/>
- Unie českých pěveckých sborů. *Jaroslav Číhal* [online]. c 2007 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://www.ucps.cz/portal/cz/03-01-heslo.php?chci_heslo=35
- Wikipedie. *Rychnov nad Kněžnou* [online]. 2014 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Rychnov_nad_Kn%C4%9B%C5%BEnou
- Wikipedie. *Vamberk* [online]. c 2014 [cit. 2014-06-19]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vamberk>

Příloha

Č. 1 S rodiči (7. 4. 1935)

Č. 2 První cesta do školy (1. 9. 1937)

Č. 3 Školní zpráva ze školního roku 1938/39

PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

Země Česka Školní okres Rychnov n. Kn.

Pětiletá obecná škola chlapecká v Rychnově n. Kněz.
o pěti postupných ročnících

Školní rok 1938/39 Číslo 17

ŠKOLNÍ ZPRÁVA.

Jaroslav Helden

narozený dne 21. ledna 1931 v Rychnově n. Kněz.
politický okres Rychnov n. Kněz. náboženství Římskokatolické
začal chodit do školy vůbec v Rychnově n. Kněz. dne 1. srpna 1937
do zdejší školy dne 1. srpna 1937 a dostal v druhé třídě
oddělení (český postupný ročník) tyto známky:

Pololetí			I.	II.
Chování	Netřídě se dle výt. měřeno			
Povinné předměty:	ze 13. 8. 1935 č. 12999/341.			
Náboženství			1	1
Občanská nauka a výchova				
Vyučovací jazyk	na nižším stupni	čtení	1	1
		psaní a cvičení řeči	1	1
	na středním stupni			
Prvouka			1	1
Vlastivěda				
Počty s naukou o tvarech měřicích				1
Kreslení				
Psaní				
Zpěv			1	1
Tělesná výchova			1	1
Ruční práce chlapecké				
Ruční práce dívek s naukou o domácím hospodářství				
Nepovinné předměty:				
Vnější úprava písemných prací				
Zameškané půldny	omluvené		0	0
	neomluvené		0	0
Zpráva byla vydána dne			31. 1. 1939	21. 6. 1939
Je způsobilý postoupiti do vyšší třídy				
	Pololetí	Podpisy		
			ředitel školy	řídící učitel
	I.	<u>Jan Čermák</u>	<u>Milada Augustinová</u>	<u>J. Helden</u>
	II.	<u>Jan Čermák</u>	<u>Milada Augustinová</u>	<u>J. Helden</u>

MĚSTSKÁ HUDEBNÍ ŠKOLA V RYCHNOVĚ NAD KNĚŽNOU

Školní rok: 1947-48

Číslo: 12.

Výroční výkaz o prospěchu

Jaroslav Hertel

naroden dne 11. ledna 1931 v Rychnově n. Kn.
 byl(a) ve školním roce 47-48 žákem, žákyní 5 roč. klavírního oddělení městské hudební školy.

Se zřetelem ke zkušenostem, získaným o něm(ní) během druhého pololetí a na základě pololetní závěrečné zkoušky, dostává tyto známky:

Hudební nadání	vyukozjei
Pilnost	vyborná
Chování	chvalitebné
Hra na klavír	vyborná
Hra na housle	/
Teoretická nauka	chvalitebná

Rychnov n. Kn., dne 11. června 1948.

Dobes Josef
Třída učitel.

Dobes Josef
Reditel.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA.

Škola: Pelcovo státní reálné gymnasium v Rychnově nad Kněžnou

Číslo katalogu: 9

Výroční vysvědčení.

Jaroslav Herden

narozený dne 21. ledna 1931 v Rychnově n. Kněž.

v zemi České, náboženství římokatol.

žák --- šesté třídy, nabývá za školní rok 1947/48 tohoto vysvědčení:

Chování: bezúhonné

Prospěch			
v předmětech povinných:		v předmětech nepovinných:	
v jazyku českém	ohvalitebný	liter. řeč. ovió.	výborný
v jazyku ruském	výborný	žakov. sboru	výborný
v jazyku latinském	ohvalitebný	žakov. orchestru	výborný
v jazyku <u>francouz.</u>	ohvalitebný		
ve filosofické propedeutice			
v občanské výchově	ohvalitebný		
v dějepise	dobrý	Stupeň celkového prospěchu:	
v zeměpise	ohvalitebný		
v matematice	výborný	- - - p r o s p ě l - - -	
v biologii a mineralogii s geologií	dobrý		
v chemii	dobrý		
ve fyzice		Zameškané hodiny v druhém pololetí:	
v deskriptivní geometrii			
v hudební výchově	výborný	celkem <u>0</u> , z nichž neomluveno <u>0</u>	
ve výtvarné výchově	ohvalitebný		
v tělesné výchově	ohvalitebný		
v náboženství (rel. pov.)			

V Rychnově nad Kněžnou dne 28. června 1948

Karel Rm
ředitel.

Frank Šerl
třídní profesor.

Č. 6 Kapela *Kulihrášci* (1950) - J. Herden (horní řada, třetí zleva)

Č. 7 S dcerou Alenou

Č. 8 Z působení na katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty UK v Praze

S kolegy (zleva: Eva Jenčková, Jiří Laburda, Jaroslav Herden, Eva Kittnarová)

Zleva: J. Kolář, V. Drábek, A. Tichá, I. Štíbrová, J. Herden, M. Kodejška, F. Sedlák

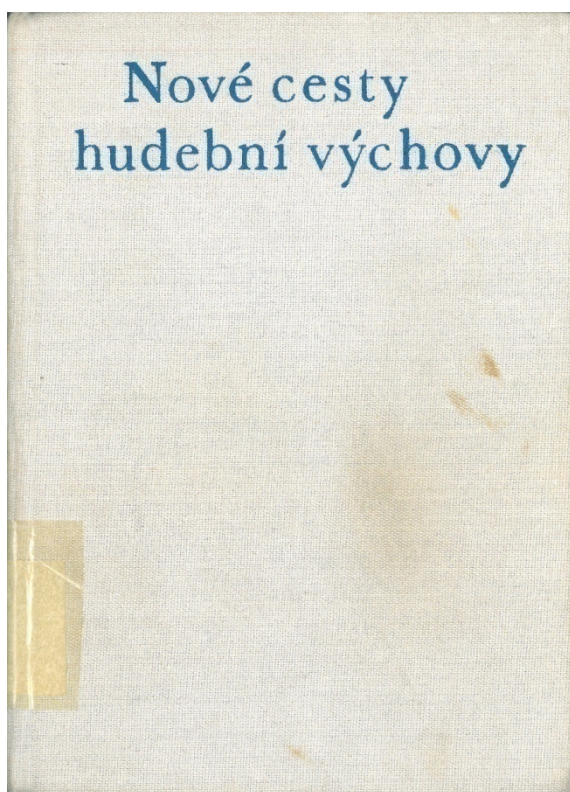

Zleva: Oldřich Duzbaba a Jaroslav Herden

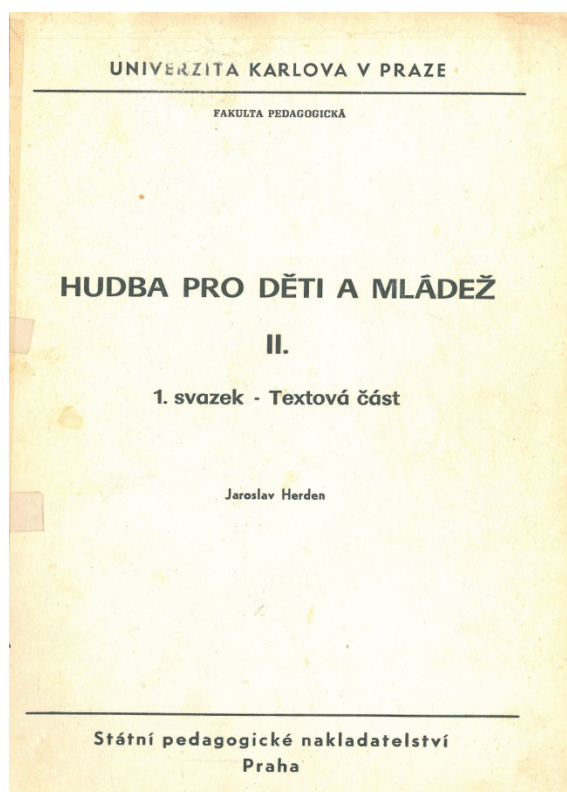

Zleva: Z. Blecha, O. Duzbaba, A. Herdenová (2012)

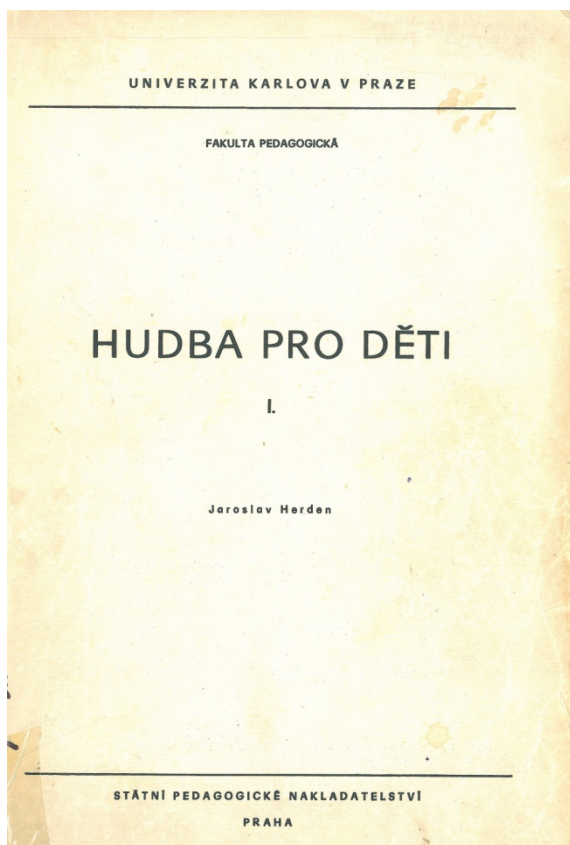
Č. 9

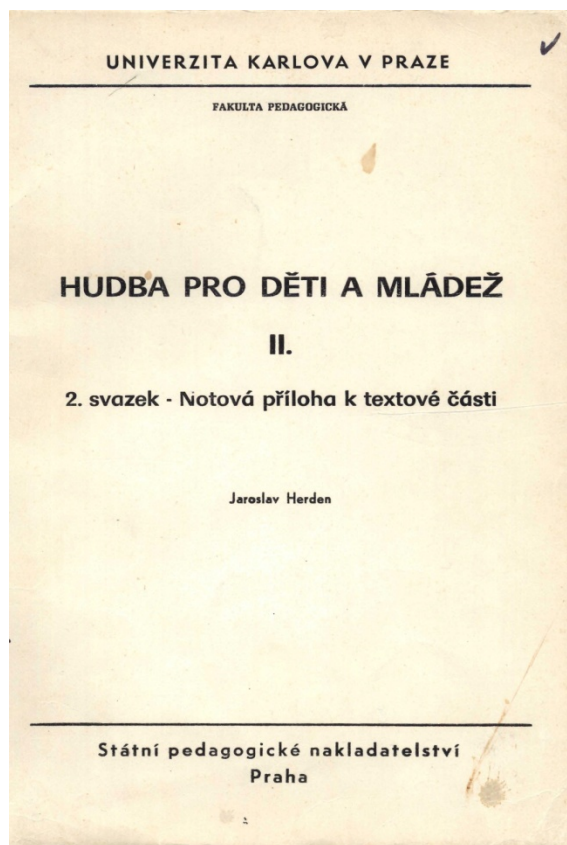
Č. 11

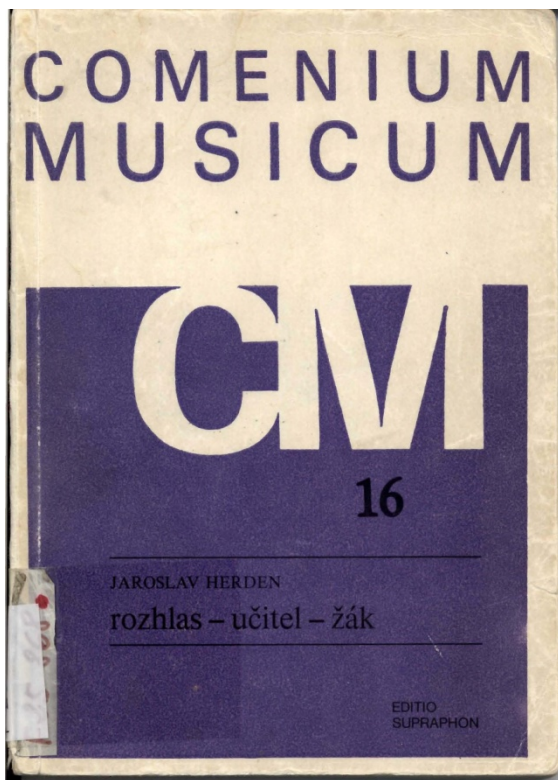
Č. 10

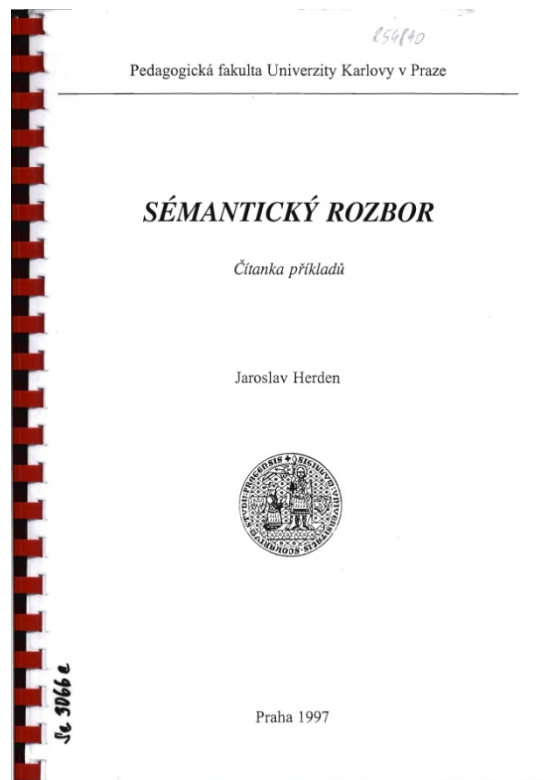
Č. 12

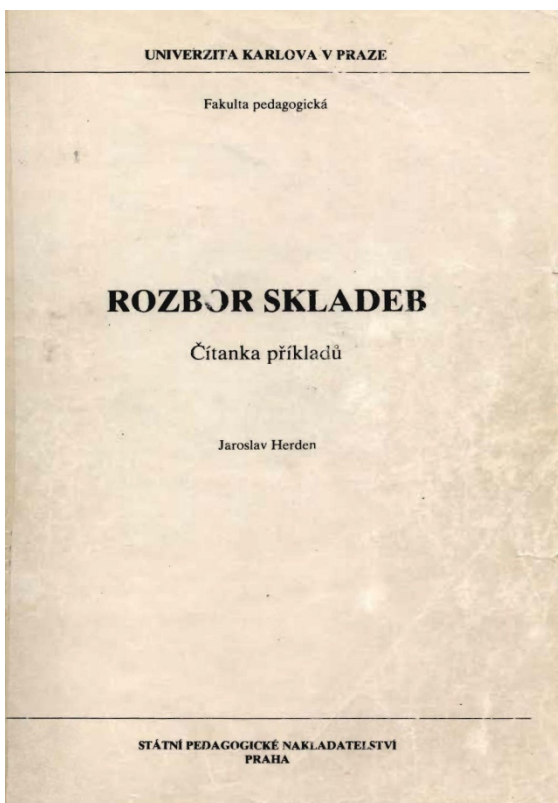
Č. 13

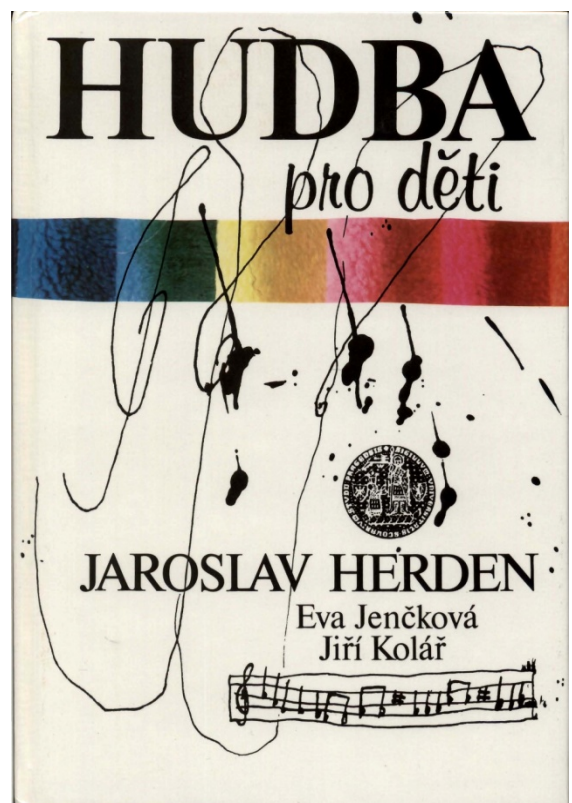
Č. 15

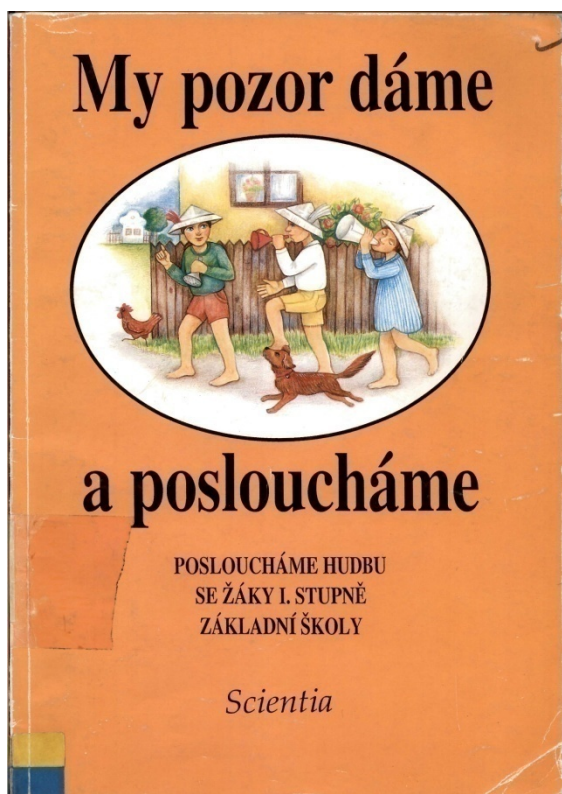
Č. 14

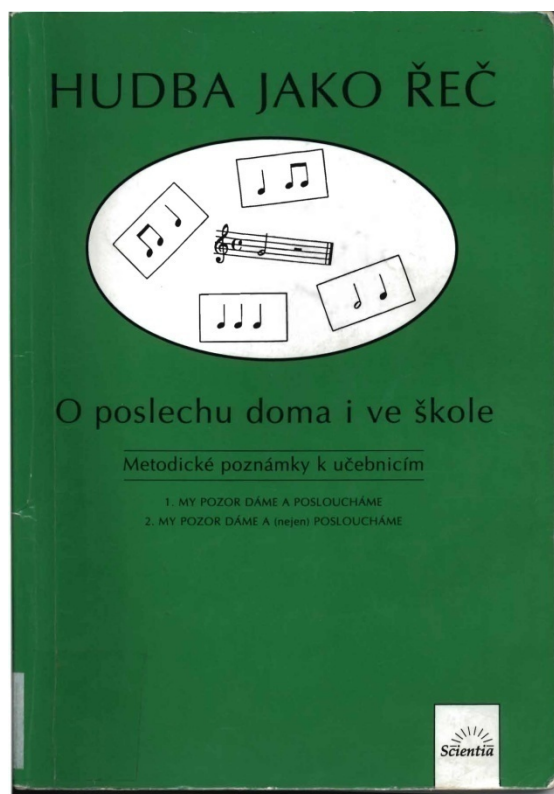
Č. 16

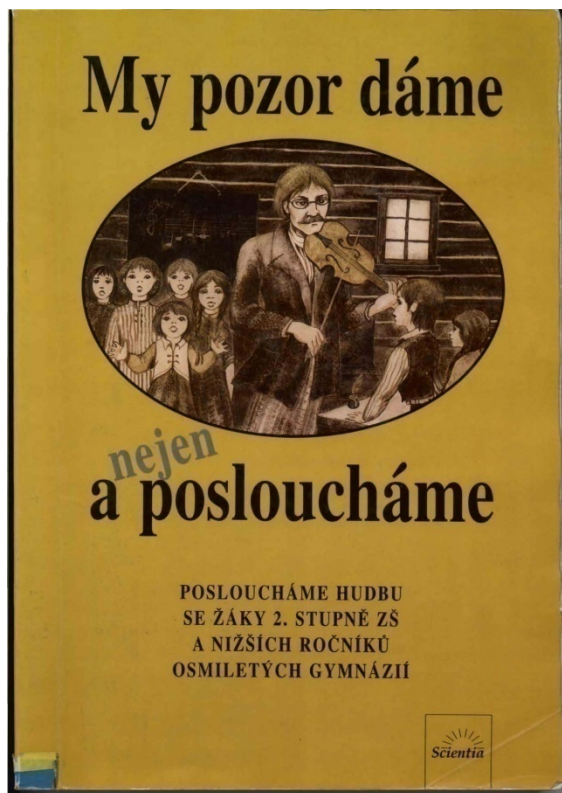
Č. 17

Č. 19

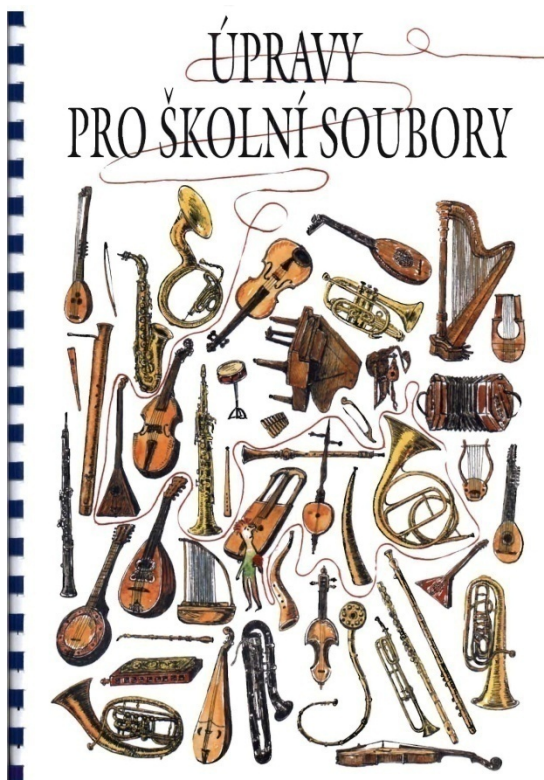
Č.18

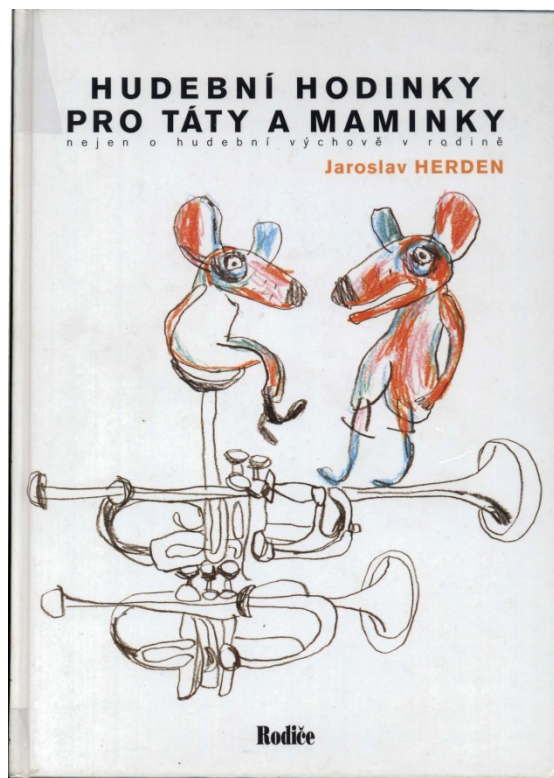
Č. 20

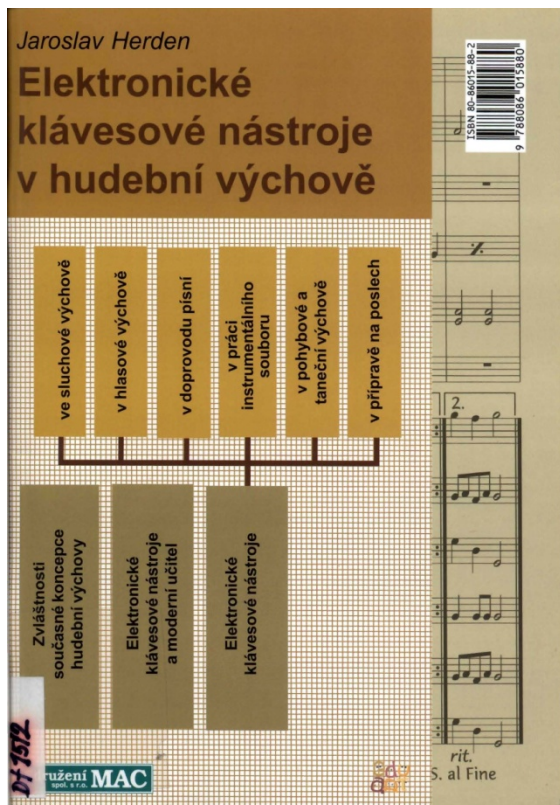
Č. 21

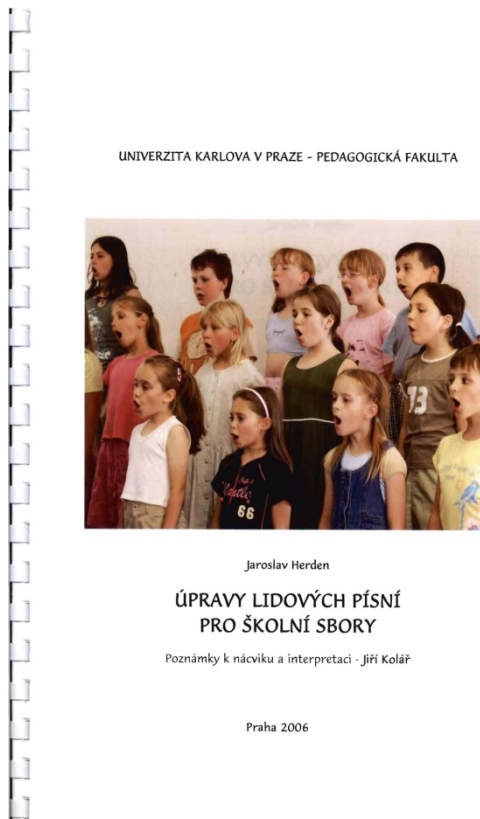
Č. 23

Č. 22

Č. 24

Č. 25 Ukázka rozhlasového scénáře (použito z publikace *Rozhlas – učitel – žák*, s. 99–10)

ALENKA A CEMBALO

Skladbičky pro cembalo Jeana Philippa Rameaua
Hudební výchova pro 4. ročník

Fiktivní rozhovor zvědavé Alenky se starým cembalem umožnil přiblížit zdánlivě nezáživnou látku (starý nástroj a jeho výrazové možnosti) úrovni dětského chápání.

Délka: 10 min.

Účinkují:

A – Alenka, dívčí hlas

Ce – cembalo, starší mužský hlas

- (*ř. Šlitr, Sluníčko, jen cembalový úvod, dětský zpěv pokračuje bez doprovodu*)
- A: (*zpívá*)
Sluníčko, sluníčko, popojdi maličko,
sedíš tu u cesty, stane se neštěstí,
něco tě zajede.
(*přestane zpívat, zarazí se*)
- A: Elce, pelce do pekelce, kde ty ses tu vzalo? Takové divné piano. A jsi vůbec piano? Dlouhé klávesy máš černé, krátké zase bílé — všechno úplně obráceně. Ale stejně ti to sluší, vypadáš jak ve fraku. Víš co, budeme si spolu hrát. Já budu hádat, jak ti říkají. — Tak třeba...drnčidlo!
(*cembalo, krátká ukáзка, nesouhlas*)
- A: To se ti nelíbí. Tak ti budu říkat...ptačí piano, a je to. Stejně máš takový slabý hlásek.
(*cembalo, druhá ukáзка*)
- A: Že mám hádat potřeť? — Elce, pelce... už to mám! Ty jsi dědeček klavíru.
(*cembalo, třetí ukáзка*)
- Ce: Máš skoro pravdu, můj život, to je stará historie. Kdepak klavír, o tom tenkrát ještě nikdo ani neslyšel.
- A: A proč tedy nejsi v muzeu, když tolik pamatuješ?
- Ce: Inu, líbím se i dnes a lidi zajímá, jak se tenkrát za mých časů hrálo na cembalo.
- A: Tak ty jsi cembalo? — Já jsem Alenka. Zahraj mi něco z těch tvých časů, pěkně prosím.
(*cembalo, ř. Ph. Rameau, Štěbetání ptactva, zvolna stahovat pod text*)
- Ce: Víš, Alenko, že posloucháš 250 let starou skladbu — Štěbetání ptactva?
- A: Vždyť jsem si myslela, že jsi takové ptačí piano. A vid, že si mohu na tebe zahrát, my tě doma nemáme. Jen jeden tón, třeba ...cé.
(*cembalo*)
- A: Ťuk! Krátké jako ptačí zobnutí. Umíš vůbec zahrát dlouhý tón?
- Ce: Pojď blíž, podívej se. Když stiskneš klávesu...,
(*cembalo, krátký tón*)
zavádí o strunu kovový háček. To víš, takový tón je krátký. Chceš-li, aby zněl déle, musíš ho buď několikrát opakovat...
(*cembalo*)
nebo rychle střídat sousední klávesy, zahrát trylek.
(*cembalo, trylek*)
Tak vznikne dojem dlouhého tónu. To se lidem tehdy moc líbilo, oni si potrpěli na drobnůstky a ozdoby. Je to slyšet i z hudebního obrázku z té doby, který skladatel Jean Philippe Rameau nazval Slepíčka.
(*cembalo, ř. Ph. Rameau, Slepíčka*)
- A: Ty jsi ten nejzajímavější dědeček, jakého znám. A já jsem taková zvědavá holka, víd?
- Ce: Ale kdež, i cembalo si rádo zavzpomíná. A že mám na co vzpomínat. Těch zámků a zámeckých sálů, kde na mě hráli... To venku zahrčely kočáry a vstoupilo panstvo. Klapot střevočků, míhají se copánky s mašlemi. U stěny sluhové s trojramennými svícny. Tu a tam zaslechněš útržky rozhovorů: „Vaše cembalo, Jasnosti, je skvělý nástroj...“ a z druhého konce zase...„slyšela jste, paní baronko, prý dnes poprvé, ano, ano. Jean Philippe Rameau — a nazval to prý Bubeník, jen považte, Bu-be-ník!“
(*ř. Ph. Rameau, Bubeník*)
- Ce: (*vzdychne*) Škoda, škoda té doby, která pamatuje mou slávu.
- A: Jen nevzdychej a nemrač se jako černý mráček. Uvidíš, že tě děti budou mít rády i dnes. Vždyť jsi docela veselý hudební nástroj a hodíš se...no určitě se hodíš i do písničky. Chceš, já si s tebou nakonec zazpívám, všem pro radost a pro štěstí.
(*A. Michajlov, Píseň o černém mráčku, vyjždí do posledních slov textu od instrumentální mezihry, do závěru*)

Č. 26 LŠHV v Rychnově nad Kněžnou a v Liberci

Jaroslav Herden jako dirigent orchestru na LŠHV v Rychnově nad Kněžnou

Lektorský tým: zleva Petr Jistel, Jaroslav Herden, Lenka Drnovská (Vlček), Alena Tichá, Zdeněk Šimanovský, Jan Prchal a Alena Všeticková.

Jaroslav Herden při projevu u příležitosti setkání ke čtyřicetiletému výročí kurzů hudební výchovy (2009).

Lektorský tým LDHV v Liberci v roce 2013 (zleva: Belo Felix, Anna Velanová, Jiří Holubec, Alena Tichá, Jakub Kacar, Eva Jenčková, Jan Prchal, Rafaela Drgáčová, Miloš Hons, Jan Kaňka)

Č.27 Eliška Bendová při projektu *Hudba jako řeč srdce*

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1**

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce před její obhajobou

Závěrečná práce:

Druh práce	
Název práce	
Autor práce	

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Jsem si vědom/a, že pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny dané práce lze pouze na své náklady a že úhrada nákladů za kopírování, resp. tisk jedné strany formátu A4 černobíle byla stanovena na 5 Kč.

V Praze dne

Jméno a příjmení žadatele	
Adresa trvalého bydliště	

podpis žadatele

**Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1**

**Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce
Evidenční list**

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				